

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Pedagogická fakulta
Katedra hudební výchovy

Diplomová práce

Elementární intonační výchova na 1. stupni ZŠ

Vypracovala: Lucie Křenková
Vedoucí práce: PaedDr. Jan Holec, Ph.D.

České Budějovice 2016

Poděkování

Děkuji vedoucímu práce PaedDr. Janu Holcovi, Ph.D. za odborné vedení a za pomoc, kterou mi poskytl při volbě tématu diplomové práce a určení způsobu průběhu výzkumného šetření. Dále děkuji své matce paní učitelce Mgr. Haně Křenkové za možnost pracovat po celý školní rok 2014/2015 s její třídou během všech hodin hudební výchovy. Velké poděkování patří také všem dětem ze třídy 2. A ze ZŠ Dukelská ve Strakonících, díky nimž jsem mohla uskutečnit svůj projekt na téma elementární intonační výchova.

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji diplomovou jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě archivovaných pedagogickou fakultou elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích, 25. 4. 2016

.....
Lucie Křenková

Anotace

Tato diplomová práce se zaměřuje na výuku intonace na 1. stupni ZŠ, konkrétně v prvních dvou ročnících. Na začátku se zmiňuje o předpokladech pro úspěšný intonační rozvoj, jako je vztah k hudbě, hudebnost a nadání žáka. Dále se zabývá intonačními metodami v průřezu historie a vyjadřuje se o vhodnosti jejich zastoupení ve výuce na 1. stupni. Cílem této práce je především předat pedagogům hudební výchovy vědomosti a zkušenosti spojené s intonačním výcvikem, poukázat na jeho důležitost a schopnost realizace v jakékoliv školní třídě. Jako výsledek celoročního projektu je předveden sborník příprav na výuku vokální intonace.

Abstract

The Elementary Intonational Education in Elementary School

The main focus of this diploma thesis is teaching of intonation in elementary school, particularly in the first and second grade. The thesis opens with a discussion of various prerequisites needed for a successful development of intonation skills, such as student's attitude toward music, musicality and talent. The thesis then follows with an overview of intonation methods throughout history and evaluates their suitability for a current use in elementary school education. The major goal of the thesis is to serve as a valuable resource for music teachers as it summarizes the current knowledge of the topic and author's personal experience in intonation training. The work points out the importance of intonation training and the feasibility of its application in any classroom. As a result of a year-long project, the thesis displays a summary of guidelines for teaching of vocal intonation.

Obsah

Úvod.....	7
TEORETICKÁ ČÁST	9
1 Hudba v životě člověka.....	9
2 Hudebnost a nadání.....	12
3 Hudební výchova na 1. stupni ZŠ.....	15
3.1 Hudební připravenost	15
3.2 Hudební výchova v rámcově vzdělávacím programu	17
4 Intonační výchova	21
4.1 Psychologické aspekty intonační výchovy.....	22
4.2 Nezbytnost vokální intonace	24
4.3 Souvislost intonační a hlasové výchovy.....	26
4.4 Čistota intonace	27
4.5 Intonační metody a jejich vývoj	28
4.6 Tvořivá intonace.....	33
4.7 Učebnice počítající s intonační výchovou.....	36
4.8 Intonační pomůcky	37
4.9 Závěrem k vokální intonaci.....	40
PRAKTICKÁ ČÁST	42
1 Uvedení do výzkumného projektu.....	42
2 Struktura hodin intonační výchovy.....	44
3 Problémy výzkumného projektu	48
4 Závěr výzkumného šetření.....	49
4.1 Výsledky výzkumného šetření	49
4.2 Celkové výsledky závěrečného šetření.....	58
4.3 Výsledky závěrečného kolektivního testování	60
Závěr	61
Seznam použité literatury	63
Přílohy.....	65

Úvod

F. Nietzsche jednou řekl: „*Bez hudby by byl život omylem*“. V tom s ním souhlasím, jelikož bez hudby si svůj život nedokážu představit. Před třemi lety jsem proto začala studovat Konzervatoř v Českých Budějovicích, kde je nejdůležitějším předmětem Intonace, rytmus a sluchová analýza. Právě s intonací jsem se tehdy setkala vlastně poprvé, a to i přes to, že jsem před tím několik let docházela na základní uměleckou školu. Tento fakt mne překvapil a začala jsem zjišťovat, proč není výcvik zpěvu z not součástí hudební výchovy na základních školách.

Hudební výchova je bohužel v dnešní době považována za nepodstatný školní předmět. Takto ji vnímají jak učitelé, tak žáci škol a bezpochyby také okolní veřejnost. Když se učitelé věnují hudebnímu vzdělávání svých žáků, zaměřují se především na zpěv lidových nebo umělých dětských písní. Zapomínají, že velmi významným prostředkem pro rozvoj hudebnosti, což by mělo být cílem hudebního vzdělávání, je zejména intonační výchova. Ta žákům pomáhá prohlubovat jejich hudební schopnosti, rozvíjí psychické procesy jako je analýza, syntéza, abstrakce a vytváří v nich radost a dovednost zanotovat si známé písně.

Proces intonace však v hudební výchově na většině základních škol v České republice zcela chybí. Důvodem je především skutečnost, že učitelé nejsou schopni tento proces vést, nejsou zasvěcení do problematiky a jejich intonační dovednosti nejsou na dobré úrovni. Další příčinou, proč není vokální intonace zařazována do vyučovacích hodin, je přítomnost směsice žáků s rozdílnými hudebními schopnostmi a problém s výběrem vhodné intonační metody. Aktuální stav mě přiměl k tomu, abych se na intonační výcvik dětí zaměřila.

Diplomová práce je rozdělena na teoretickou a praktickou část. Teoretická část popisuje význam hudby v životě člověka, funkci hudební výchovy ve vzdělávacím systému a zmiňuje se o předpokladech pro úspěšný hudební vývoj dítěte. Velká část textu se zabývá procesem intonace, jeho nezbytností a konkrétními intonačními metodami, z nich za nejvhodnější považuji písňovou metodu L. Daniela. Práce se mimo to zajímá

o intonační pomůcky nebo o výskyt intonačního výcviku v učebnicích hudební výchovy.

Praktická část se zabývá průběhem výzkumného projektu zaměřeného na elementární intonační výchovu. Celý školní rok jsem se věnovala konkrétní třídě a rozvíjela jsem u žáků schopnost sluchové analýzy a intonace. Výsledky tohoto působení jsou shrnuty právě v praktické části.

Jádrem diplomové práce jsou ucelené materiály intonačních cvičení, která jsem používala v průběhu projektu. Přípravy jednotlivých částí hodin jsou součástí příloh. Jsou ověřené v praxi, a proto je lze využít v hudební výchově u běžné 1. nebo 2. třídy.

TEORETICKÁ ČÁST

1 Hudba v životě člověka

„Hudba je sladká, líbezná mluva, každému srdci srozumitelná. Pro city, pro něž by v žádné řeči slov se nenašlo, ona má výraz, v ní každý najde ohlasu.“ Božena Němcová

Hudba je pro nás přirozenou a velmi významnou součástí života. Provází člověka od narození až po smrt. Avšak již v prenatálním období člověk naslouchá zvukům svého okolí. V 5. měsíci plod začíná vnímat zvuky z vnitřního prostředí, tím je myšlen především tlukot srdce matky nebo jakýkoliv mluvený projev matky. V 6. měsíci slyší zvuky z vnějšího prostředí. Kvalita procesu slyšení je ale snížena vlastnostmi prostoru, ve kterém se plod nachází. V posledním trimestru dítě lépe vnímá všechny podněty a dokáže na ně reagovat. Z výzkumů ontogenetického vývoje člověka je tedy zřejmé, že hudba ovlivňuje již nenarozené dítě. Za počátky hudebního projevu dítěte můžeme považovat křik po narození, dále jeho smích, či broukání objevující se ve 3. měsíci života (Vágnerová 2012).

Stěžejním obdobím pro hudební vývoj je doba předškolního a mladšího školního věku. V mateřské škole by mělo docházet k pozvolnému rozvoji sluchového i hlasového aparátu takovým způsobem, aby bylo dítě připravené na následnou hudební výchovu na 1. stupni ZŠ. Na počátku školního vzdělávání je potřeba brát hudební výchovu jako „velkou hru na hudbu“. Pro děti je hudba přirozeným projevem, je spojena se životem, pohybem, hrou. Dítě si často brouká a utváří vlastní melodie, které zpívá své panence nebo autíčku. Šestileté dítě má hudbu rádo a učitelovým úkolem je, aby se vztah dítěte k hudbě upevňoval a rozvíjel (Sedlák 1985; Budík 1982).

S hudbou by se žák neměl setkávat jen ve škole, ale i v mimoškolních aktivitách a především v rodině. V dobách minulých bylo časté domácí muzicírování. Každý den se rodina sešla a zpívala pro zábavu nebo pro zpestření pracovní činnosti. V dnešní moderní době spousta rodičů se svými dětmi nezpívá a přenechávají tak hudební výchovu pouze na škole (Budík 1982). Touto problematikou se zabýval již Jan Budík v 70. letech 20. století, ale situace je aktuální i nyní, ba ještě horší díky existenci

technických prostředků, které produkují hudbu rychle a jednoduše. Je nutné myslet na to, že dítě do svých tří let vnímá nejintenzivněji vše, co se kolem něj děje, a vše, co slyší. Proto je třeba ho v tomto směru formovat a zahrnovat ho samými příjemnými zvuky. Z toho vyplývá, že hudební vývoj je determinován především ranou rodinnou výchovou a v dnešní technické době má nezastupitelnou roli také masová komunikace.

K dalším vlivům hudebního vývoje člověka je nutno zařadit i hudební vlohy, schopnosti, nadání a hudebnost. Pojem vloha vysvětluje L. Daniel (2010, s. 5) jako *určitou fyziologickou a psychologickou danost každého jedince. Na jejím základě se pak hudebními činnostmi rozvíjí hudební schopnosti*. Nadáním a hudebností se bude podrobněji zabývat následující kapitola.

Mnohé teorie mluví o hudbě jako o pouhém zdroji potěšení. Její hodnota je ale mnohem vyšší. Význam hudby nadále stoupá, i když si to mnohdy neuvědomujeme. Hudba dokáže sdělit více než pouhá slova. Vyjadřuje city, pocity, nálady, napětí, únavu a mnohé jiné.

Kvalitní hudba pomáhá utvářet osobnost člověka. Na ni působí svým rytmem, tempem, melodií či zvukomalbou. Výrazný hudební rytmus jako by nutil člověka (především dítě) ke spontánnímu pohybu, ba i tanci. Tempo má pro změnu účinek na naši aktivitu. A melodická linie hudby usměrňuje zejména citové rozpoložení jedince. Hudba umožňuje navazovat kontakty s druhými lidmi, s okolním světem i se sebou samým. Působí všestranně na individualitu každého z nás, a to jak po stránce fyzické, tak psychické. Umožňuje estetický zážitek, který bývá u jedince velmi silný. Ovlivňuje emocionalitu, vytrhuje nás z běžných starostí, stereotypů a přináší nám pocity radosti, štěstí, ale i smutku nebo stesku. Hudba dokáže u člověka navodit vnitřní klid a pomáhá kvalitnějšímu odreagování. Na této funkci stojí muzikoterapie. Je zřejmé, že hudba na dětskou psychiku působí ještě mnohem intenzivněji. Správným hudebním vlivem u dětí rozvíjíme představivost a fantazii, která vytváří nové asociace a vnitřní obrazy. Obrazotvornost je pro další hudební vývoj a obzvláště pak pro hudební výchovu stěžejním předpokladem (Sedlák in Estetická výchova 1972; Sedlák 1985).

Vladimír Helfert přidává hudbě na důležitosti tím, že ji považuje za základní potřebu, která pramení hluboko v každé osobnosti. Tato potřeba souvisí s fylogenetickým

vývojem lidstva. Již v pravěkých dobách byla hudba spojována s obřady. Důležitost postupem času stoupala. Ve středověku se lidé shromažďovali v kostele a provozovali chrámovou hudbu v rámci bohoslužby (Pečman 2003). Ještě větší význam v životě člověka měla hudba v období národního obrození. Myslíme tím samozřejmě 19. století, ze kterého pochází citáty jako „Co Čech, to muzikant“ nebo „V hudbě život Čechův“. Hudba tehdy měla pro národ výraznou roli, jelikož byla oporou v tíživých situacích naší vlasti (Sedlák in Estetická výchova 1972).

Na druhou stranu může hudba na člověka působit i negativně. V dnešní době se mluví dokonce o tzv. hudebním smogu, tedy o hlucích a nadměrném množství hudby, které poškozují naše duševní zdraví. Často se setkáváme s hudbou, která není esteticky hodnotná, pouze člověka otupuje, podléhá komercializaci a stává se pouhou hudební kulisou (v obchodech, sportovních areálech, výtazích atd.). Hudební trh produkuje stále nové a nové skladby, z nichž valná většina je nekvalitních. V takovéto hudbě lze spatřit především střídání dvou, maximálně tří harmonických funkcí, intonační nepřesnosti, nepřítomnost dynamiky a text písní nebývá příliš propracovaný, jednoduchý až primitivní a mnohdy dokonce vulgární. Děti předškolního a mladšího školního věku nedokážou rozeznat hodnotnou hudbu od podbízivé až laciné produkce. Tato skutečnost je podnětem k tomu, aby učitelky (či učitelé) mateřských a základních škol u svých žáků rozvíjeli schopnost naslouchat hodnotnou hudbu a rozeznat ji od pouhé změti tónů (Lišková 2005; Sedlák 1985).

Hudba by neměla vymizet ze života člověka. Bohužel nemá v dnešní době již tak velkou tradici jako dříve. Může to být v důsledku rychlého tempa moderní doby. Lidé totiž nemají tolik volného času na aktivní poslech či reprodukci a hudba se stává pouhou kulisou. Pedagog musí žáky naučit hudbu nejen poslouchat, ale především vnímat (Sedlák in Estetická výchova 1972).

2 Hudebnost a nadání

Hudebnost člověka je, jak bylo již řečeno, výrazným předpokladem kvalitního hudebního vývoje. Proto má důležité zastoupení i v této práci zabývající se intonační výchovou, jelikož ji ve velké míře ovlivňuje. Byla zkoumána před více než sto lety. I přes to nebyla podstata hudebnosti uspokojivě objasněna. K problematice se vyjadřovalo mnoho teoretiků a téměř každý k ní zaujímal vlastní postoj společně se svým vymezením pojmu. Za výstižnou lze považovat definice, jak ji uvádí Holas in Hudební výchova (1992, roč. 1, č. 1): *Hudebnost je specifickou vlastností osobnosti, která představuje systém jednotlivých elementů hierarchicky uspořádaných. Tento systém je ovlivněn především rozvojem klíčových hudebních schopností a projevuje se mnohostrannými vztahy k hudbě a různými formami hudební aktivity. Hudebnost je ovlivňována kvalitativními i kvantitativními změnami v průběhu celého vývoje jedince. Spojuje v sobě schopnost citového zážitku při vnímání hudby, schopnost samostatného učení a osvojování hudby. Souvisí s rozvojem zájmů a potřeb jedince v oblasti hudby.*

Hudebností se vedle Holase zabývalo i několik psychologů, např. Carl Stumpf, Géza Révész, Carl Emil Seashore. Ti byli toho názoru, že hudební výchovu nelze na základních školách uskutečnit, jelikož u 18 % populace se vyskytuje nedostatečně rozvinutá muzikálnost. Tyto výpočty jsou sice zastaralé, ale překvapující, jelikož 19. století se obecně považuje za období s výrazně pokročilou hudební výchovou (Sedlák 1985). Pro lepší nahlédnutí do problematiky historického studia hudebnosti poslouží Didaktika hudební výchovy Františka Sedláka (1985), který se zde zabývá ostatními idejemi výše zmíněných teoretiků.

Další významnou personou hudební teorie a didaktiky je dříve zmiňovaný Vladimír Helfert, brněnský muzikolog, který bojoval za hudební výchovu na všeobecně vzdělávací škole. V roce 1930 ve svém díle Základy hudební výchovy na nehudebních školách popsal svoji definici hudebnosti. Neztotožňuje ji s jedinou hudební schopností, ale vnímá ji jako vlastnost, která určuje poměr psychického života člověka k hudebnímu umění. Na rozdíl od předchozích psychologů (viz výše) Helfert poukazuje na skutečnost, že hudebnost je jev všeobecný, vyskytující se u všech lidí, lišící se pouze

svou úrovní. Dokonce i pouhá potřeba hudby a samotného poslechu je základním rysem hudebnosti (Pečman 2003). Stejně tak i Fr. Lýsek (1975) upozorňuje na fakt, že u jedinců mentálně retardovaných se mohou rovněž projevat určité znaky hudebnosti. Podle Helfertova vysvětlení, že hudebnost je vztah psychického života k hudebnímu umění, však není možné hudebnost zjišťovat a měřit. Avšak to je stěžejním úkolem každého učitele 1. stupně ZŠ. Pedagog musí proto hudebnost rozdělit na složky a ty pak zkoumat jednotlivě. Mezi tyto dílčí části L. Daniel (2010) zařazuje hudební schopnosti (smysl pro rytmus, metrum, hudební formu hudební sluch, harmonické cítění, ...), dovednosti jako je hra na nástroj nebo zpěv a vědomosti z oboru hudby.

U dětí se smyslem pro rytmus, dobrou hudební paměť nebo dokonce schopností hudbu reprodukovat (hra na nástroj, zpěv) hudebnost nemusíme dále dokazovat, je evidentní. Vyučující by měl tyto adepty vyhledat a doporučit jim specializované hudební vzdělání na základní umělecké škole. Nesmí se ovšem zapomínat na ostatní žáky, kteří jeví o hudbu zájem, ale hudební schopnosti u nich nejsou rozvinuty v takové míře. S takovými žáky učitel pracuje ve škole především a jeho cílem je posunout je na vyšší hudební úroveň (Pečman 2003).

L. Daniel i Fr. Lýsek se shodují na tom, že hudebnost, stejně jako ostatní vlastnosti, se rozvíjí dlouhodobě a velmi individuálně. U každého člověka se rozvíjí jiným tempem a také dosažená úroveň se liší. Lýsek (1975) tvrdí, že stupeň hudebnosti je závislý na kvalitě hudebních vloh, schopností a dovedností. Tím myslí smysl pro tonální a harmonické cítění, hudební paměť, představivost a obrazotvornost a schopnost reprodukce. Navíc úroveň hudebnosti závisí na hudebně estetickém cítění a myšlení jedince a na jeho všeobecném nadání. Daniel (2010) za důležité dále pokládá vliv prostředí, ve kterém žák vyrůstal a vyrůstá. Podle Holase (1992) hudebnost bývá ovlivňována také intelektem, imaginací, senzomotorickými a emocionálními vlastnostmi jedince.

Ve školním prostředí se lze setkat s dětmi, které se jeví jako nehudební, amuzikální, od toho pak název amúzie. Těchto dětí není mnoho, ale mnohdy mohou zbrzdit hudební výchovu. Výzkumy udávají, že 3 % lidí z celkové populace trpí amúzií. Pravděpodobnost, že se takovýto žák objeví ve školní hudební výchově, je téměř

mizivá. Podle lékařského hlediska je amúzie *vrozená nebo získaná neschopnost poznávat slyšenou hudbu, rozumět jí nebo reprodukovat jednotlivé tóny a melodie* (Sedlák 1969 in Estetická výchova).

Obecně se amúzie rozděluje na senzoricou a motorickou. Mezi znaky senzorickeho typu amúzie se řadí neschopnost diferencovat výšku jednotlivých tónů, vztahy tónů, objevují se problémy s vnímáním tonality, rytmu, metra, změny temp. Důvodem bývá především nesprávné rozvinutí sluchové analýzy. Druhým typem je motorická amúzie, se kterou se spíše setkáváme ve školách. Jedná se o poruchu funkce motorického centra, při níž sluchová analýza zůstává neporušena stejně jako hudební vnímání a představivost, ale objevuje se neschopnost tvoření hlasu. Žák vedle nesprávné intonace známých i neznámých melodií chybně reprodukuje rytmus a nedokáže vykonávat tělesné pohyby synchronizované s hudebním rytmem a tempem. Tento druh nehudebnosti napravíme ve školní praxi snadno. Důležité je důkladné využívání metodických postupů týkajících se především tvorby tónu a rozšiřování hlasového rozsahu. K odstranění motorické amúzie pomáhají všechny složky hudební výchovy, dokonce i samotná intonační výchova, a to pokud se s amúzikiem pracuje trpělivě a podle propracované metodické řady (Sedlák a Váňová 2013; Lýsek 1975).

Jako kontrast dětí nehudebních bývají označovány děti hudebně nadané. Jak uvádí Sedlák (1985, s. 36) hudební nadání by mělo být chápáno jako svérázné spojení hudebních schopností s výrazným podílem dědičných a vrozených dispozic, které umožňují hudební projevy a činnosti na vysoké až profesionální úrovni. Ve škole se setkáváme s různými druhy nadání na všech stupních škol. Podle Gaussovy křivky existuje 2 – 3 % mimořádně nadaných dětí. Ovšem odborníci tvrdí, že až 20 – 25 % žáků by dokázalo vyniknout v některé z oblastí lidských činností. Nadání se u dětí objevuje již v raném věku a je nutné ho dále rozvíjet. Dětem se ale bohužel nedostává potřebné péče a tím pádem zůstává jejich vlohá nerozvinuta (Sedlák a Váňová 2013).

Je nezbytné mít na mysli, že ve školském prostředí se nadané děti objevují ojediněle stejně jako amúzici a pedagog pracuje především se třídou jako celkem, ve kterém se sice vyskytují rozdíly ale většinou v rámci průměru.

3 Hudební výchova na 1. stupni ZŠ

Když dítě vstupuje v šesti (sedmi) letech do školy, jedná se o velký mezník v jeho životě. Dochází u něj ke změnám jak po stránce tělesné, tak kognitivní (myšlení, paměť, vnímání) a emotivní. V předškolním věku by se děti měly seznamovat se základy hudebního vzdělání. V mateřské škole většinou zpívají jednoduché lidové písně pomocí nápodoby, čímž dochází k jejich hudebnímu rozvoji. Ve škole se na tuto výchovu navazuje. Do školy však přichází děti s rozdílnými schopnostmi a základním úkolem učitele je sjednotit je na stejnou, nebo alespoň podobnou úroveň. Hudební výchova na počátku školní docházky může být úspěšná pouze za předpokladu, že dítě dosáhlo určitého stupně vývoje. Tehdy vyvstává otázka, zda je dítě na školu připravené či nikoliv. Mluvíme proto o školní připravenosti dítěte na školu (Sedlák 1985).

3.1 Hudební připravenost

L. Klindová uvádí, že školní zralostí rozumíme takovou fyzickou a psychickou připravenost dítěte na školu, která mu umožňuje optimální zapojení do vyučovacího procesu bez nebezpečí ohrožení fyzického a duševního zdraví při školní zátěži (Dittrich 1992, s. 19).

Před nástupem do 1. třídy dítě podstupuje školní zápis. Během něho přítomní učitelé diagnostikují, zda je připraveno na obtíže spojené se školou pomocí jednoduchých cvičení zaměřených na matematické myšlení, způsob vyjadřování nebo úroveň grafomotorického vývoje. Co však nezjišťují, je hudební připravenost. Ta je pro následnou hudební výchovu podstatná, a proto je vhodné, aby si učitel hudební zralost žáků zjistil pro své vlastní potřeby alespoň na začátku školní docházky.

Hudební připravenost se projevuje u dítěte v hudební aktivitě, v souboru hudebních činností, které je schopno provádět v souladu s požadavky vyučování (Sedlák 1985, s. 43). Stupeň hudebního rozvoje je závislý na emocionalitě dítěte a také na jeho sociální připravenosti, která se projevuje schopností adaptace na nové prostředí. Dále souvisí s dosaženým stupněm intelektu, poznávacích schopností, citlivostí hudebního sluchu i celkové manuální zručnosti (Sedlák in Estetická výchova 1975/1976).

Diagnostika zralosti je velmi obtížná, ale užitečná, jelikož díky ní poznáme úroveň hudebního rozvoje a pomůže nám s výběrem vhodných didaktických metod. Hudební připravenost zjišťujeme pomocí souboru různých aktivit, se kterými se žák běžně setkává ve výuce. Není možné, abychom došli k výsledku na základě jednoho testu (např. zpěvu písně). Pozornost musí být prvotně zaměřena na hudební sluch jako základní schopnost. Po té zkoumáme ostatní složky: tonální a rytmické cítění, hudební představy a paměť, pěvecký projev, předpoklady pro instrumentální činnost a v neposlední řadě tvořivé projevy v hudbě (Sedlák 1983).

František Sedlák ke každé této složce sepsal předpoklady, které by měl žák v 1. třídě zvládnout, a to na jakékoli úrovni. Stanovil tak úkoly v oblasti hudebního sluchu, tonálního a rytmického cítění, hudební představivosti a paměti. Dále vymezil požadavky na pěvecké a instrumentální projevy žáka a stejně tak i nároky na jeho tvořivé projevy. Všechny konkrétní činnosti ke zjišťování hudební připravenosti jsou blíže popsány v Sedlákových publikacích zabývajících se didaktikou hudební výchovy (1983, 1985).

Nyní je nutné si uvědomit, že od doby, kdy Sedlák tyto požadavky tvořil, uběhlo mnoho let, a tím se změnila jejich platnost. V dnešní době se v mateřských školách neklade důraz na hudební výchovu tak, jak si Sedlák představoval, a málokdy se setkáme s dítětem, které by všechny diagnostické činnosti zvládlo. Většina dnešních dětí dokáže na počátku 1. třídy zazpívat a poznat zahrnou známou píseň, zopakovat krátké melodické (i rytmické) úryvky složené ze tří tónů (dob). Ostatní požadavky jsou předimenzované. Zřídka se setkáme se školákem, který pozná mimotonální tón, dokáže zahrát melodii na Orffovy nástroje nebo vytvoří novou melodii k říkadlu.

I přesto berme jím sestavenou zkoušku za obecnou osnovu, kterou využijeme při námi sestaveném testování. Během zkoumání je třeba využívat jednoduché činnosti se známými písněmi a říkadly. Děti by neměly nikdy poznat, že se jedná o zkoušení. Naopak by se mělo využívat formy hry, např. při zjišťování tónové výšky využít zvuky dětských nástrojů, hlasů zvířat apod. (Sedlák 1983).

Učitel by se nikdy neměl ukvapit úrovni hudebních schopností dítěte, které teprve vstupuje do školního procesu. Výsledky diagnostiky by měl brát spíše jako návod

k tomu, na co se má u jakého žáka zaměřit, než jako nenapravitelnou skutečnost. Výsledky totiž nejsou konečné a neměnné. Pedagog by měl na základě diagnostických výsledků vést žáky k tomu, aby všechny činnosti zvládli alespoň po prvním pololetí prvního ročníku (popřípadě na konci školního roku) (Sedlák 1983).

3. 2 Hudební výchova v Rámcově vzdělávacím programu

Jak uvádí Rámcově vzdělávací program pro ZŠ (dále jen RVP) (2013, s. 66), *hudební výchova vede žáka prostřednictvím vokálních, instrumentálních, hudebně pohybových a poslechových činností k porozumění hudebnímu umění, k aktivnímu vnímání hudby a zpěvu a jejich využívání jako svébytného prostředku komunikace.*

Cílem hudebního působení ve školním prostředí je seznamovat žáky s naší i cizí hudební kulturou a jejím prostřednictvím rozvíjet jejich estetické i etické cítění (Sedlák 1985). Každý pedagog by měl v rámci hudební výchovy zajistit rozvoj celistvé osobnosti dítěte a docílit především správné práce s hlasem, dýchání nebo artikulace. Další důležitou složkou hudebního vzdělávání, kterou musíme rozvíjet, je rytmus, dále intonace, improvizace, naukové poznatky, hudebně pohybová činnost, poslech hudby či hra na hudební nástroje (Daniel 2010). Samozřejmě během všech činností usilujeme o aktivní účast dítěte na hudebně-vzdělávacím procesu (Sedlák 1983).

Ve školním předmětu hudební výchovy by měli učitelé vycházet z tzv. hudební pedagogiky. Tato nauka patří k disciplínám, u nichž dochází k výraznému propojení teoretické a praktické roviny. Stojí na pomezí pedagogiky a muzikologie. Na vědecké bázi se začala konstituovat až na počátku 19. století, ale o pedagogickém přístupu k výuce zpěvu a hudby celkově přemýšleli již obyvatelé antického světa (Sedláčková 2003).

Školní vzdělávací proces nutně probíhá na základě určitého platného dokumentu. V minulém století se hudební vzdělání řídilo podle osnov z roku 1960. Tehdy se kladl důraz zejména na aktivní zpěv a poslech. Byl zdůrazňován individuální přístup k žákům a spojení zpěvu s dalšími důležitými složkami, tedy s pohybem a instrumentální hudbou. Později v 80. letech se začaly koncipovat nové osnovy, které považovaly za

nej důležitější intonačně čistý, rytmicky přesný a dynamicky procítěný zpěv, který rozvíjí základní hudební schopnosti (Sedlák 19983 a 1985).

V současné době je jediným platným dokumentem pro výchovu a vzdělávání na základních školách Rámcově vzdělávací program pro základní vzdělávání. Z tohoto textu vychází všechny předměty, hudební výchovou nevyjímaje, a taktéž veškeré používané učebnice jsou koncipovány z jeho požadavků. Obsah hudební výchovy nalezneme ve vzdělávací oblasti Umění a kultura. Podle RVP (2013) by měly předměty umožňovat žákům i jiné než pouhé racionální poznávání světa a odrážet nezastupitelnou část lidské existence – umění a kulturu. Kultura je neoddelitelná součást každodenního života. Vzdělávací oblast Umění a kultura je zastoupena dvěma vzdělávacími obory: Hudební výchova a Výtvarná výchova. V této diplomové práci nás zajímá ten první.

RVP (2013) rozděluje potřebné informace k předmětu do dvou částí: pro 1. stupeň a 2. stupeň ZŠ. V této práci se budeme zabírat samozřejmě stupněm prvním. Toto období je vytyčeno očekávanými výstupy, které musí být na konci 3. a 5. třídy splněny. Výstupy související s intonační výchovou jsou zvýrazněny.

Na konci prvního období (3. ročník) žák:

- **zpívá** na základě svých dispozic **intonačně čistě** a rytmicky přesně v jednohlase;
- rytmizuje a **melodizuje jednoduché texty**, improvizuje v rámci nejjednodušších hudebních forem;
- využívá jednoduché hudební nástroje k doprovodné hře;
- reaguje pohybem na znějící hudbu, **pohybem vyjadřuje** metrum, tempo, dynamiku a **směr melodie**;
- **rozlišuje jednotlivé kvality tónů**, rozpozná výrazné tempové a dynamické změny v proudu znějící hudby;
- rozpozná v proudu znějící hudby některé hudební nástroje, odliší hudbu vokální instrumentální a vokálně instrumentální. (RVP 2013, s. 68).

Během 2. období (4. – 5. ročník) se žák naučí:

- **zpívat** na základě svých **dispozic intonačně čistě** a rytmicky přesně v jednohlase či dvojhase v durových i mollových tóninách a při zpěvu využije získané pěvecké dovednosti;
- naučí se **realizovat** podle svých individuálních schopností a dovedností (zpěvem, hrou, tancem, doprovodnou hrou) **jednoduchou melodii či píseň zapsanou pomocí not**;
- využívat na základě svých hudebních schopní a dovedností jednoduché popřípadě složitější hudební nástroje k doprovodné hře i k reprodukci jednoduchých motivů skladeb a písní;
- rozpoznat hudební formu jednoduché písně či skladby; vytvořit v rámci svých individuálních dispozic jednoduché přehry, mezihry a dohry a provádět elementární hudební improvizace;
- rozpoznat v proudu znějící hudby některé z užitých hudebních výrazových prostředků, upozornit na metronomické, tempové, dynamické i zřetelné harmonické změny;
- ztvárnit hudbu pohybem s využitím tanečních kroků, na základě individuálních schopností a dovedností vytvořit pohybové improvizace (RVP 2013, s. 68).

V RVP (2013) je ke každé vzdělávací oblasti shromážděno učivo, které by měl žák ovládnout v průběhu vzdělávání na 1. stupni ZŠ. V oboru hudební výchova nalezneme povinné činnosti vokální, instrumentální, poslechové i hudebně pohybové. Pro téma tohoto textu je třeba zdůraznit především činnosti vokální, a to intonaci. Obsahem hodin by měla být výuka diatonických postupů v durových a mollových tóninách. Od druhého ročníku se pak žáci učí intonovat volné nástupy I., V., III., VIII. a spodního V. stupně.

Z uvedených očekávaných výstupů pro 1. stupeň ZŠ vyplývá, že všechny složky hudby je nutno probrat v rámci hudební výchovy, jež je dotovaná pouhou jednou hodinou týdně. Tato hodinová dotace se vzhledem k úkolům učitele a žáka zdá být nedostačující. Uznávaný český pedagog Ladislav Daniel (1950 – 2015) však ve své metodické příručce k učebnici hudební výchovy Kukačka (1994) nabízí jednoduché řešení, jak

během jedné vyučovací hodiny obsáhnout všechny části hudebního vzdělávání a zajistit tak všestranný a rovnoměrný hudební rozvoj žáka.

Strukturu hodiny L. Daniel znázorňuje na pomyslném ciferníku. Prvních pět minut se má učitel věnovat zpěvu známých písní pro navození dobré nálady. Dále se s žáky zabývá čtyřmi složkami hudební výchovy, jimiž jsou hlasový výcvik, intonace, rytmus a improvizace. Každému prvku by mělo náležet 3 – 5 minut z každé hodiny. Následuje 15 – 20 minut hlavního učiva. Hlavní téma se hodinu od hodiny mění. První týden v měsíci se jedná o nácvičnou novou píseň, druhý týden žák poznává novou skladbu a ve třetím týdnu v měsíci děti nacvičují doprovody jak pohybové tak instrumentální s pomocí Orffových nástrojů. Ve vyšších ročnících se v hlavní části hodiny můžeme věnovat hře na flétnu. Každou vyučovací hodinu je třeba zakončit 5 – 10 minutovým opakováním.

4 Intonační výchova

Intonace pochází z latinského slova *intonare* (zaznít, dávat tón) a má mnoho významů. Ve fonetice označuje fonetické výškové rozdíly ve zvukovém projevu, při hudebním výkonu je intonací myšlena čistota zpěvu. Avšak pro tuto práci je nejdůležitější význam pojmu z hlediska hudební pedagogiky. Podle ní je intonace procesem rozvoje intonačních dovedností nebo se jedná o metodu nácviku nové písně. Obě vysvětlení se při hudebním vzdělávání musí prolínat, jelikož zdokonalování intonačních dovedností probíhá při učení se nové písně (Sedlák a Váňová 2013).

K osvojení písně může dojít dvěma způsoby – vokální imitací nebo intonací. Tyto dva pojmy je potřeba odlišovat a nezaměňovat je v hodině hudební výchovy.

Imitace neboli pěvecká nápodoba je spojena s přímými vnějšími hudebními podněty, které jedinec sluchově vnímá v prostředí, ve kterém se nachází. Imitací tedy nazýváme pěvecké projevy, které jsou opakováním těchto hudebních podnětů (motivů, melodií, úryvků písní). S metodou nápodoby se dítě skutečně setkává již v období kojeneckém či batolecím, kdy si osvojuje řeč. Později v předškolním věku si imitací osvojuje písně, říkanky. Z toho je zřejmé, že pro imitaci je stěžejní vzor – podnět z okolního prostředí. Hudební psychologové se shodují na tom, že učení se nápodobou je založeno na mechanické paměti a vyžaduje časté opakování. Během osvojování písně tím pádem nedochází k hlubší analýze hudebně výrazových prostředků, tonálních vztahů nebo k výraznějšímu rozvoji hudební paměti. Dá se proto tvrdit, že pro hudební rozvoj dítěte je metoda imitace málo účinná a mělo by se jí využívat buď v počátcích hudební výchovy, nebo jako způsob nácviku písní potřebných pro metodu intonační (Sedlák 1985; Sedlák a Váňová 2013).

Nyní se dostáváme k podstatě této práce, tudíž k intonační výchově. Vokální intonací se vědci zabývají už po staletí. Během vývoje se objevovala spousta názorů, které vedly k různým metodám, někdy účinným, někdy méně. Nicméně vysvětlení podstaty vokální intonace zůstává stále stejné. Fr. Sedlák (1985, s. 154) ji definuje jako ***převod notového zápisu melodie do její odpovídající zvukové podoby prostřednictvím hlasového orgánu intonujícího***. Fr. Lýsek využívá jiná slova, leč význam zůstává stejný: *Intonací v hudbě*

zpravidla označujeme vytváření tónových vztahů zpěvem (nebo hrou na nástroj) na základě daného notového materiálu (Lýsek 1975, s. 63).

Trojice autorů – Váňová, Tichá, Herden (in Hudební výchova 1997) uvádí, že při hudební výchově mají být u žáka rozvíjeny dovednosti, díky nimž bude plnohodnotně vnímat hudbu. Tyto dovednosti rozlišují na sluchové, rytmické, intonační, pěvecké, instrumentální, hudebně-pohybové, hudebně tvořivé a poslechové. Mezi intonační dovednosti, které přispívají k analýze notového zápisu a jeho následném zpěvu, se zařazují dovednosti:

- zacházet s tonálně výškovými představami a osvojování intonačních modelů společně se základními naukovými poznatky (stupnice, akord, interval apod.);
- analyzovat notový materiál a využívat osvojených struktur k intonaci zapsané písně;
- volit nejvhodnější intonační opory (fonogestiku, slabiky, nápěvky, opěrné písně);
- vhodně používat při pěvecké improvizaci všechny zmíněné dovednosti.

Intonační činnost nesmí být vnímána izolovaně, ale je nutné spojovat ji s ostatními hudebními projevy, jakými jsou pohyb, instrumentální hra, poslech hudby, ale i vokální imitace, která je důležitým předstupněm intonace. Zároveň nelze brát zpěv z not za cíl hudební výchovy, ale spíše za významný prostředek hudebního rozvoje dětí (Sedlák 1985).

4.1 Psychologické aspekty intonační výchovy

Ve srovnání s imitační metodou je intonace procesem značně složitým a mnohem abstraktnějším. Zpěvákovi se totiž nedostává konkrétního sluchového podnětu, ale podnětu, který přichází od analyzátoru zrakového. Informace získané z notového zápisu nervy převedou ze zrakového aparátu do zrakového centra mozkové kůry. Tím jsou tyto informace přijímány jako notové znaky. Následuje nejdůležitější část procesu, a to převedení vnímaných not do zvukové podoby. V této fázi záleží především na dosavadních zkušenostech žáka a na jeho celkové hudební úrovni (Sedlák 1985; Sedlák a Váňová 2013).

Transfer z vizuální do auditivní podoby by měl u žáků probíhat na základě představ tonálních vztahů. Vytváření hudebních představ je v intonačním procesu pro svůj abstraktní charakter obtížné, avšak nezbytné. Je obecně známo, že dítě mladšího školního věku myslí konkrétně, abstrakce se u něj teprve začíná projevovat, a proto i utváření představ mu dělá značné problémy. Žáci ovšem bývají učenliví a soustavným působením u nich dojde k postupnému zvnitřnění hudebních obrazů a výškových vztahů.

Zpočátku je potřeba dát dětem intonační oporu. Takovouto oporou se myslí jakýkoliv vznik sluchové představy a konkretizace hudebního materiálu, se kterou se třída seznámila během intonačního výcviku. Tak se děti setkávají např. s barevně vyznačenými stupni tóniny nebo číslicemi vyjadřující vztah mezi tóny nebo solmizačními slabikami. Funkci opory plní především začátek dobře známé písně nacvičené imitační metodou. Opory mohou být postaveny také na pohybové tendenci nebo na tzv. fonogestice. Jedná se o postavení ruky a prstů, čímž žáci získávají informaci o intonovaném stupni (Sedlák a Váňová 2013).

Díky pěvecké opoře si žák dokáže melodii představit a zaintonovat, ale tím intonační proces nekončí. Po hlasovém provedení, které se uskutečňuje koordinací sluchového a motorického centra mozkové kůry, by mělo dojít ke sluchové analýze. Během ní žák srovnává a kontroluje, zda zazpívaná melodie odpovídá jeho představě a notovému zápisu. Neméně důležitou fází je také tzv. autoregulace, na jejímž základě žák poznává čistotu svého intonování. Samozřejmě tuto kontrolu z větší části provádí učitel, který vede žáka správným směrem, ale postupem času nechává tento úkol pouze na žákovi (Sedlák 1985).

Po tomto obeznámení s nejdůležitějšími aspekty vokální intonace je dozajista patrné, že se jedná o složitý proces, který je založen na abstrakci a sluchové analýze a syntéze. Je proto zapotřebí vytvořit pevné základy pro intonaci tím, že u žáků budeme rozvíjet tonální a harmonické cítění, abstraktní myšlení, sluchovou analýzu a syntézu, a to i v ostatních předmětech.

4. 2 Nezbytnost vokální intonace

Podle mnohých pedagogů a teoretiků je intonace považována za důležitou součást hudební výchovy. Vždyť v Čechách se jejím výzkumem zabývali už od 1. světové války a její význam rostl také v zahraniční pedagogice. V současné době se bohužel hodnota intonace ztrácí a učitelé na ni nekladou dostatečný důraz. Může to být zapříčiněno neznalostí v oboru nebo pouhou pohodlností.

Někteří z nich si mimoto myslí, že zpěv podle notové předlohy je pro děti složitý a víceméně zbytečný. Proti prvnímu důvodu, totiž složitosti intonační výchovy, se staví Luděk Zenkl (in Hudební výchova 2004), který prosazuje názor, že počátky intonačních dovedností zvládají některé děti zcela automaticky, a to díky vrozeným dispozicím nebo díky vhodným rodinným podmínkám pro zpěv. Jejich vlohy stačí pouze přiměřeně rozvíjet.

Druhým jejich argumentem bývá především skutečnost, že nevychovávali žádné hudebníky, kteří schopnost intonovat potřebují, ale působí na celou třídu, ve které se vyskytují velké rozdíly. Samozřejmě mají zčásti pravdu, ale s takovýmto přístupem by nebylo možné jakýkoliv druh vzdělání na základních školách, protože v každém oboru je některá oblast, která se může jevit jako zbytečná. Např. proč žáky vyučovat chemické složení prvků či sloučenin, když nikdo z nich nebude chemikem? Pedagog by si tuto otázku neměl nikdy položit. Co když totiž ve třídě sedí žák, který se stane slavným chemikem. A se stejnou, ne-li větší, pravděpodobností ve třídě nepochybně nalezneme i budoucího hudebníka.

Tyto důvody, proč vyučovat intonaci na 1. stupni, však nejsou jediné. Již v předchozích kapitolách bylo zmíněno, že rozvíjet žáky po hudební stránce musíme ve všech složkách hudby. V opačném případě bychom nedosáhli celistvého hudebního rozvoje. L. Daniel (2010) považuje za hlavní prostředek k rozvíjení hudebních schopností zpěv z not a rytmický výcvik. Cílem intonační výchovy tedy není naučit děti přesnému zpěvu z not, ale především dosažení optimální úrovně jejich hudebního vývoje. Z tohoto důvodu lze intonační výchovu považovat za spolehlivý nástroj pro splnění hlavního cíle hudební výchovy.

Stejné názory na intonační výchovu na 1. stupni mají také ostatní významní pedagogové, např. František Sedlák, František Lýsek, Jiří Kolář nebo Hana Váňová a Alena Tichá.

Sedlák (1983) předkládá podložené argumenty vyjadřující se o důležitosti zpěvu z not. I přestože byly shromážděny už v 70. letech minulého století, mají stále aktuální platnost. Nyní vyjmenujeme ty nejdůležitější z nich. Intonační cvičení podle něj upevňují tonální citění a umožňují tak chápat tonální vztahy. Z dřívější kapitoly psychologicky orientované již víme, že během intonace dochází k utváření představ a procesu abstrakce. Dále je při ní zapotřebí analýzy a syntézy. Tyto děje se u dětí mladšího školního věku teprve začínají utvářet a každý pedagog by je měl stále rozvíjet, jelikož je děti budou potřebovat ve všech školních předmětech a předně také v běžném životě.

Intonace pak ještě umožňuje jedinci emocionálně, rozumově i esteticky prožívat hudbu a chápat její obsah. Dochází k rozvoji tvůrčího myšlení a jak je známo, tak tvořivost lidé využívají ve všech odvětvích lidské činnosti. Přijde-li člověk do jakéhokoliv zaměstnání, požaduje se po něm dostatek fantazie a tvořivosti. Z toho vyplývá další důvod pro zařazení intonace do hudebního vzdělání.

Sedlák (1983) navíc uvádí, že naše i zahraniční výzkumy prokázaly, že se intonační výchova „*podílí na rozvíjení paměti, pružnosti myšlení, schopnosti srovnávat, kombinovat, analyzovat, zevšeobecňovat, rozvíjí i všeobecnou aktivitu dítěte, nemluvě o jejím vlivu na bohatost citového života*“ (Sedlák 1983, s. 149). Pokud provádí žák intonační cvičení správně, vytváří to v něm přívětivé estetické pocity, je po emocionální stránce příjemně naladěný a zvyšuje se jeho sebevědomí (Petr in Estetická výchova 1973).

Na druhou stranu je možné najít názory opačného rázu. Pro příklad uveďme J. Petra (in Estetická výchova 1973). Ten se domnívá, že zařazování intonace do prvních dvou ročníků není vhodné z důvodu synkretického¹ a konkrétně zaměřeného myšlení žáků. V těchto letech by děti měly pouze získávat hudební zkušenosti praktickou činností, a to

¹ Myšlení synkretické třídí předměty a jevy podle vnějších a náhodných příznaků.

především čistým zpěvem písní pomocí imitační metody. Na druhou stranu je třeba zdůraznit, že ani tento pedagog nezpochybňuje důležitost intonační výchovy. Ba naopak ji považuje za velmi potřebnou.

Názory J. Petra, nezařazovat intonaci do prvních ročníků ZŠ, konfrontuje František Sedlák ve svém článku o vokální intonaci v časopise *Estetická výchova* (1973). Vychází z mnohaleté praxe několika pedagogů, mezi něž patří L. Daniel, Fr. Lýsek nebo B. Kulínský. I když byly jejich názory a zkušenosti vysloveny před desítkami let, jsou stále platné. Sedlák pokládá za možné, ba dokonce nutné, aby se intonační výchova objevovala už v 1. ročníku, a to hned po vytvoření základních předpokladů pro úspěšnou hudební výchovu – rozezpívání třídy, sluchový výcvik. V případě, že učitel zařadí intonační výcvik do 1. ročníku, musí postupovat podle metodických postupů, které budou přiměřené věku dětí.

4.3 Souvislost intonační a hlasové výchovy

Podle L. Daniela (2010) obsahuje hudební výchova několik složek (viz kapitola 3. 2). Nelze říci, jaká z nich je nejdůležitější. Prolínají se celou hudební výchovou a není možno je chápat odděleně. Navzájem se ovlivňují, a proto i jejich rozvoj musí probíhat současně. Z důvodu tématu této práce se přeci jen podrobněji zaměříme na složky pěvecké, konkrétně pak na intonační a hlasovou výchovu.

Hlasová a intonační výchova jsou části hudební výchovy, které na sobě závisí. Intonace předpokládá zdravý hlasový projev žáků a hlasová výchova by neměla bez použití v intonaci žádný smysl (L. Zenkl in *Hudební výchova* 2004). Z toho důvodu je zapotřebí rozvíjet je společně a podřídít tomu metodické působení.

Aby se u žáka rozvíjela dovednost reprodukovat tóny relativně čistě a zpívat podle not všechny tónové výšky, je nezbytné nejprve žáka naučit tvoření tónu, práci s hlasem, dechem, artikulací a rozšiřovat jeho hlasový rozsah. To vše je úkolem hlasového výcviku, který musí být zařazován do každé hodiny ještě před výcvikem k intonačním dovednostem (Daniel 2010).

Důležité cvičení hlasové výchovy je navozování hlavového tónu. Mělo by se ho využívat i během intonačního tréninku. Pro navození správného tónu nám pomáhá

především jeho výška. Vysoké tóny jakoby nutily zpívat měkkým, hlavovým hláskem. Děti mají za úkol zpívat v rejstříku od c^2 především na slabiky mo, mu, ma, které podporují rezonanci dutin. Až poté postupně sestupujeme na tóny nižší.

Cílem hlasového výcviku, kterého využívá intonační výcvik, je rozšiřovat hlasové rozpětí. L. Daniel (2010) uvádí, že v 1. ročníku má dítě zpívat od c^1 do d^2 a až do 6. ročníku rozsah zvyšujeme i snižujeme ročně o půl tónu. Při hlasové výchově se můžeme s dětmi odvážit zpívat až do fis^2 . Zvětšování rozsahu dětí nám umožní v intonaci zpívat písně a tónové řady v různých tóninách a tak lze zpívat jediné cvičení několikrát.

4.4 Čistota intonace

Intonačně čistý zpěv byl dříve v pedagogické praxi považován za zpěv ladící ke klavíru, tedy temperovanému ladění. Tento názor zastávají i někteří současní učitelé na ZŠ. O ladicím zpěvu jako takovém se dá hovořit, až když žáci zpívají dvojhlasá nebo vícehlasá cvičení a doladují se podle ostatních zpěváků (Petr in Estetická výchova 1973).

Intonační výcvik se mimo výuky zpěvu z not zaměřuje také na schopnost zpívat čistě, protože žáci by neměli zpívat falešně a intonačně nepřesně. Čistota zpěvu je podmíněna přesnou intonační představou, ale také správnou činností hlasového orgánu. Dokonalého zpěvu se dá dosáhnout opakovaným zdokonalováním a správnou prací s hlasem (Tichá in Hudební výchova 2004). Fr. Lýsek, Fr. Sedlák a B. Kulínský ze svých výzkumů poukazují na fakt, že pokud je nečistá intonace zapříčiněna nepřesnými intonačními představami, je možno dojít k nápravě pomocí samotné vokální intonace, ve které se vytváří představy nejrychleji (Sedlák in Estetická výchova 1973).

Při nácviku čisté intonace je hlavní náplní zpěv diatonické tónové řady tvořené celými tóny a půltóny. Se zpěvem diatoniky se děti setkávají od prvních let jejich života, a proto je pokládán za přirozený a děti s ním většinou nemají velké problémy. Komplikace nastávají až při zpěvu obtížnějších intervalových skoků, u kterých je třeba čistotu zpěvu kontrolovat a nacvičovat (Zenkl in Hudební výchova 2002).

Učitel hudební výchovy by měl žáka vést k tomu, aby on sám rozpoznal, zda je jeho pěvecký projev čistý či nikoliv. Žák by tedy měl umět komplexně i detailně vnímat, srovnávat a hodnotit pěvecké výkony vlastní i cizí. Pokud tyto činnosti zvládá, má tzv. vokální sluch. Ten zaručuje kontrolu čistoty zpěvu a žák tak není odkázán na posouzení čistoty svého projevu ostatními. Vokální sluch je schopnost, která se vytváří postupně již s prvními pokusy o intonaci, při kterých je z počátku zapotřebí pomoc učitele. Učitel žáka většinou slovně navádí ke správnému způsobu zpěvu nebo mu radí, zda má zpívat výš nebo níž (Sedlák in Estetická výchova 1973).

4.5 Intonační metody a jejich vývoj

Vyučovací metoda obecně je cesta, postup k určitému cíli. Úkolem učitele je vybrat metodu co nejvhodnější a podle potřeb žáka ji popřípadě upravit. Nesmí se zapomínat na to, že ne každému žákovi vyhovuje stejná metoda jako ostatním. Proto i na jejím výběru velmi záleží. Vyučovací metody se používají ve všech školních předmětech, a proto je jejich využití v hudební výchově opodstatněné.

Podle Fr. Lýska (1956, s. 78) je rychlost a jistota intonace závislá na náročnosti dané melodie, na nadání a zkušenostech žáka, ale i na metodě, kterou se intonační dovednost získává. Jak píše J. Petr (in Estetická výchova 1973), každá intonační metoda by měla mít tři důležité znaky: logičnost, přiměřenost k danému věku a perspektivnost. Na základě logičnosti poznávají žáci skutečnosti kvantitativně i kvalitativně. Při intonačním výcviku nejde tolik o to, jak rychle a v jakém množství se žák naučí zazpívat zapsanou melodii, ale spíše o to, jakým způsobem, tedy jak kvalitně.

V průběhu let se vyhraňovaly názory ohledně intonace, což vedlo ke vzniku několika metod. Některé z nich se ujaly více, některé méně. Na našem území se nikdy nenacházela jednotná intonační metoda, i když se o to mnoho teoretiků snažilo. Fr. Sedlák (in Estetická výchova 1973) pokládá za nutné, aby existovala pouze jedna intonační metoda, která by byla tonální a založená na lidové nebo dětské umělé písni. Pro srovnání Sedlák (1985) popisuje jednotnou metodu používanou v Německu a Kodályovu metodu z Maďarska, ze kterých bychom si měli vzít příklad. Jsou postavené na lidové písni, národním cítění a proces intonace je spojován s fonogestikou

a relativní solmizací. Sedlák také doporučuje obeznámení s cennými podněty dosavadních intonačních metod L. Daniela, Fr. Lýska, B. Čeňka, M. Doležila a dalších.

Nyní se dostáváme k nástinu intonačních metod. Za první pokusy o intonaci lze považovat myšlenky skladatele a teoretika 11. století Guidona z Arezza. Ten podal základ pro čtyřlinkovou notaci a především vytvořil šestistupňovou řadu tónů, čímž vznikla řada šesti solmizačních slabik (později doplněna o sedmý stupeň) (Sedlák 1985).

Od té doby uplynulo mnoho let a vznikla spousta různých metod. V současné době existují intonační metody dvou typů: relativní a absolutní. Absolutních se využívá za předpokladu, že intonující má absolutní sluch. S tím se ve školské praxi nejspíš nesetkáme, proto není zapotřebí se jimi zabývat. Relativní metody se rozdělují na tonální a intervalové. Tonální metody si k vybavení vztahů mezi tóny pomáhají oporou o tonální cítění, tedy o vztah k tónice. Intervalové metody vedou k představě a vybavování si tónových vztahů mezi sousedícími tóny. Tonální a intervalové metody však nejdou od sebe oddělovat. Vzájemně se prostupují, jelikož vztahy k tónice vyjadřujeme intervalově a interval melodie nemůžeme odloučit od vztahů k tónice. Předpokladem pro relativní metody je proto tonální cítění, které se v průběhu intonačního působení rozvíjí (Lýsek 1956).

4. 5. 1 Rané intonační metody

Na začátek je třeba zmínit rané intonační metody, ze kterých většina následujících teoretiků čerpala a využívala jejich základní prvky. První intonační metoda byla používána v Anglii na přelomu 18. a 19. století. Nazývala se **Tonic-sol-fa** a její autorkou byla Sarah Ann Glover. Metoda používá solmizační slabiky, které slouží k absolutnímu označení tónů v angličtině: doh, me, fal, sol, lah, te. Počáteční souhlásky těchto slabik nahrazují notové písmo (Lýsek 1975).

Tuto metodu později propracoval John Curwen. Jemu sloužily solmizační slabiky pouze k označení vztahů mezi tóny v jednotlivých tóninách. Pro lepší pochopení těchto vztahů používal fonogestiku.

Anglická metoda pronikla i do Německa a tam ji na konci 19. století upravila Agnes Hundoeggerová. Převzala z ní fonogestiku a relativní funkci solmizačních slabik, které

převvedla do podoby do, re, mi, fa, so, la, ti. Použila běžného notového písma a vytvořila tak metodu nazývanou **Tonika-Do**, která klade důraz především na harmonické cítění (tónika, dominanta, subdominanta). Prvky metody Tonika-Do pronikly výrazně do intonační metody maďarské.

4. 5. 2 *Kodályova intonační metoda*

Maďarsko je známé svou propracovanou a především jednotnou hudební výchovou. Snad také proto je tak kvalitní a uznávaná po celém světě (Japonsko, USA, Kanada, Belgie, Holandsko, Polsko). V minulém století ji vytvořila skupina nejlepších maďarských pedagogů podle pokynů maďarského pedagoga a muzikologa Zoltána Kodálye (1882 – 1967). Společně vytvořili návod na výuku celé hudební výchovy, u které je však těžištěm intonační výcvik. U metody je nutno vyzdvihnout její národní charakter, komplexnost a relativní solmizaci jako intonační princip (Sedlák 1983).

Kladem Kodályovy metody je vypracování pomůcky – fonogestiky, kterou nepoužívá jen učitel, ale celá třída. Díky ní si žák uvědomuje melodii sluchově, zrakově a na základě pohybových pocitů. Poloha a pohyb ruky je pro žáky jakousi kontrolou jejich zpěvu. Jako další intonační oporu využívá opěrné písně k vytvoření představy o intervalových vzdálenostech (Sedlák 1983).

Pro lepší náhled do problematiky maďarské metody poslouží publikace *Nové cesty hudební výchovy* od Fr. Sedláka (1983, s. 173 – 188).

4. 5. 3 *Solmizační metoda*

Důležitou metodou, ze které vycházelo hodně českých pedagogů, byla tonální solmizační metoda německého hudebního pedagoga Maxe Battkeho (1863 – 1916). Navazoval na anglickou metodu Tonic-sol-fa. Na českém území byla využívána pedagogy, jako byl František Spilka, Metod Doležil, Adolf Cmíral, Maxmilián Koblížek, Bohumil Čeněk aj. (Lýsek 1975). Jeho metoda se používala až do 60. let 20. století, kdy se z důvodu školské reformy dostala na pozadí (Sedlák in *Estetická výchova* 1973).

Tato metoda klade na žáka velmi vysoké nároky z hlediska procesu abstrakce. Naopak za velký klad je považována její systematickosti a logičnosti (Lýsek 1975).

Sedlák (in Estetická výchova 1973) tvrdí, že používané solmizační slabiky jsou oporou pro vybavení tónových vztahů, a jelikož solmizace je pouze relativním označením tónů, umožňuje zpěv ve všech tóninách. To by nebylo možné zpěvem na absolutní jména tónů, ke kterému solmizaci připodobňuje Fr. Lýsek a považuje solmizaci za zbytečnou a nesmyslnou. Všechny jeho další názory a metodický postup Battkeovy metody jsou zaznamenány v jeho Metodice hudební výchovy (1975).

4. 5. 4 *Nápěvková metoda*

Od roku 1923 vytváří František Lýsek metodu pro intonaci dětí ve školním věku, která vychází z principu nápěvků Guidona z Arezza. Pojmenovává ji metodou nápěvkovou a Sedlák (1983) prohlašuje, že je velmi podobná metodě Danielově. Autor klade důraz na psychologické aspekty dítěte a metodu zakládá na konkrétních praktických činnostech, kterými se zvyšuje úspěšnost zvládnutí zpěvu podle not. Hlavní náplní nápěvkové intonace je *vybavení si tónové představy pomocí nápěvků – intervalově a tonálně charakteristických počátků lidových písní, krátkých hudebních myšlenek a intonačních modelů* (Lýsek 1975, s. 157). Nesmí se ale zapomínat na to, že nápěvek je pouhým prostředkem pro vytvoření obrazu melodie. Ta se zpívá zpočátku na slova nápěvku, ovšem po získání konečné představy se nápěvek nepoužívá a dochází k abstrakci.

Velkým negativem této metody je skutečnost, že veškerá intonace v 1. třídě by měla probíhat v tónině C dur. Tento tónový rozsah neodpovídá zpěvnímu hlasu dítěte a také nedochází k pevnému ukotvení intonačních vztahů. Lýsek to však vysvětluje tím, že intonace v různých tóninách způsobuje u dětí chaos. Dalším negativem je zdánlivé ulehčení čtení z not. Lýsek ze začátku využívá jen jedné notové linky a s dalšími tóny linky postupně přidává. To může být později matoucí (g¹ se tak nachází na nejvyšší lince, pak na prostřední atd.) (Sedlák 1983).

Naopak za pozitivní je považována fonogestika, kterou se znázorňují nápěvky. Lýsek ji dále propracovává a vymýšlí „prstovou osnovu“. Vše je založeno na zrakovém názoru. Jako prstovou osnovu si představme levou ruku, kterou má žák otočenou dlaní k sobě, a její roztažené prsty vytváří linky a mezery notové osnovy. Ukazováčkem pravé ruky pak žáci ukazují melodii nápěvku v prstové osnově (Sedlák 1985).

Metodické rozvržení učiva v konkrétních ročnících popisuje Fr. Lýsek ve své Metodice hudební výchovy (1975, s. 157 – 165).

4. 5. 5 *Písňová metoda*

Tato metoda vznikla v 50. letech 20. století a opírá se o tonální cítění a vytváření představ pomocí známých písní. Autorem je český pedagog Ladislav Daniel (1922 – 2015) a stejně jako Fr. Lýsek se domnívá, že používání solmizace či opěrných slabik není dostatečně konkrétní a u žáka nevyvolá přesnou představu o dané tónové výšce. Proto utváří soubor „opěrných písní“, jejichž první tón si děti při intonaci pohotově vybaví (Sedlák 1983).

Autor navazuje na myšlenky již zmíněného pedagoga Quida z Arreza. Ten v 11. století poukázal na způsob, jak si vybavit konkrétní stupeň tóniny, a to s pomocí známých popěvků. On sám učil své žáky zpívat z not na základě melodie Hymnu na Jana Křtitele. Představy tónů vycházejí ze začátku melodie správného verše a žák si ji snadno vybaví. V minulosti se našlo několik pedagogů, kteří Quidovu metodu špatně pochopili a založili tak solmizaci opírající se o začáteční slabiky zmíněného hymnu.

Daniel (2010) říká, že aby zvládlo dítě intonovat, musí umět sluchem poznat a zazpívat jakýkoliv tón dané tóniny a umět zazpívat i zapsat vzestupné, sestupné řady a opakované tóny. První dovednost ovládá každý, kdo umí k doprovodu zazpívat píseň. Tito lidé tím pádem umí zazpívat její počáteční stupeň, a tedy určitý stupeň z tóniny. Např. pokud žák zazpívá píseň „To je zlaté posvícení“ v zadané tónině, umí zazpívat pátý stupeň z tóniny. Druhou dovednost zpívat a zapisovat diatoniku se musí žáci ve škole naučit, ale správným vedením se nebude jednat o nic složitějšího.

Celou 1. třídu pracujeme se stupnicovými postupy bez skoků. Písní tohoto typu je celá řada a je na učiteli, jaké z nich do hudební výchovy zařadí. Vzestupnou melodii dětem nejlépe připomene „Kočka leze dírou“ nebo „Vyletěla holubička ze skály“. Naopak pro sestupnou melodii je vhodné zpívat „Kočka leze dolů“. Ve vyšších ročnících s dětmi zpíváme tzv. volné nástupy. Jedná se o jakýkoliv melodický skok větší než celý tón. Úkolem žáků je tyto nástupy identifikovat a vzhledem k tónice určit opěrnou píseň, která pomůže intonaci daného tónu. Jako první volný nástup se žák učí 1. stupeň

v 1. ročníku, ve 2. ročníku 5. stupeň (To je zlaté posvícení), ve 3. třídě ovládá nástup 3. stupně (Maličká su), ve 4. ročníku se naučí intonovat volný nástup osmého stupně (Ráda, ráda) a v 5. třídě je hlavním učivem volný nástup spodního 5. stupně (Bude zima, bude mráz). Řada volných nástupů koresponduje s četností výskytu těchto nástupů v lidových písních. Ostatní volné nástupy by měly být učivem druhého stupně ZŠ (Daniel 2010).

Danielova metoda se zasloužila o velký rozvoj intonační výchovy ve školních zařízeních. Tvoří ze zpěvu z not jednoduchou činnost, kterou zvládne celá třída. Výsledky jsou rychlé a spolehlivé. Sám autor (in Hudební výchova 1995) poukazuje na fakt, že celý tento výcvik neučí nic nového, ale spíše systematizuje již dřívější představy. I přes jednoduchost metody se bohužel ve většině tříd intonační výchova neučí. Bylo by třeba pozvednout povědomí učitelů 1. stupně o této metodě a přesvědčit je, že touto metodou se naučí intonovat téměř každý, jak dospělý tak dítě.

Podrobná metodika počáteční fáze této metody je k nalezení v praktické části této diplomové práce i s propracovanými cvičeními, hrami a materiály vhodnými pro první rok hudební výchovy v Příloze 2. Učivo pro ostatní ročníky popisuje autor ve své Metodice hudební výchovy (2010) nebo detailněji v metodických příručkách k učebnicím hudební výchovy z nakladatelství Panton.

4.6 Tvořivá intonace

V současnosti klade pedagogika velký důraz na aktivní přístup žáka ve vzdělávacím procesu. Žák si dokáže zapamatovat spoustu věcí, pokud není pouhým pasivním příjemcem, ale naopak jakýmsi badatelem. Jeho získané vědomosti a dovednosti pak mají trvalý aspekt. Z této teorie musí čerpat i učitel hudební výchovy. Při hudební výchově musí být žák do činností zapojen a tvořivá intonace je dobrým způsobem pro osvojování intonačních prvků a také pro rozvoj tvořivosti (Tichá in Hudební výchova 1997).

Tvořivost je termínem ne zcela ujednoceným. Jako synonyma se často uvádějí pojmy kreativita, originalita, invence, fantazie. Existuje mnoho autorů zabývajících se touto problematikou a z toho vyplývá, že za dobu soustavného bádání a zkoumání vznikla

spousta definic. Za nejzdařilejší se může považovat definice Jaroslava Hlavsy. Podle něj je *tvorivost forma lidské činnosti, která přináší něco nového, originálního a současně společensky užitečného*. Podstatou hudební tvorivosti je přetváření známých a dříve prožitých hudebních podnětů a nalézání jejich nových stránek, vlastností a vztahů (Váňová 1984).

Proto pojem „tvořivá intonace“ není termínem zcela vhodným, jelikož zpěv z not nepřináší nic nového, ani originálního a zajisté také nic společensky užitečného. Intonace je přesná interpretace zapsaného notopisu, který je jasně daný a neměnný. O tvorivosti se tedy nedá mluvit. Autoři této metody mají za tvorivost spíše užívání hravých forem a vhodných intonačních opor během hodin intonační výchovy, dále spojování intonace s bádáním a praktickou činností žáků.

Tvořivá intonace je dlouhým a složitým procesem, během kterého žáky vedeme pomocí her. Hry jsou pouze prostředkem, za kterým se schovává soustředěné učení vyžadující systematickosti, provázanost, důkladné procvičování a detailní přípravu učitele. Návrhy takových her nabízí A. Tichá v článku o tvořivé intonaci v časopise *Hudební výchova* 4 (1996 – 1997). Během hodin žáci pracují s tónovým materiálem. Objevují tónové vztahy a improvizují. Improvizace totiž patří mezi nejlepší způsoby rozvíjení hudební kreativity. Žáci vymýšlejí melodie, následně je analyzují, zapisují a znovu intonují. Je samozřejmostí, že s improvizací intonační výchovu nezačínáme. Nejprve je třeba naučit se hudbu slyšet a vnímat, hudebně myslet a poznat intonační struktury. Až poté můžeme zapojit hru „na ozvěnu“, která nás postupně zavede k vytváření vlastních melodií (Tichá in *Hudební výchova* 1997).

Kolář, Váňová a Duzbaba (1993) sestavili principy pro tvořivou intonaci:

- rozdělení látky do malých kroků a jejich systematické plnění;
- postupné rozšiřování intonačního prostoru o nové prvky – nejprve intonujeme melodie o třech po sobě jdoucích tónech, později diatoniku rozšiřujeme a až nakonec se učíme melodické skoky;
- osvojení si vztahů mezi tóny pomocí solmizačních slabik, fonogestiky a hry na dětské hudební nástroje;

- chápání diatonických stupňů jako součást harmonických funkcí;
- intonace mollové diatoniky v porovnání s durovou a jejich stálé kombinování;
- uplatnění vazby intonace a tvořivosti.

Tvořivá intonace se rozděluje do dvou typů. Prvním typem je postupování od intonačních dovedností k tvořivým projevům. První fází tohoto procesu je orientace žáka v tónovém prostoru pomocí známých písní. Jedná se o způsob rozvíjení intonačních dovedností, který může mít dvě varianty. První způsob začíná zpěvem písní složených ze tří stupňů (Halí, belí), pokračuje se zpěvem pětitónových písní (Sedí liška pod dubem), šestistupňových (Kočka leze dírou) a na závěr rozšiřujeme řadu o poslední dva stupně (Vyletěla holubička ze skály).

Druhým typem, používaným C. Orffem nebo Z. Kodályem, je rozvíjení dovedností od pátého stupně a využívá se tak typických zpěvních intervalů dětí. Za dětský interval je považovaná m. 3, neboli „kuku“ interval. Často se objevuje při deklamování říkadel (Kolo, kolo mlýnský) a v písních (To je zlaté posvícení). Další fází je zpěv tzv. kolovrátkové melodie (5. – 6. – 5. – 3. stupeň) obsažené v rozpočítadlech (Ententýky) nebo popěvcích (Zlatá brána). Těmito melodickými obraty se žáci postupně dostávají ke zpěvu pentatonických písní a písní využívající celou stupnici (Váňová 1984).

Pokud se žák již orientuje v tónovém prostoru, je třeba u něj procvičovat formování tonálních představ, intonaci se zrakovou a pohybovou oporou a později i bez optické a motorické pomoci. Stálým procvičováním učitel dosáhne fáze, kdy žák zaintonuje tónové postupy na základě samostatné činnosti.

Druhou variantou tvořivé intonace je postup od tvořivosti k uvědomělé intonaci. Tento typ je založen na žákově motivaci a základním vybrání textu. Na něj utváří nejprve rytmické struktury a později i melodie, které mohou být buď vybrány z předem připraveného souboru melodií, nebo je žáci sami utvoří. Poslední fází procesu je kontrola správnosti zapsané písně vokální intonací.

Zmíněné varianty tvořivé intonace může učitel střídát, a tím zajistí celistvý rozvoj hudebních dovedností celé třídy. Závěrem je nutno uvést některá cvičení na podporu intonační tvořivosti: tvorba melodie ke známé říkance, tvorba melodie s využitím

daných intonačních modelů, obměny zadané melodie, melodizace rytmické struktury, tvorba melodií vycházející z intonace řeči, zakončování známých melodií, improvizace otázek a odpovědí (Váňová 1984).

4. 7 Učebnice počítající s intonační výchovou

V současné době existuje několik nakladatelství, které se specializují na vydávání učebnic a záleží na učitelích a hlavně pak na řediteli, jaké sady učebnic pro školu koupí. Ředitelovo rozhodnutí velmi ovlivňuje atraktivita a cena produktu. Výběr učebnice by však měl být postaven především na ohodnocení propracovanosti, přiměřenosti učiva a možnosti využití metodických příruček a dalších učebních pomůcek. Jelikož je hudební výchova stále nedoceňovaným předmětem, i volba učebnic bývá rychlá a nepromyšlená a ředitel se poohlíží většinou po ceně produktu.

Učebnice hudební výchovy bývají koncipovány podle nějaké logiky, většinou jsou rozděleny podle měsíců nebo ročních období, kterými jsou kapitoly motivované. Nyní se pokusíme analyzovat učebnice pro hudební výchovy, co se týče intonační výchovy.

Nakladatelství Nová škola vydala set učebnic pro každý ročník 1. stupně. Ke každé učebnici patří metodická příručka pro učitele a také CD s nahranými doprovody písní obsažených v učebnici. S intonační výchovou však série učebnic nepočítá. Učebnice kladou důraz na zpěv písní imitační metodou, rytmický výcvik a hudební nauku. Žáci se učí pouze poznávat a zpívat stoupavou a klesavou melodii a poznávat melodii postupující v krocích a ve skocích.

Nejrozšířenější sérií učebnic hudební výchovy je sada z nakladatelství SPN (Státní pedagogické nakladatelství). Vydávají učebnice pro všechny ročníky na ZŠ a ty určené 1. stupni sestavila Marie Lišková. Učebnice má stejně jako Nová škola svou metodickou příručku a CD s nahrávkami hudebních ukázek potřebných pro práci s učebnicí. Co se týče intonačního výcviku, je třeba autorku ocenit za její promyšlené uspořádání učiva. Vychází z písňové metody Ladislava Daniela a v učebnicích lze nalézt různá cvičení na rozvoj sluchové analýzy a pěveckých dovedností. Konkrétně každá kapitola v učebnici pro 1. ročník se zabývá jiným intonačním tématem, jako je rozlišování zvuku, tónu, určování vlastností tónů a rozpoznávání klesající a stoupající

melodie. První rok považuje autorka za přípravný, jelikož její činnosti zaměřující se na intonaci jsou jednoduché a týkají se pouze sluchové analýzy. Až druhý díl učebnice obsahuje pěvecká cvičení, která rozvíjí intonační výchovu více.

Nakladatelství Panton publikuje učebnice L. Daniela, který je vytvořil na základě své hudební pedagogiky. Zformoval tak učebnice pro 1. – 5. třídu a pojmenoval je Kukačka, Pěnička, Skřivánek, Sedmihlášek a Slavík. Ke každé učebnici existují propracované metodické příručky, ve kterých je přesně rozepsáno, co by měl učitel s žáky daný měsíc procvičovat. Ve všech dílech každého zaujme logická vytríbenost učiva. Jednomu měsíci je věnovaná dvojstrana. Cvičení zabývající se intonační výchovou jsou řazena na základě písňové intonační metody. Na začátku Kukačky vidíme přípravnou fázi, ve které se žáci učí nejprve rozpoznávat zvuky, tóny, později rozlišují tóny vysoké a nízké. Posléze se volně přechází do intonační výchovy v pravém slova smyslu. Učebnice jsou prostoupeny intonačními řadami, které žák zpívá a přidáním rytmické složky a textu se tak naučí novou píseň. Na zadních deskách je natištěna notová osnova, kterou žák využije při zaznamenávání slyšené melodie. Z hlediska využití intonační výchovy jsou tyto učebnice nejlepší a vedou žáka k cíli intonační a hudební výchovy.

Z dosavadního výčtu učebnic je patrné, že výuce intonace se některé učebnice věnují, některé nikoliv. Otázkou zůstává, jaká učebnice se ve školách vyskytuje nejčastěji. Jestliže je nejrozšířenější učebnicí Hudební výchova od nakladatelství Nová škola, naráží intonační výchova na velký problém. Pokud chce učitel rozvíjet intonační dovednosti dětí, aniž by si musel materiály připravovat sám, měl by pracovat s učebnicemi z nakladatelství Panton nebo SPN. I v těchto případech však musí vytvářet vlastní intonační cvičení, intonační řady apod., jelikož jich v učebnicích a metodických příručkách není velké množství. Zmíněné učebnice mu jsou ale oporou a návodem, jak taková cvičení tvořit.

4. 8 Intonační pomůcky

Vymýšlení intonačních pomůcek je věc známá již od středověku. U nás se výrazně začaly vytvářet pomůcky po seznámení s Battkeho metodou. Od té doby vznikaly všemožné pomůcky ke všem intonačním metodám. Některé z nich se v současné době nepoužívají, některé však zapůsobily svou využitelností a jsou používány dodnes.

Hlavní pomůckou pro intonační výchovu a hudební výchovu vůbec je *linkovaná notová tabule*. Usnadní učitelům práci s předepisováním notové osnovy a využívá se při každé hodině. Linky by měly být dostatečně viditelné (šířka: 2 mm), např. bílé na tmavém podkladu s mezerou cca 1,5 cm (Daniel 2010).

Další nepostradatelnou pomůckou je samozřejmě *klavír*. Učitel na něj hraje tóny, melodie pro sluchová cvičení, kontroluje čistotu zpěvu žáků. Na většině škol se vyskytují pouze elektrické klávesy, které pro intonační výchovu postačí.

Při intonační výchově by měli žáci využívat dětské *melodické nástroje* jako je zvonkohra, metalofon nebo xylofon. Pomáhají při vzniku zrakové představy melodie, díky které poznávají stoupavou a klesavou melodii, hrají zapsanou melodii atd.

Pro výuku intonace byly vyrobeny *intonační tabulky* s předepsanými tóny, které bylo možno posouvat pro určení počtu posuvek. Posuvné bylo také označení základního tónu. V dnešní době se intonační tabulky již nevyrábí, a proto si je musí učitel vyrobit sám. Na velký formát tvrdšího papíru si narýsuje notovou osnovu (viz výše) a napíše do ní tónovou řadu (bez houslového klíče) v rozsahu $g - a^2$. S připevněnou intonační tabulkou na magnetickou tabuli pak pracuje velmi snadno. Barevnými magnety označí hlavní stupně dané tóniny: první stupeň červeně, třetí žlutě a pátý modře. Ukazovátkem ukazuje na tóny, které má žák intonovat. S postupným rozvojem technických zařízení se papírové intonační tabulky mohou zdát jako přežitě. Z toho důvodu je tato pomůcka pro učitele připravená v elektronické podobě na přílohovém CD jako Příloha č. E17.

Tak jako učitel používá při výuce intonační tabulku, každý žák by měl mít k dispozici svoji magnetickou tabulku s magnetkami pro jednotlivé tóny. Jedná se o tabulku sloužící k zapisování slyšené melodie. Každá škola většinou nemá k dispozici tolik tabulek pro všechny žáky. Je jednoduché si je s dětmi vyrobit. Učitel na jednu stranu papíru vytiskne dvě notové osnovy, nejlépe papír pro větší životnost zalaminuje. Děti si z barevných papírků vyrobí kuličky. Tato ručně vyrobená pomůcka slouží stejně dobře jako magnetická zapisovací tabulka. Její využití je k vidění na fotografiích v Příloze č. T1.

Pokročilejší intonační tabulku vytvořil ve 40. letech 20. století Jaroslav Talpa. Jeho *tabulka opěrných písní* měla rozvíjet především hudební představivost. Tabulka se skládala ze dvou kartónů, které se vkládaly na sebe. Spodní kartón obsahoval dvě notové osnovy se stejnými řadami tónů a překrývala je vrchní tabulka s vyřezaným otvorem na řadu osmi tónů na spodní lince a na tóny kvintakordu na lince vrchní. Takovouto tabulku si pedagog vyrobí stejně jednoduše jako tabulku předchozí. Pro lepší představu pomůcky slouží fotografie v Příloze č. T2 (Gregor in Estetická výchova 1971).

Zajímavou pomůckou je tzv. *notovka*, kterou vytvořil M. Battke. Jedná se o dlouhou hůlku, na jejímž konci je připevněná nota z papíru, plastu či plíšku. Učitel ji posouvá po notové osnově a žáci intonují. Je možné používat notovku barevnou, vymyšlenou později. Z jedné strany je nota bílá a ze strany druhé nota černá nebo červená, která značí žákům zpěv pro sebe (Gregor in Estetická výchova 1971).

Pro nácvik diatonických postupů učitelé poslouží *melodické kostky*. Usnadní učitelé práci při vymyšlení a zapisování těchto postupů na tabuli. Jedná se o čtyři kostky, které lze otáčet a na jejichž každé straně se objevuje různý stupnicový postup. Otáčením kostek dochází k vytváření velkého množství jednoduchých melodií, které zpívá nejprve celá třída, později skupiny, dvojice a nakonec i jednotlivci. Návod pro výrobu melodických kostek je k nalezení v Příloze č. T9 (Daniel 2010).

Jedním z cílů intonační výchovy je naučit žáka zpívat z not nové písně. K tomu nám poslouží *nástěnné písňové tabule*. Na nich je zapsaná melodie písně i s rytmem. Slova písně se pod melodií však neobjevují, mohly by totiž odvádět pozornost od čtení not. Žák se nejprve naučí melodii bez rytmického členění, dále vytleská rytmus a tím spojí melodickou a rytmickou složku písně. Poslední fází nácviku nové písně je připojení textu.

V minulosti byly vytvářeny školní potřeby, které děti pouze neviděly, ale současně i slyšely. Mezi tyto pomůcky se zařazuje např. notochord Jana Urbana, cimbálek k hraní melodií a kontrole zpěvu. Dalším takovým nástrojem je Lýskova *nápěvka*. Na této pomůcce jsou noty znázorněny otvory, ve kterých se nachází kovové části rozeznávající se paličkou. Kovové noty jsou odnímatelné a dají se vyměnit z důvodu sestavování

různých melodií. Žák si tak může zazpívanou melodii zkontrolovat. Bohužel se nápěvka nedochovala a v hudební výchově se nepoužívá (Gregor in Estetická výchova 1971).

Dnešní pokročilá doba je plná technologií, ze kterých čerpá i dnešní školství. Vznikají tak učební materiály pro interaktivní tabule, jimiž je internet zaplněn. Tyto pomůcky jsou vytvářeny učiteli, ale ne všechny bývají kvalitní. Hudební pedagog proto musí obezřetně vybírat z širokého výběru a vždy zjistit, zda daný materiál doopravdy pomůže cíli hodiny nebo zda se jedná pouze o nic nerozvíjející hru. Konkrétně na intonační výchovu však digitální učební materiály nenajdeme. Učitel si je tak musí v příhodném programu vytvořit. Možnosti těchto programů jsou obrovské a vedle vizuální pomůcky může vzniknout i pomůcka auditivní nebo audiovizuální. Použít se mohou v intonačním výcviku také materiály vytvořené pro naukové téma, a to psaní a poznávání not. Děti zde skládají nebo píší noty, a když se jich dítě dotkne, zazní příslušný tón a zbarví se klávesa na přidané klaviatuře. Téma o interaktivních tabulích a jejich využití v intonační výchově je však tak obsáhlé, že není možno se mu v tomto textu věnovat více.

4. 9 Závěrem k vokální intonaci

Závěrem je třeba zamyslet se, jaká z intonačních metod je nejlepší. Všechny zmiňované metody jsou založeny na podobných principech – tonální citění, hudební představivost, analýza, syntéza, abstrakce, použití opory. Fr. Sedlák považuje za nezbytné, aby došlo ke sjednocení intonačních metod a aby vznikla jedna metoda, která umožní dostačující výsledky intonačního výcviku. O jednotnou intonační metodu se v minulém století pokusil slovenský pedagog Štefan Kantor. Chtěl vycházet z lidové písně, která je pro dítě nejdůležitějším hudebním útvarem. Používání nápěvků jako opory bylo podle jeho názorů zdlouhavé, a proto utvořil systém slabik podobných solmizaci: *vo – za – ne – vu – zo – ža – ni – vo*. Slabikový systém je výrazně podobný dřívější intonační metodě používané v bývalé NDR. Na Kantorově intonační metodě by se mělo ocenit především propojení slabik s hlasovou výchovou. Pro svou složitost se ale jeho intonační metoda neuchytila, a tím snahy o jednotnou intonační metodu v Čechách zanikly téměř v zárodku (Sedlák 1983).

Mnozí autoři by mohli namítat, že vyučovat jednotnou metodou není u intonace možné, a to hlavně z toho důvodu, že každé dítě má jiné předpoklady k hudbě, a proto také

potřebuje jiné postupy, způsoby cesty. Mimoto i učitel není vždy zdatný hudebník, i když by měl být, a také on by měl mít možnost vybrat si metodu, pomocí které se mu bude dobře vyučovat.

Sedlák (1985; in Estetická výchova 1978) naznačuje hlavní znaky jednotné intonační metody. Metoda by měla:

- zajišťovat rozvoj všech hudebních schopností;
- vycházet z lidové písně, říkadel nebo dětské umělé písně;
- být metodou tonální, opírat se o zkušenosti dětí s diatonikou, posléze zapojovat prvky chromatiky a intonaci základních intervalů;
- využívat takové opory, které jsou vytvořené z písní nacvičených imitací a které žákovi pomůžou ke zpěvu základních intonačních prvků (stupnicové chody, kvintakordy, volné nástupy, melodické skoky);
- zajistit žákům zrakovou a motorickou oporu pomocí intonačních pomůcek, symbolů (barvy, figurky, obrázky), pohybu, gest ruky nebo tzv. fonogestiky;
- postupně vynechávat používání jakýchkoliv opor a přecházet k vytvoření představ a celý proces abstrahovat;
- již od začátku spojovat vokální intonaci se sluchovou analýzou, aby žák uměl slyšenou melodii také zapsat;
- zároveň rozvíjet rytmické a harmonické cítění;
- zaručit čistotu intonace, která se upevňuje zpěvem kánonů, vícehlasů;
- pozorovat tvoření tónu a pěveckou techniku, což je předpokladem pro čistou intonaci;
- mít charakter tvořivého procesu; žáci by měli samostatně vytvářet či obměňovat melodické struktury a dokázat je zahrát na dětské hudební nástroje;
- být zařazována od 1. ročníku, ve kterém na začátku dochází k upevňování tonálního cítění a hudebních představ.

PRAKTICKÁ ČÁST

1 Uvedení do výzkumného projektu

Teoretická část se zabývala problematikou intonační výchovy na 1. stupni ZŠ jako celku. V praktické části se však zaměřím pouze na základy intonační výchovy. Ze všech zmiňovaných metod mne nejvíce zaujala písňová metoda Ladislava Daniela. Podle mého názoru je nejlépe přístupná jak dětem, tak učitelům. Jsem toho názoru, že s její pomocí se může naučit zpívat z not téměř každý. Záleží především na působení učitele, hudebních předpokladech žáka a také na dávce intelektu, který podpoří zapamatování si potřebných znalostí spojených s intonací.

Cílem výzkumného projektu bylo ukázat veřejnosti a zejména učitelům hudební výchovy, že intonace není dovednost určená jen hudebníkům, ale že se ji může naučit každý. Samozřejmě se v běžném životě nesetkáváme s hudebním zápisem, a pokud na něj narazíme, nemáme potřebu si ho zazpívat. Hudba nás totiž obklopuje zejména svým zvukem a působí tak na naše sluchové analyzátoři. I přes tyto argumenty si myslím, že každý člověk by měl mít alespoň povědomí o tom, jak pracovat s notovým materiálem. Intonační výcvik je účinným prostředkem k rozvíjení hudebních schopností, a proto je pro hudební výchovu tak podstatný. A čím dříve s činnostmi týkající se intonační výchovy začneme, tím pro člověka lépe. Mladší školní věk je pro takovýto začátek ideálním obdobím, poněvadž hudba je pro děti hrou a přirozenou součástí. V tomto věku děti vnímají vše, co na ně působí a každý učitel by to měl co nejlépe využít.

Do výzkumu jsem vstupovala s hypotézou, že běžná školní třída je schopna naučit se zpěvu z not. Celý rok jsem učila vokální intonaci ve 2. ročníku na ZŠ Dukelská ve Strakonici a vycházela jsem přitom z Danielovy metody. Využívala jsem jeho metodickou příručku k učebnici Kukačka, cvičení od A. Tiché nebo svá vlastní.

Projekt jsem sice prováděla ve 2. ročníku, ale všechna cvičení jsou použitelná také pro 1. ročník. Druhou třídu jsem si vybrala z toho důvodu, že děti byly již sjednoceny na podobnou úroveň, co se týče znalostí písní a jejich zpěvu. Také již byly zvyklé na školu, a proto si i rychle zvykly na mne jako na cizí element. Další pohnutkou pro výběr třídy

byla skutečnost, že třídní paní učitelku znám a dovolila mi věnovat se dětem každou hodinu hudební výchovy po celý školní rok, za což jsem jí velmi vděčná.

Ve třídě se nacházelo 27 žáků, z toho 10 chlapců a 17 dívek. Třída nebyla nijak zaměřená. Hudební výchově byli žáci vyučováni i v 1. třídě, kdy docházelo především k rozezpívání třídního kolektivu, rozvoji rytmického cítění a výuce lidových písní, které děti předtím neznaly. Tři chlapci a čtyři dívky v průběhu výzkumu navštěvovali Základní uměleckou školu ve Strakonících. Při výuce tito žáci vynikali, bylo u nich zřejmé hudební nadání. Jejich počet uvádím z toho důvodu, že výcvik intonace u nich probíhal bez problémů. Sice se při výuce na ZUŠ s intonací neseťkávali, avšak jejich častý styk s notami je zřejmým předpokladem pro úspěšné zvládnutí zpěvu z not.

2 Struktura hodin intonační výchovy

Nácviku zpěvu z not jsem věnovala většinou 10 minut, a jelikož intonace není možná bez hlasového rozvíjení, zabývala jsem se před intonací také hlasovou výchovou, především způsobu tvoření tónu, správnému nasazení a rozšiřování pěveckého rozsahu. L. Daniel (2010) uvádí, že intonačnímu výcviku by mělo být věnováno 5 minut a stejně tak výcviku rytmickému a hlasovému. Já zastávám takový názor, že pokud se s žáky budeme věnovat 5 minut zpěvu oblíbené písni a hlasové výchově, 10 minut intonaci a 5 - 10 minut rytmickému výcviku, zbylých 20 – 25 minut nám pro nácvik improvizace a nové písni stačí. Z vlastní zkušenosti vím, že správným způsobem lze naučit neznámou píseň za cca 10 minut, a tak nám zbude čas i na další učivo, např. hudební nauku atd. Pokud totiž k nacvičení jejího rytmu a melodie dochází již v první polovině hodiny, je 10 minut pro sloučení rytmu, melodie a slov dostačující časový úsek. Výzkumná intonační výchova zahrnovala cvičení na sluchovou analýzu, reprodukci tónů předzpívaných učitelkou a zpěvem podle zrakové podpory. Na začátku každé hodiny byla zařazena cvičení na opakování látky z minula, na kterou po té navazovala nová problematika.

Nyní bych chtěla nastínit metodický postup, podle kterého jsem učila intonační výchovu. Začátek se dá označit za „beznotové období“. Prvních několik hodin děti odlišují tóny od zvuků a také výšku tónů. Poté začínají sluchově rozlišovat a zpívat tóny vyšší a nižší. Jedná se o velmi podstatné období, ve kterém se utváří dispozice k dalším činnostem.

Pokud žáci bezpečně poznají vyšší a nižší tóny a taktéž je dokážou zaintonovat, můžeme přejít k dalšímu stupni intonačního výcviku, kterým je vzestupná a sestupná melodie. Leden je přibližně měsícem, kdy se docvičuje analýza a zpěv vyšších a nižších tónů a pomalu se začíná se sluchovou analýzou směru vedení melodie. Celé druhé pololetí je pak věnováno jedinému učivu, tedy zpěvu stoupající, klesající melodie a repetovaných tónů. Intonaci diatonických řad je nutno stále rozšiřovat, dokud děti nezpívají v rámci celé stupnice. V posledních čtyřech měsících by se do většiny hodin měl zařazovat nácvik písni intonační metodou. Melodická linie písni musí jít postupně

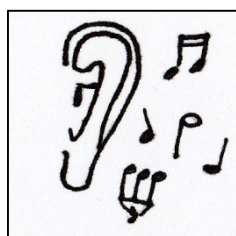
a nesmí obsahovat volné nástupy, které se žáci učí až ve vyšších ročnících. Pokud se takový skok v písni objeví, je třeba ho žákům předzpívat, naučit ho imitací.

Na přelomu pololetí se žáci nově setkávají s notovým zápisem již v pravém slova smyslu. Do této doby používali pouze tzv. čárkový systém² nebo zpívali podle pohybu učitelovy ruky. Společně s hudební naukou, ve které se učí psát a nazývat noty, poznávají stupnicové řady, učí se je zapsat a zpívat.

V předchozích odstavcích jsem velmi stručně shrnula roční projekt. Ovšem propracovaný metodický plán každé hodiny je k nalezení v Příloze č. T4. Pro učitele hudební výchovy jsem sestavila jakousi brožuru, která obsahuje přípravy hodin se všemi potřebnými pomůckami. Mezi ně patří vytvořená cvičení pro každou hodinu. Učitel je tak nemusí vymýšlet a psát na tabuli, stačí materiál pouze promítnout projektorem, pokud je ve třídě k dispozici. Dalšími pomůckami pro učitele jsou předem připravené testové úlohy, notové zápisy používaných popěvků a písni. Důležitými pomůckami, jež se v materiálu objevují, jsou intonační schody nebo intonační tabulka. Jsem si vědoma toho, že obrázky s materiály jsou v textu ve zmenšené podobě. Proto je přikládám v elektronické podobě na CD jako přílohu k diplomové práci. Každý obrázek zde bude pojmenovaný číslem přílohy a dané vyučovací hodiny a učitel ho tak může bez problémů promítnout celé třídě.

Přípravy hodin intonační výchovy jsou přehledně vytvořené a zahrnují činnosti procvičující sluchovou analýzu, zpěv a popřípadě hru, která se zaměřuje na určitou problematiku. Každý tento typ cvičení má svou ikonu, která jednoduše vyjadřuje, co je cílem cvičení. Jedná se o tyto symboly:

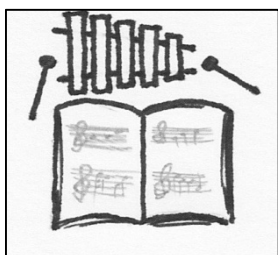
Sluchová analýza:

Během činností žáci rozvíjí sluchovou percepci, rozlišují vlastnosti tónů a to především jejich výšku. Kontrola jejich analýzy se provádí většinou pohybem ruky nebo celého těla, čímž se vnímání ještě upevní. Zjišťování úrovně také probíhá ve formě diktátu, kdy děti zapisují melodie na své intonační tabulky.

² Čárkový systém je zápis melodie pomocí čárek určujících výšku tónů.

Zpěv nebo hra na nástroj:

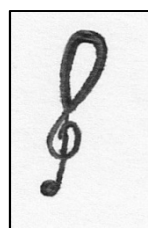
Důležitým cvičením na rozvoj intonace je samozřejmě zpěv a také instrumentální projev. Během zpěvu dochází k analýze vizuální předlohy, podle které dítě zpívá, syntéze a následné sluchové analýze pěveckého přednesu. Jedná se o činnosti složité, ale konkrétní úkoly jsou přiměřené úrovni žáků. Při zpěvu by se měl také klást důraz na správný pěvecký postoj, způsob dýchání a tvoření hlavového tónu. Symbol také signalizuje činnost, při které žák hraje na dětský hudební nástroj jako např. xylofon, zvonkohru, popřípadě i klavír či flétnu.

Hra:

Hra je nejvhodnějším prostředkem, jak naučit a procvičit probíranou látku tak, aby ji žáci úspěšně zvládli. Děti mladšího školního věku si rády hrají a během hry si dokážou učivo prohloubit. Učitel nemusí vymýšlet dlouhé a složité soutěže, mnohdy stačí přidat do výuky malý zábavný prvek, pohyb nebo jen správný způsob motivace. Hry uvedené v přípravách hodin nevyžadují velké přípravy a ani se nepředpokládá, že je budou děti hrát moc dlouho. Lepší je hru zařadit ve více hodinách, ale na kratší časový úsek.

Nové učivo:

Symbol houslového klíče zakomponovaného do vykřičníku upozorňuje na nové učivo, které může dětem problémy. Je potřeba ho procvičovat nejprve s celou třídou dohromady a všímat si, zda žáci zpívají nebo ukazují vše správně. Až poté, třeba příští hodinu, ho začneme procvičovat v menších skupinách.

Po těchto symbolech následuje uvedení časového limitu potřebného pro provedení činnosti. Tato časová hranice je samozřejmě orientační. Záleží především na schopnostech dětí a jejich učitele. Dále se již nachází konkrétní cvičení, jeho popis, účel a popřípadě vizuální pomůcka, která s ním souvisí. Některá cvičení mají své názvy, které se po celý rok nemění. Jejich účel je tedy vysvětlen pouze při prvním seznámení.

Takto sestavených příprav na intonační výchovu pro 1. ročník nalezneme 29. Číslo koresponduje s počtem hodin, které jsem osobně odučila v již zmíněné 2. A. Třídě jsem se věnovala od 3. října 2014 do konce školního roku. Počet hodin může být vzhledem k deseti měsícům školní docházky překvapivý. Musíme ale brát v úvahu to, že některé hodiny nebylo možné uskutečnit z důvodu podzimních, Vánočních, pololetních, jarních a Velikonočních prázdnin. Bohužel také státní svátky 1. a 8. května připadly na páteční hodinu, kdy obvykle probíhala hudební výchova.

A proč je začátek intonačního výzkumu uveden až datem 3. 10.? Neboť celé září žáci opakovali učivo z 1. třídy (psaní not, zpěv známých písní). Pokud se intonační výchova zařazuje do 1. třídy, jak by měla, první měsíc školní docházky by měl být zaměřen na zpěv jednoduchých známých písní, zjišťování úrovně hudebnosti všech žáků a rozvoj pěveckých schopností kolektivu jako celek. Poslední červnovou hodinu do projektového šetření také nemůžeme započítávat, jelikož třída opakovala písně, které se za celý rok naučila.

3 Problémy výzkumného projektu

Nyní bych se chtěla zaměřit na skutečnost, která ve školní praxi nastane, a tou je setkání s žákem vyznačujícím se nízkou úrovní hudebnosti. Takovéto děti jsou nazývány amúziky. V každé třídě se alespoň jeden „nezpěvák“ vyskytuje. Práce s ním bývá zdoluhavá, mnohdy bezvýsledná. Důležité je nad takovým dítětem „nezlomit hůl“ a stále se mu věnovat, nejlépe individuálně v každé možné situaci. Doporučuje se u něj rozvíjet především hlavový tón a najít činnost, ve které je úspěšný, a na tu se zaměřit. Dále je vhodné vyvolávat ho na zpěv s nadprůměrně nadaným žákem, kterého se bude moct držet a bude mu správným pěveckým vzorem. Při výzkumu došlo k situaci, kdy vedle sebe seděli dva chlapci, jeden velmi talentovaný a druhý zprvu amúzický. To, že podprůměrný žák stále slyšel zpěvní vzor od svého souseda, výrazně napomohlo jeho hudebnímu a pěveckému rozvoji a během školního roku se u něj intonace postupně zlepšovala.

Konkrétně ve výzkumné třídě se z počátku školního roku nacházelo 7 dětí, které nebyly dobrými zpěváky. V průběhu času, kdy u nich docházelo k cílenému působení na tvoření hlasu a časté intonaci, se jejich pěvecký projev výrazně zlepšil. Jeden z nich (Žák 4) dokonce dosáhl v závěrečném testování vynikajících výsledků. Další tři chlapci a jedna dívka se dokázali soustavným výcvikem vyrovnat průměru třídy. Jejich zlepšování je stále motivovalo k další práci. Bohužel ve třídě byl jeden chlapec a jedna dívka, kterým nepomohl ani individuální přístup, ani práce s hlasem. Vykazovali všechny známky nehudebního jedince, tedy amúzika a ještě jim bude věnován text v kapitole o čistotě intonace.

Pro další informace o práci s nezpěvnými dětmi doporučuji publikace od Aleny Tiché, která se soustavně zabývá hlasovou výchovou amúziků a dětí, kteří mají problémy s pěveckým projevem. Jedná se o knihy „*Učíme děti zpívat*“ (2005), „*Vokální činnosti jako prostředek rozvoje hudebnosti a zpěvnosti žáků*“ (2007) a články v časopisu *Hudební výchova*.

4 Závěr výzkumného šetření

Celoroční projekt zaměřen na intonační výchovu byl zakončen individuálním zkoušením všech žáků. Součástí zkoušky byl intonační diktát pro zjištění úrovně sluchové analýzy a intonace melodických motivů zapsaných v diatonických postupech. Posledním úkolem bylo poznání zapsaných písní.

Každý žák byl testován průměrně 5 – 7 minut. Některé děti potřebovaly více času, některé méně. Čas, za který děti zvládly zadané úkoly, nebyl předmětem výzkumného šetření. Primárním cílem bylo zjistit úroveň jejich intonačního vývoje.

Testové zkoušení bylo zvukově zaznamenáváno se souhlasem žáků a jejich zákonných zástupců. Některé z nahrávek jsou k dispozici jako příloha na CD, konkrétně Příloha č. E30 – E32. Jedná se jednak o výkony žáka nadaného, průměrného i podprůměrného.

4.1 Výsledky výzkumného šetření

Výsledná úspěšnost jejich závěrečného projevu byla hodnocena procentuálně, nejprve u každé části zvlášť, posléze u zkoušky jako celku. Pokud se výsledky objevují v tabulce, jsou žáci navštěvující ZUŠ označeni červenou barvou.

4.1.1 Sluchová analýza

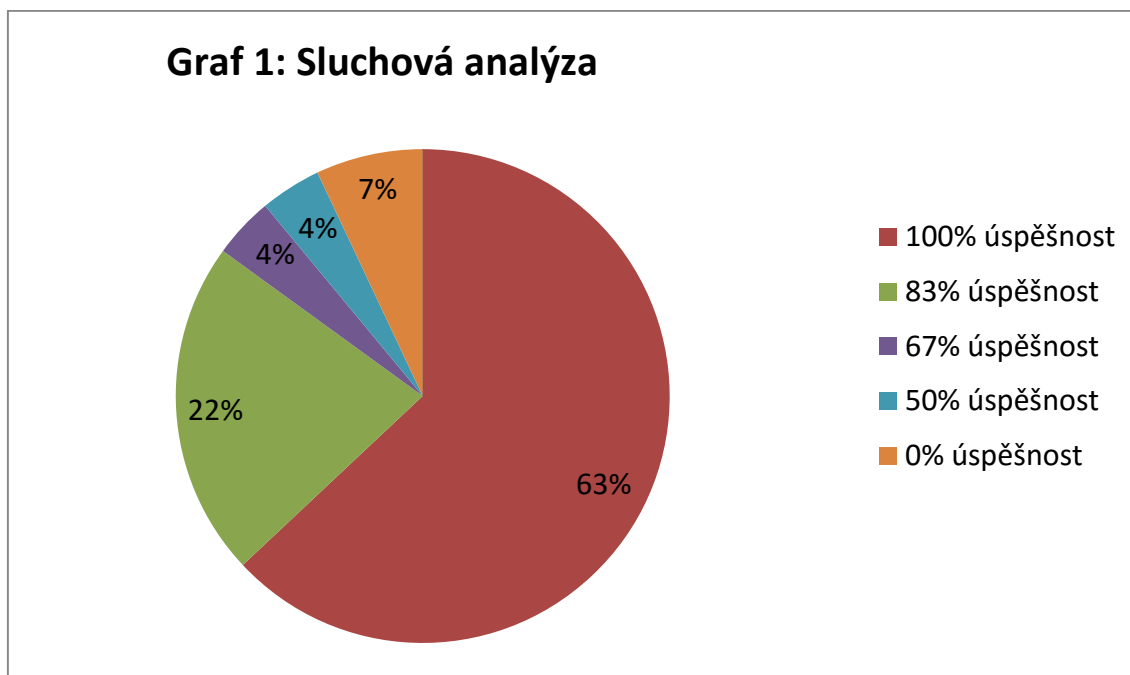
První část výzkumného šetření se zaměřovala na sluchovou analýzu. Děti měly na magnetickou tabulku zapsat melodii, kterou jsem zahrála na klavír (viz obr. 1). Jednalo se o tato cvičení:

Obr. 1

První tón děti znaly. Pak pokračovaly se záznamem podle sluchu. Občas se stalo, že žáci v melodii zapsali jiný interval než sekundu, např. tercii. První melodie pak vypadala např. f – a – f – e – f. Pokud však byl tento interval správně určený jako klesající nebo stoupající, nepočítala jsem to za chybu. Celkové výsledky ukazuje Graf 1. Bez jediné chyby (100% úspěšnost) melodii zapsalo 17 dětí (63%), z nich 6 navštěvuje

ZUŠ. Pouhou polovinu jednoho cvičení (83% úspěšnost) špatně zaznamenalo 6 žáků a žákyň (22%). V jednom celém cvičení (67% úspěšnost) chybovala jedna dívka. Polovinu sluchového diktátu (50% úspěšnost) nezvládla jedna dívka a bez jakéhokoliv náznaku směru melodie (0% úspěšnost) byly zápisy dvou dětí.

Celkově hodnotím testování sluchové analýzy třídy za velmi úspěšné. Průměrná úspěšnost 1. části šetření je 86%. To znamená, že zhruba 23 dětí ovládá zaznamenání slyšené melodie. Pro úplnost uvádím přesná čísla v tabulce, která je k dohledání v Příloze č. T3. Pokud děti chybovaly, jednalo se většinou o neschopnost analyzovat repetované tóny.

4. 1. 2 *Intonace*

Během druhé části byla testována schopnost zaintonovat čtyři melodie v diatonických postupech (obr. 2). Pokud žák zazpíval jiný tón, ale správným směrem, nepočítala jsem to za chybu. Důležité bylo hlavně analyzovat postup melodie a zaintonovat ji.

Obr. 2

Žákům jsem udávala počáteční tón podle jejich hlasových možností. Většinou se jejich rozsah pohyboval mezi c^1 a d^2 . Ve třídě se nacházelo několik nezpěvných dětí (zhruba čtyři), které nedokázaly slyšený tón reprodukovat a cvičení začaly intonovat od vlastního tónu.

Malá část žáků zazpívala cvičení až na druhý pokus. Většinou se opravili buď sami, nebo po mé výzvě, aby to zkusili ještě jednou a ukazovali si zpívané noty prstem. Tuto situaci jsem analyzovala jako zvládnutí úkolu.

Bez jediné chyby zazpívalo všechna cvičení pouze šest žáků, z nichž pět navštěvuje ZUŠ. Tím šestým byl již zmiňovaný chlapec, který z počátku školního roku vykazoval znaky nehudebního jedince. Zbytek třídy dělal individuální chyby. Nejde rozlišit, jaká pochybení převládala nejvíce. Mnoho dětí špatně intonovalo tóny stejné výšky, některé nebyly schopny zazpívat klesající melodii, avšak našli se tací, kteří měli naopak problémy s intonací stoupající melodie a u klesající se nesetkali s problémem. Tohoto zajímavého faktu jsem si všimla zejména u již zmiňovaných nezpěvných žáků.

I přes tyto zmiňované problémy dopadlo intonační šetření velmi dobře. Celková úspěšnost se pohybuje okolo 81%. Z toho je zřejmé, že po celoročním působení zvládá intonaci zapsaných tónů 21 – 22 žáků z 27. Domnívám se, že to je zdařilý výsledek. Pro konkrétní představu připojuji tabulku (tab. 1) s procentuální úspěšností jednotlivých žáků a žákyň v jednotlivých cvičeních.

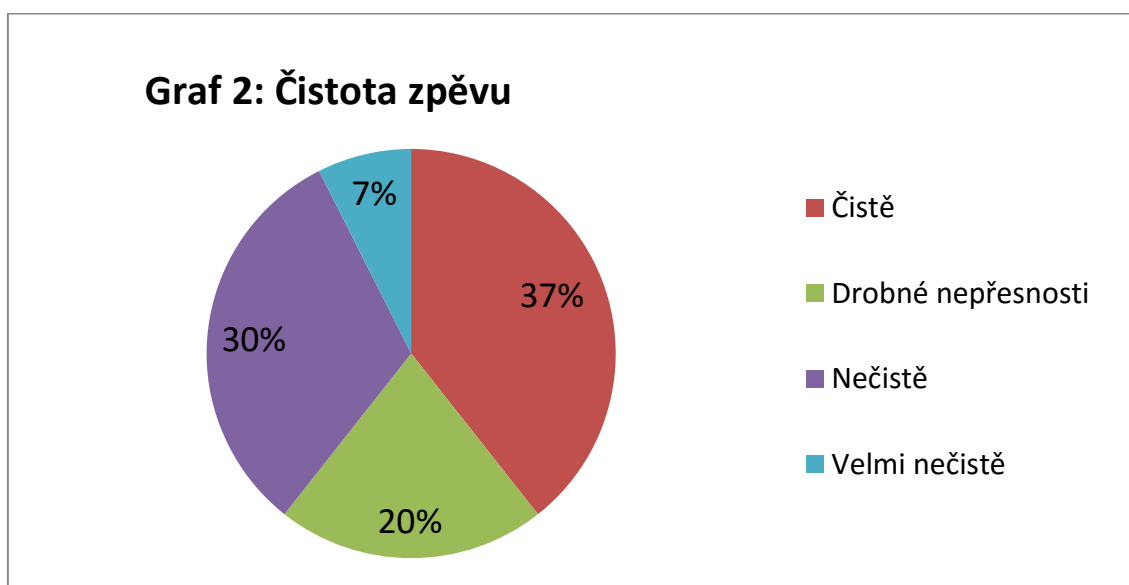
Intonace					
	1.	2.	3.	4.	Celek
Žák 1	100%	88%	100%	100%	100%
Žák 2	100%	100%	100%	100%	100%
Žák 3	50%	75%	63%	50%	60%
Žákyně 1	100%	100%	86%	86%	93%
Žákyně 2	83%	88%	0%	75%	62%
Žákyně 3	50%	63%	75%	0%	47%
Žákyně 4	100%	100%	88%	100%	97%
Žákyně 5	83%	75%	63%	88%	77%
Žák 4	100%	100%	100%	100%	100%
Žákyně 6	100%	100%	100%	100%	100%
Žákyně 7	83%	75%	88%	63%	77%
Žák 5	100%	88%	63%	100%	88%
Žák 6	100%	75%	100%	100%	94%
Žákyně 8	83%	100%	88%	88%	90%
Žákyně 9	83%	50%	75%	88%	74%
Žákyně 10	67%	75%	63%	88%	73%
Žák 7	83%	88%	50%	25%	62%
Žákyně 11	67%	75%	63%	100%	76%
Žákyně 12	83%	75%	88%	75%	80%
Žákyně 13	67%	88%	0%	50%	51%
Žák 8	100%	100%	100%	100%	100%
Žákyně 14	83%	100%	0%	88%	68%
Žák 9	67%	63%	50%	75%	64%
Žákyně 15	100%	75%	88%	50%	78%
Žákyně 16	100%	100%	100%	100%	100%
Žákyně 17	100%	100%	100%	33%	83%
Žák 10	83%	50%	88%	100%	80%
CELKOVÝ PRŮMĚR	86%	84%	73%	79%	81%

Tab. 1

Z tabulky je jasné, že pouze jedna dívka (Žákyně 3) nezaintonovala ani polovinu ze zadaného cvičení. Je nutno podotknout, že zmiňovaná častokrát chyběla. Žákyně 3 je ze sociálně znevýhodněné rodiny a situace byla taková, že na hudební výchovu, vycházející na páteční výuku, dívka nedocházela. Důvod mi není přesně známý. Jelikož byla přítomna přibližně na polovině hodin, bylo evidentní, že uložený úkol nezvládne.

4. 1. 3 Čistota intonace

Během intonačního zkoušení jsem se zaměřovala také na čistotu zpěvu (viz Graf 2). Deset dětí, což je 37%, intonovalo čistě. S drobnými nepřesnostmi zpívalo sedm žáků, tedy 26%. Nečistý zpěv jsem zaznamenala u osmi žáků (30%) a pouze dva žáky lze zařadit do skupiny dětí s velmi nečistou intonací.

Na tyto chlapce bych se nyní chtěla zaměřit. Jedná se o Žáka 3 a Žáka 10. Žáka 3 by hudební pedagogové možná označili za tzv. bručouna. Nedokáže zazpívat opakované tóny, stoupavou melodii. Však klesající pohyb mu nečiní závažný problém. Zkoušku sluchové analýzy nezvládl, ale intonace u něj nedopadla nejhůře.

Druhým nečistě zpívajícím žákem je již Žák 10. Domnívám se, že jeho nezpěvnost je podmíněná pouze špatnou prací s hlasem. Bylo by potřeba u něj rozvíjet zpěvní hlas a práci s hlasivkami při zpěvu klesající či stoupající melodie. K těmto závěrům jsem došla na základě jeho výsledků ze sluchové analýzy, kterou zvládl na 83%. I přes nečistý zpěv byla z jeho projevu zřejmá tendence ke zpěvu sestupné a vzestupné melodie a část výzkumného šetření zaměřující se na intonaci zvládl na 80%, což koresponduje s průměrem úspěšnosti celé třídy.

Velmi překvapujícím případem pro mne byl Žák 6. Z počátku projektu se dal zařadit k žákům méně úspěšným. Byl na podobné úrovni jako Žák 3. Avšak při závěrečném

testování velmi překvapil. Sluchová analýza mu nečinila žádný problém a intonační cvičení zvládl s malými intonačními nepřesnostmi na 94%. Tento žák je příkladným důkazem toho, že pokud se s dítětem pravidelně pracuje a má dostačující hudební vlohy, dosáhne se u něj skvělých výsledků.

4. 1. 4 Analýza písně

Poslední částí výzkumného šetření byla zaměřena na schopnost poznat zapsanou píseň. Předpokladem pro zvládnutí tohoto úkolu je úspěšná intonace a sluchová analýza. Dětem jsem vždy zahrála akord pro uvedení do tóniny a počáteční tón. Žáci měli poznat známé lidové písně podle zapsaného úvodního motivu (viz obr. 3). Písně byly dětem známé, několikrát jsme je společně zpívali, poznávali a intonovali. Jednalo se o „Ach synku, synku; Kočka leze dolů; Žezuličko, kde jsi byla“.

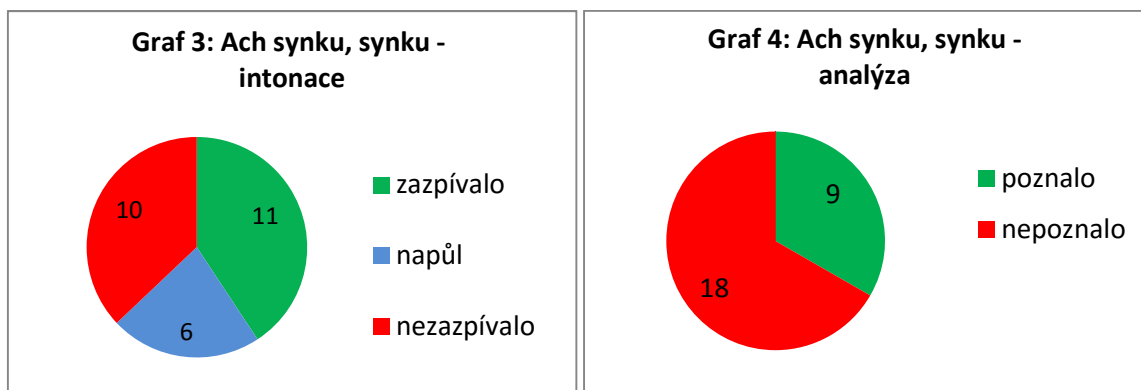
Obr. 3

Předpokládala jsem, že když děti úspěšně zvládly předchozí dovednosti, bude pro ně analýza písně jednoduchá. Moje hypotéza se však nenaplnila. Úkol perfektně zvládlo pouze 5 dětí, tedy 19% třídy. Spousta dětí dovedla píseň zazpívat, ovšem poté ji už nepoznaly. Z tohoto důvodu jsem výsledky rozdělila do dvou částí – intonace a analýza písně podle svého zpěvu (viz tab. 2).

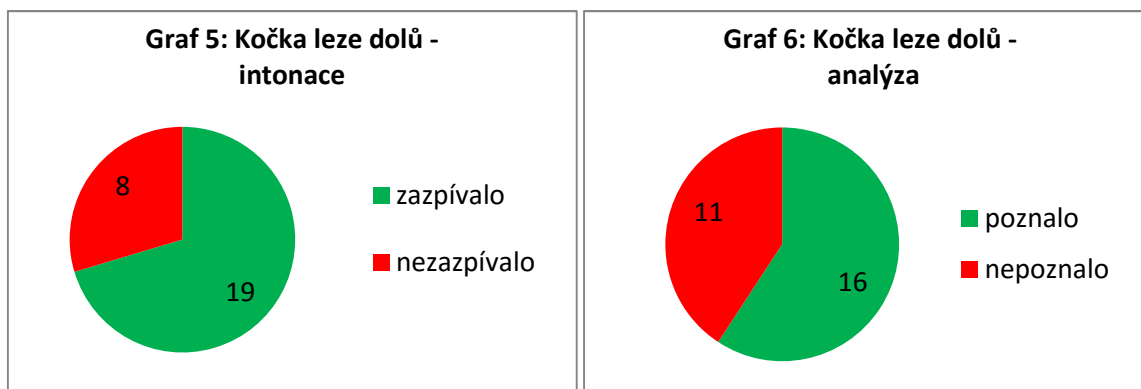
Dovednost poznat zapsanou píseň			
	zpěv	analýza	celkově
Žák 1	100%	100%	100%
Žák 2	100%	100%	100%
Žák 3	0%	0%	0%
Žákyně 1	67%	67%	67%
Žákyně 2	50%	0%	25%
Žákyně 3	0%	0%	0%
Žákyně 4	100%	100%	100%
Žákyně 5	100%	100%	100%
Žák 4	83%	33%	58%
Žákyně 6	100%	67%	84%
Žákyně 7	0%	0%	0%
Žák 5	33%	0%	17%
Žák 6	33%	33%	33%
Žákyně 8	83%	0%	42%
Žákyně 9	67%	67%	67%
Žákyně 10	67%	67%	67%
Žák 7	67%	33%	50%
Žákyně 11	83%	0%	42%
Žákyně 12	0%	0%	0%
Žákyně 13	0%	0%	0%
Žák 8	100%	67%	84%
Žákyně 14	67%	33%	50%
Žák 9	33%	33%	33%
Žákyně 15	33%	0%	17%
Žákyně 16	100%	100%	100%
Žákyně 17	67%	67%	67%
Žák 10	0%	0%	0%
CELKOVÝ PRŮMĚR	57%	40%	48%

Tab. 2

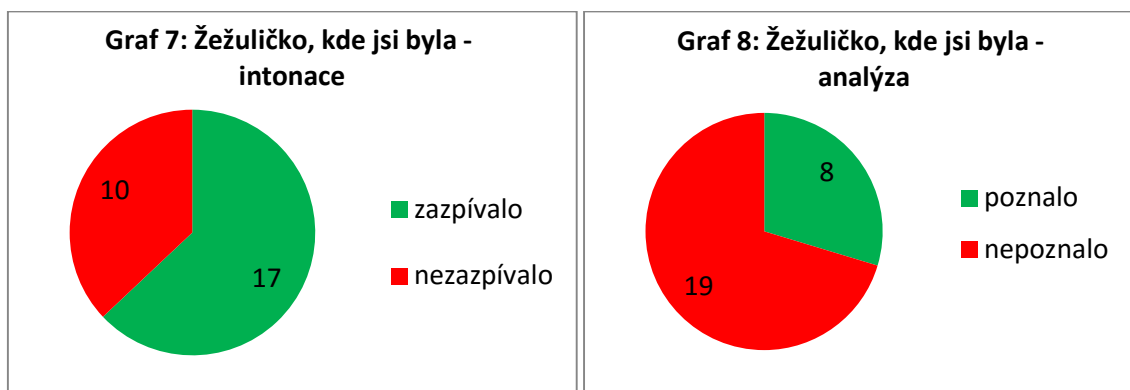
Největším problémem byla intonace (Graf 3) i analýza (Graf 4) písně „Ach synku, synku“. Tu zaintonovalo pouze 11 dětí (41%), 6 žáků (22%) zazpívalo její jednu polovinu. Ke správnému názvu písně se dobralo 9 dětí, což je jedna třetina z celkového počtu.

Bez závažnějších problémů většina zazpívala i poznala píseň „Kočka leze dolů“. Tu zazpívalo 19 dětí (Graf 5), tedy o něco více než dvě třetiny třídy a z tohoto počtu ji nepoznaly pouze 3 žákyně (Graf 6).

Píseň „Žežuličko, kde jsi byla“ dokázala zaintonovat více než polovina, tedy 17 dětí (Graf 7), avšak poznalo ji pouze 8 dětí (Graf 8).

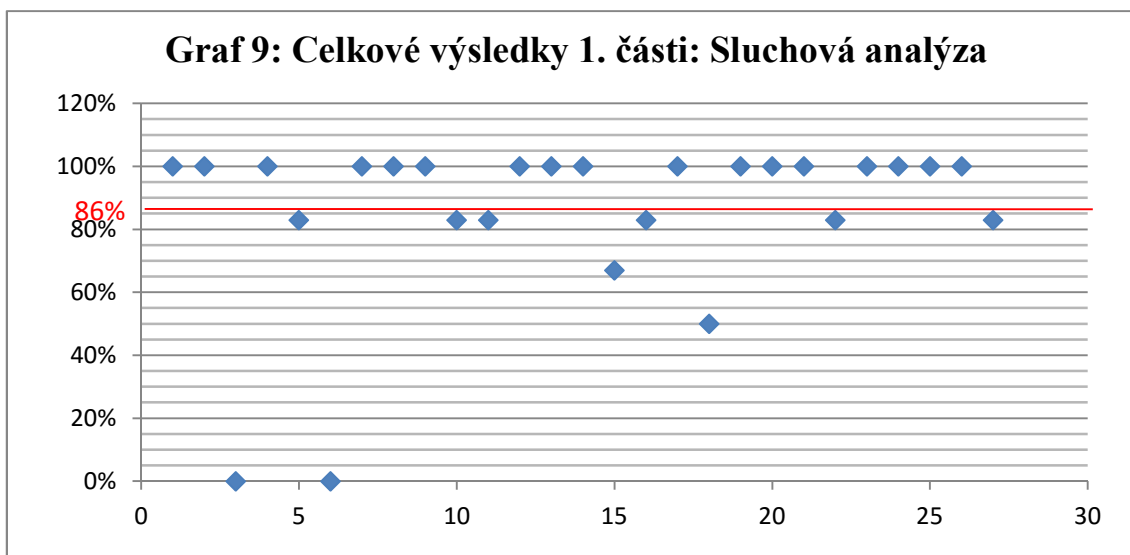
Výsledky poslední části zkoušky jsou očividně nejhorší. Přemýšlela jsem nad důvody a napadl mě jeden, a to způsob zápisu písní. Dětem mohly dělat problémy větší mezery mezi notami. Další potíží mohlo být spojení melodické linky s rytmicou. I přes to, že se třída rytmickému výcviku věnovala, spojení s melodií jim dělalo problémy. Poslední část zkoušky proto hodnotím jako předdimenzovanou a z jejich výsledků se nelze řídit při sestavování závěrů celoroční práce.

4. 2 Celkové výsledky závěrečného šetření

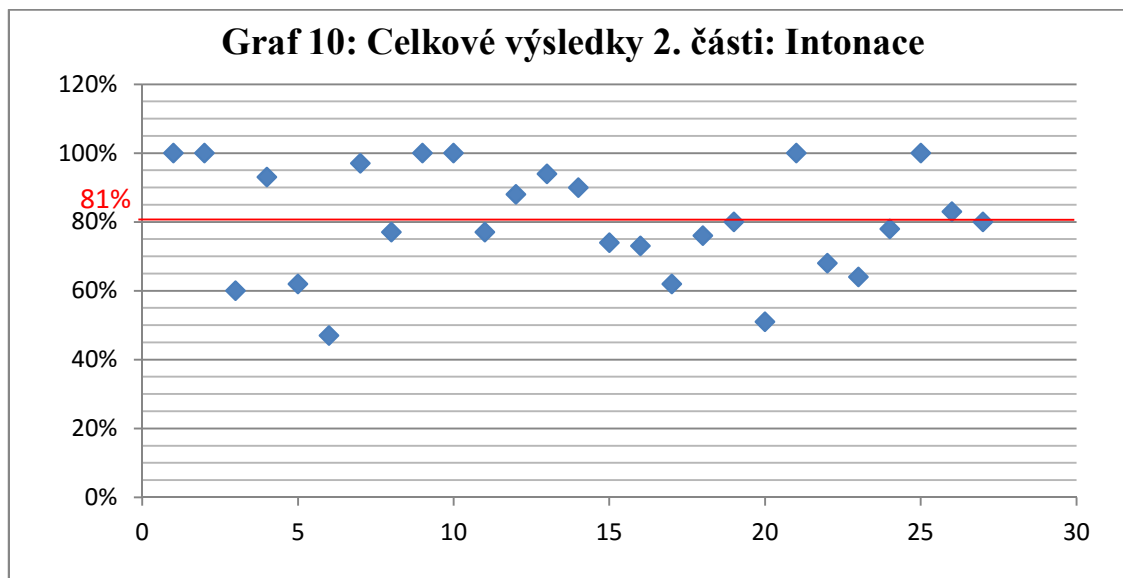
Závěrem se zaměřím na vyhodnocení výzkumného šetření třídy jako celku. Vezmeme-li výsledky dílčích testů, tedy 86% úspěšnost sluchové analýzy, 81% úspěšnost intonace a 48% úspěšnost analýzy písní, jedná se o průměrné výsledky individuálních výkonů jednotlivých žáků.

Pro přesné porovnání výsledků žáků přikládám grafy, které ukazují výkony žáků řazené podle tabulek a také průměrnou hodnotu úspěšnosti jednotlivých zkoušek.

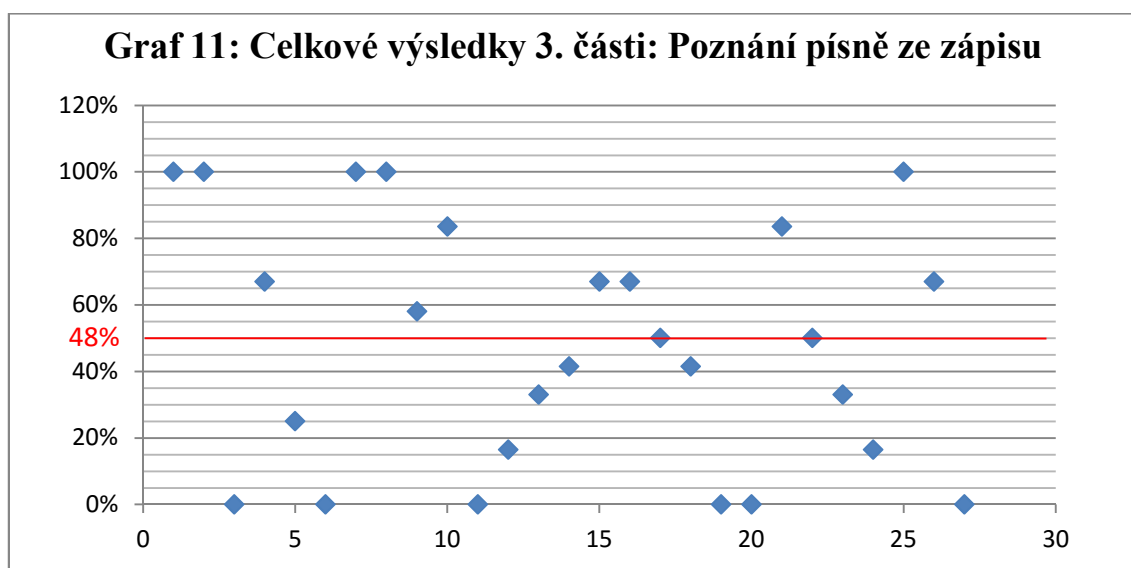
Výsledky sluchové analýzy, která dělala žákům nejmenší problémy, zaznamenává Graf 9. V této testové části svým neúspěchem vybočovali pouze čtyři žáci, ostatní se řadí mezi průměr a vysoký nadprůměr.

Výsledné hodnoty intonační zkoušky (viz Graf 10) dopadly sice hůře než předchozí část, ale většina třídy se vyskytuje v pásu průměrných výkonů, tedy mezi 71 – 91%. Mimo tyto hodnoty stojí sedm žáků, ale mezi nadprůměrné se řadí žáků devět.

Výsledky poslední části výzkumného testování mají velký rozptyl. Jak je vidno z Grafu 11, žáci podávali výkony nevyvážené, velmi individuální. Dalo by se tvrdit, že hrubá polovina při zkoušce obstála, druhá nikoliv. Jak bylo již řečeno, činnost poznávání písní podle notového zápisu činila třídě velké potíže a je nutno nebrat třetí testovací část příliš závazně. Necht' jsou nám dané výsledky poučením, na co se při dalším intonačním působením zaměřit, a to na spojení melodické linie s rytmem.

4.3 Výsledky závěrečného kolektivního testování

Při závěrečné hodině jsem prováděla finální intonační zkoušku s třídou jako celkem. Samozřejmě byla použita jiná cvičení, ale na podobné bázi. Jakmile žáci zpívali společně, jejich výkon bylo nutno hodnotit jako téměř stoprocentní. Třída se totiž skládá z žáků velmi nadaných, průměrných i podprůměrných co do intonace a hromadný zpěv pomáhá méně úspěšným žákům řídit se zpěvem žáků úspěšných. Vždy když intonovala skupina slabších žáků s pomocí jednoho talentovaného, zpěv byl shodný se zápisem a intonačně čistý. Při společné intonaci vyčnívaly pouze dva hlasy, které nebyly schopny přizpůsobit se zpěvu ostatních. Tyto hlasy patřily již zmiňovanému Žáku 3 a Žákyni 3.

Proto musím konstatovat, že moje vstupní hypotéza byla pravdivá. Běžná třída je schopna naučit se zpívat podle not. To je však pouze začátek, poněvadž můj projekt probíhal pouhý jeden rok, za který se žáci naučili intonovat diatonické postupy a repetované tóny. V dalších ročnících je nezbytné na základní dovednosti navázat a pokračovat v intonačním výcviku. I tak je alespoň tento úspěšně zakončený rok důkazem toho, že elementární intonační výchova má u dětí mladšího školního věku své důležité zastoupení a není předmětem výchovy pouze hudebně nadaných jedinců.

Závěr

Cílem této diplomové práce bylo shrnout dosavadní informace o intonační výchově, která by měla být součástí každé hudební výchovy na základní škole. Vokální intonace vychovává každého jedince tak, aby byl schopen si zanotovat neznámou píseň, ale především u něj rozvíjí schopnosti, dovednosti a psychické procesy, které neupotřebí pouze v hudebním vzdělávání, ale hlavně v běžném životě. Je škoda, že intonační výcvik není v dnešní době zařazován do hudební výchovy. Pak bychom se možná mohli znovu nazývat národem muzikantů, jak tomu bylo v 19. století. Od té doby uplynulo mnoho let a životní priority se změnily, hudba se bohužel dostala na pozadí našeho života.

Během získávání informací jsem se seznámila s řadou poznatků významných hudebních pedagogů, jako byl Fr. Lýsek, Fr. Sedlák, L. Daniel nebo A. Tichá. Naštěstí se můžeme těmito osobami chlubit v rámci české hudební pedagogiky, jelikož podaly základy pro hudební výchovu a předně pro intonační výcvik. Bohužel v současnosti nejsou jejich názory a zkušenosti veřejně známy. Doufám, že tato práce pomůže povznést povědomí o těchto osobnostech a jejich odkazu, který zde zanechali právě učitelům hudební výchovy. Jejich hudební příručky doporučuji každému učiteli k tomu, aby si utvořil ponětí o problematice hudebního vzdělávání. Snad i tato práce mu bude cenným zdrojem informací, které využije ve své pedagogické praxi. Bezpochyby si také uvědomí, že intonace je možná na 1. stupni, a to se všemi dětmi.

Do celoročního projektu jsem vstupovala s hypotézou, že písňovou metodou Ladislava Daniela se naučí intonovat každý žák. Práce s 2. A mne nesmírně bavila. Během výzkumu přišly světlé i slabé chvíle. Mnohdy se zdálo, že se moje hypotéza nenaplní, že žáci mladšího školního věku nejsou schopni naučit se zpěvu z not. Těchto hodin, kdy se intonace blížila spíše deklamaci, bylo několik. Nenechala jsem se tím však zaskočit a pokračovala jsem za svým cílem. Nakonec jsem souvislou prací s žáky došla k očekávanému výsledku. Intonovat podle not se naučila většina třídy, sluchová analýza jim nedělala velké problémy a výrazného zlepšení v celém jejich hudebním vývoji si všimla i jejich třídní paní učitelka.

Dospěla jsem k tomu, že hudební vlohy nejsou jediným předpokladem pro úspěšné ovládnutí vokální intonace. Také cílené, důkladné a souvislé vedení žáků výrazně pomůže jejich hudebnímu a intonačnímu rozvoji. A jak cíleně rozvíjet dovednost zpěvu z not? Nejlépe je k tomu využívat metodický postup písňové metody. Pro začátky intonačního výcviku poslouží sborník 29 příprav nacházejících se v Příloze č. T4.

Závěrem bych chtěla požádat učitele hudební výchovy, aby na intonační výchovu nezanevřeli, aby si uvědomili její důležitost a zahrnuli ji do svých vyučovacích hodin. K tomu jim mohou pomoci vypracované výukové materiály, které jsou součástí této diplomové práce a které jsou vyvrcholením mého dlouhodobého působení ve 2. ročníku na ZŠ. Sami budete svědky toho, že intonační výchova na 1. stupni ZŠ je možná a doopravdy funguje!

Seznam použité literatury

Knížní zdroje

BUDÍK, Jan, 1982. *Hudební výchova v 1. ročníku základní školy*. 3. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství. 186 s.

DANIEL, Ladislav, 1994. *Kukačka: hudební výchova pro 1. ročník základní školy*. Praha: Panton. 31 s. ISBN 80-7039-199-5.

DANIEL, Ladislav, 1994. *Metodická příručka k učebnici hudební výchovy Kukačka*. Praha: Panton. 58 s. ISBN 80-7039-200-2.

DANIEL, Ladislav, 1995. *Metodická příručka k učebnici hudební výchovy Pěnička*. Praha: Panton. 73 s. ISBN 80-7039-224-X.

DANIEL, Ladislav, 1995. *Pěnička: hudební výchova pro 2. ročník základní školy*. Praha: Panton. 24 s. ISBN 80-7039-223-1.

DANIEL, Ladislav, 2010. *Metodika hudební výchovy*. 3. vyd. Ostrava: Montanex. 95 s. ISBN 978-80-7225-329-6.

DITTRICH, Pavel, 1992. *Pedagogicko-psychologická diagnostika*. Jinočany: H & H. 106 s. ISBN 80-85467-69-0.

KOLÁŘ, Jiří a VÁŇOVÁ, Hana a DUZBABA, Oldřich, 1993. *Počátky tvořivé intonace: diatonika dur I*. Praha: Univerzita Karlova. 100 s. ISBN 80-7066-846-6.

LÝSEK, František, 1956. *Hudebnost a zpěvnost mládeže ve světle výzkumů*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství. 118 s.

LÝSEK, František a kolektiv, 1975. *Metodika hudební výchovy v 1. – 5. ročníku ZDŠ*. 2. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství. 199 s.

PEČMAN, Rudolf, 2003. *Vladimír Helfert*. Brno: Nadace Universitas Masarykiana: CERM. 2352 s. ISBN 80-7204-284-X.

SEDLÁK, František a kolektiv, 1983. *Nové cesty hudební výchovy na základní škole*. 2. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství. 282 s.

SEDLÁK, František, 1985. *Didaktika hudební výchovy na prvním stupni základní školy*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství. 311 s.

SEDLÁK, František a VÁŇOVÁ, Hana, 2013. *Hudební psychologie pro učitele*. 2. vyd. Praha: Karolinum. 406 s. ISBN 978-80-246-2060-2.

VÁGNEROVÁ, Marie, 2012. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. 2. vyd. Praha: Karolinum. 531 s. ISBN 978-80-246-2153-1.

VÁŇOVÁ, Hana, 1984. *Pěvecká tvořivost na základní škole*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, n.p. 79 s. ISBN 80-7290-155-9.

Časopisecké zdroje

Estetická výchova: měsíčník pro hudební, výtvarnou a obecně estetickou výchovu školní i mimoškolní. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1959 – 1991. ISSN 0014-1283.

Hudební výchova: časopis pro hudební a obecně estetickou výchovu školní a mimoškolní. Praha: Univerzita Karlova, 1992–. ISSN 1210-3683.

Internetové zdroje

LIŠKOVÁ, Marie, 2005. Funkce hudby ve společnosti. In: *Metodický portál: Články* [online]. 28.11. [cit. 2016-02-19]. ISSN 1802-4785. Dostupné z: <http://clanky.rvp.cz/clanek/c/p/406/FUNKCE-HUDBY-VE-SPOLECNOSTI.html>.

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání, 2013 [online]. Praha: MŠMT. 142 s. [cit. 16.2.2016]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/skolstvi-v-cr/skolskareforma/ramcove-vzdelavaci-programy>.

SEDLÁČKOVÁ, Romana, 2003. Česká hudební pedagogika a její profilace od jejího počátečního strukturování až po současný stav. *E-Pedagogium*[online]. 3(1) [cit. 19.2.2016]. ISSN 1213-7499. Dostupné z: <http://epedagog.upol.cz/eped1.2003/mimo/clanek07.htm>.

Přílohy

A) TISKOVÉ

Příloha č. T1: Fotografie ukazující využití vyrobených intonačních tabulek

Příloha č. T2: Fotografie tabulky opěrných písní Jaroslava Talpy

Příloha č. T3: Tabulka s výsledky závěrečného výzkumného testování

Příloha č. T4: Přípravy vyučovacích jednotek zaměřených na intonační výchovu

Příloha č. T5: Notový zápis skladby Medvěd

Příloha č. T6: Notový zápis písně Má maměnka cosi má

Příloha č. T7: Notový zápis písně Žezuličko, kde jsi byla

Příloha č. T8: Notový zápis písně Když jsem já šel k mé panence

Příloha č. T9: Návod na výrobu melodických kostek

B) ELEKTRONICKÉ³

Příloha č. E1: 2. vyučovací hodina: Zápis skladby Skřivánek (P. I. Čajkovskyj)

Příloha č. E2: 2. vyučovací hodina: Zápis skladby Medvěd (V. Rebikov)

Příloha č. E3: 4. vyučovací hodina: Čárkovaný zápis zvuků zvířat

Příloha č. E4: 5. vyučovací hodina: Čárkovaný zápis

Příloha č. E5: 5. vyučovací hodina: Test – zadání pro učitele

Příloha č. E6: 6. vyučovací hodina: Čárkovaný zápis

Příloha č. E7: 8. vyučovací hodina: Čárkovaný zápis

Příloha č. E8: 8. vyučovací hodina: Test – zadání pro učitele

Příloha č. E9: 9. vyučovací hodina: Test

Příloha č. E10: 9. vyučovací hodina: Test – zadání pro učitele

Příloha č. E11: 10. vyučovací hodina: Čárkovaný zápis

³ Viz vložené CD

Příloha č. E12: 11. vyučovací hodina: Čárkovaný zápis

Příloha č. E13: 15. vyučovací hodina: Čárkovaný zápis

Příloha č. E14: Intonační schody

Příloha č. E15: 19. vyučovací hodina: Diktát – zadání pro učitele

Příloha č. E16: 21. vyučovací hodina: Diktát – zadání pro učitele

Příloha č. E17: Intonační tabulka

Příloha č. E18: 22. vyučovací hodina: Test

Příloha č. E19: 23. vyučovací hodina: Notový zápis (a, b, c)

Příloha č. E19: 23. vyučovací hodina: Píseň „Má maměnka cosi má“

Příloha č. E20: 24. vyučovací hodina: Diktát – zadání pro učitele

Příloha č. E21: 24. vyučovací hodina: Notový zápis

Příloha č. E22: 25. vyučovací hodina: Notový zápis

Příloha č. E23: 25. vyučovací hodina: Píseň „Žežuličko“

Příloha č. E24: 26. vyučovací hodina: Notový zápis

Příloha č. E25: 26. vyučovací hodina: Píseň „Kočka leze dolů“

Příloha č. E26: 27. vyučovací hodina: Test – Poznej píseň

Příloha č. E27: 28. vyučovací hodina: Diktát – zadání pro učitele

Příloha č. E28: 28. vyučovací hodina: Píseň „Když jsem já šel k mé panence“

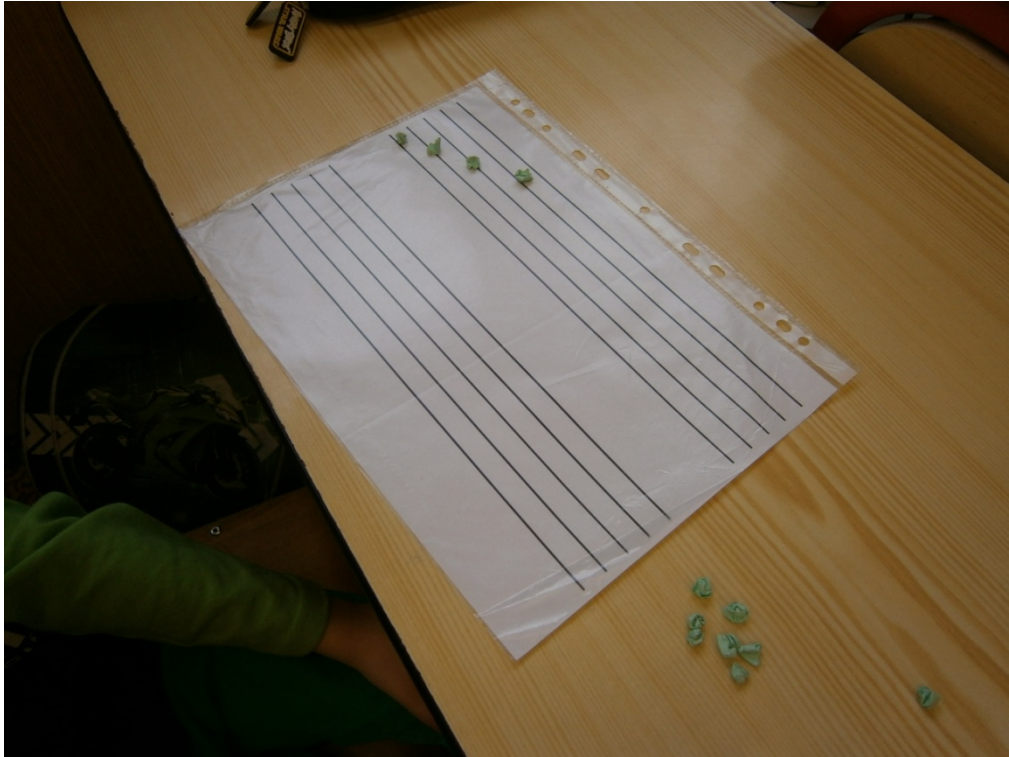
Příloha č. E29: 29. vyučovací hodina: Notový zápis

Příloha č. E30: Nahrávka závěrečné zkoušky – nadprůměrný žák

Příloha č. E31: Nahrávka závěrečné zkoušky – průměrný žák

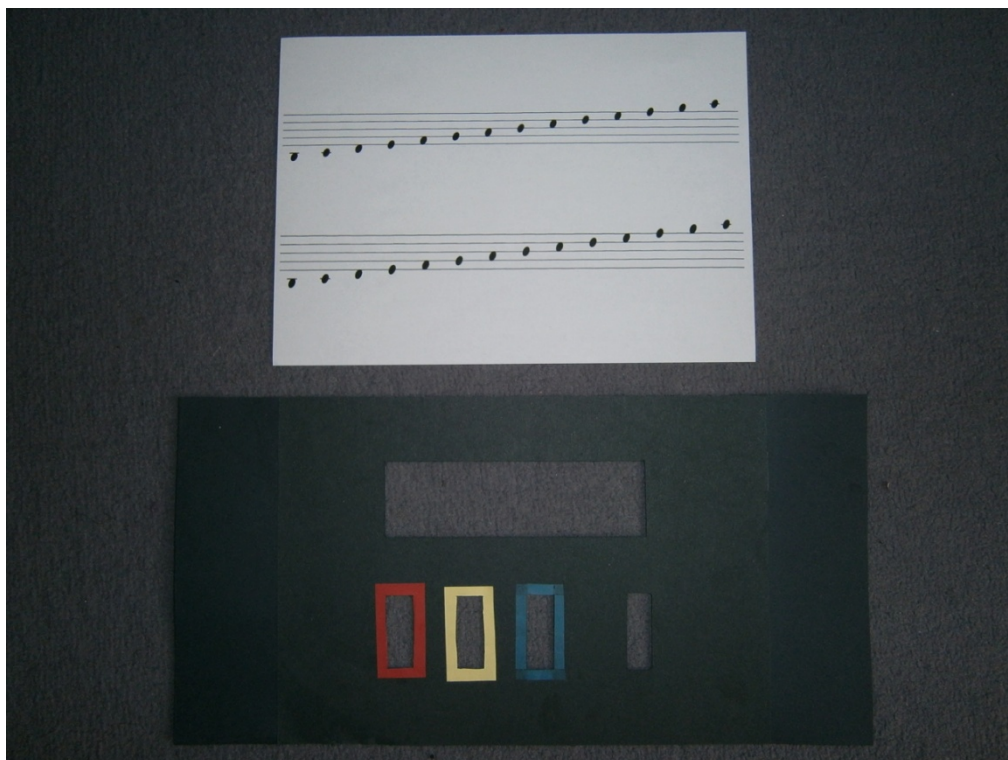
Příloha č. E32: Nahrávka závěrečné zkoušky – podprůměrný žák

Příloha č. T1

Fotky autor

Příloha č. T2

Fotky autor

Příloha č.T3

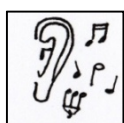
	Sluchová analýza	Intonace					Analýza písně			Čistota zpěvu
		1.	2.	3.	4.	Celek	Zpěv	Analýza	Celek	
Žák 1	100%	100%	88%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	Č
Žák 2	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	Č
Žák 3	0%	50%	75%	63%	50%	60%	0%	0%	0%	velmi N
Žákyně 1	100%	100%	100%	86%	86%	93%	67%	67%	67%	Č
Žákyně 2	83%	83%	88%	0%	75%	62%	50%	0%	25%	malé nepřes.
Žákyně 3	0%	50%	63%	75%	0%	47%	0%	0%	0%	N
Žákyně 4	100%	100%	100%	88%	100%	97%	100%	100%	100%	Č
Žákyně 5	100%	83%	75%	63%	88%	77%	100%	100%	100%	malé nepřes.
Žák 4	100%	100%	100%	100%	100%	100%	83%	33%	58%	Č
Žákyně 6	83%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	67%	84%	Č
Žákyně 7	83%	83%	75%	88%	63%	77%	0%	0%	0%	N
Žák 5	100%	100%	88%	63%	100%	88%	33%	0%	17%	N
Žák 6	100%	100%	75%	100%	100%	94%	33%	33%	33%	malé nepřes.
Žákyně 8	100%	83%	100%	88%	88%	90%	83%	0%	42%	malé nepřes.
Žákyně 9	67%	83%	50%	75%	88%	74%	67%	67%	67%	N
Žákyně 10	83%	67%	75%	63%	88%	73%	67%	67%	67%	malé nepřes.
Žák 7	100%	83%	88%	50%	25%	62%	67%	33%	50%	malé nepřes.
Žákyně 11	50%	67%	75%	63%	100%	76%	83%	0%	42%	N
Žákyně 12	100%	83%	75%	88%	75%	80%	0%	0%	0%	N
Žákyně 13	100%	67%	88%	0%	50%	51%	0%	0%	0%	N
Žák 8	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	67%	84%	Č
Žákyně 14	83%	83%	100%	0%	88%	68%	67%	33%	50%	Č
Žák 9	100%	67%	63%	50%	75%	64%	33%	33%	33%	N
Žákyně 15	100%	100%	75%	88%	50%	78%	33%	0%	17%	Č
Žákyně 16	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	Č
Žákyně 17	100%	100%	100%	100%	33%	83%	67%	67%	67%	malé nepřes.
Žák 10	83%	83%	50%	88%	100%	80%	0%	0%	0%	velmi N
	86%	86%	84%	73%	79%	81%	57%	40%	48%	

Příloha č. T4

1. VYUČOVACÍ HODINA

Na začátek intonační výchovy je potřeba zařadit průpravu. Do té patří základní dovednosti nutné pro další rozvoj jako třeba schopnost rozpoznat tón od zvuku. Toto téma lze propojit s naukovým učivem o vlastnostech tónu. O vlastnostech tónu existuje také výukový pořad I. Hurníka.

Učení nasloucháním

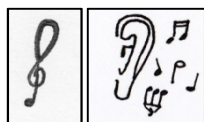

1 – 2 minuty

„Děti, zavřete oči a nastražte uši! Poslouchejte! Co slyšíte?“

Žáci musí analyzovat a poznat zvuky, které pouze slyší. Učitel může tleskat, cinkat rolničkou, luskat, dupat, ťukat, pouštět vodu, pískat, hrát na hudební nástroj nebo pouštět jejich krátké nahrávky atd.

Tón nebo zvuk

3 minuty

Učitel dětem vysvětluje, že rozlišujeme zvuky a tóny, a předvádí, co je zvuk (tleskání, luskání, dupání, šoupání lavicí, ťukání na dveře, rolnička) a co je tón (zpěv, klavír, flétna, xylofon, triangl). Z toho děti dovede k vyvození základní vlastnosti tónu a tudíž k tomu, že **tón se dá zahrát nebo zazpívat.**

Tón nebo zvuk?

4 – 5 minut

Třída se rozdělí na 3 skupiny (nebo více) a z každé skupiny jde jeden dopředu, otočí se zády k učiteli a ruce dá za záda. Před ním jsou na lavici dvě kartičky,

jedna se zeleným nápisem TÓN, druhá s červeným nápisem ZVUK. (Doporučuji kartičky popsat z obou stran, aby mohli kontrolovat jak žáci podle barvy, tak učitel.) Žákovým úkolem je co nejrychleji zvednout správnou kartičku po zaznění zvuku nebo tónu.

Kontroluje celá třída. Nejrychlejší získá pro svůj tým 3 body, druhý dostane 2 body a poslední 1 bod. Pokud žák určí zvuk nebo tón špatně, nezískává žádný bod. Opakujeme tolikrát, aby se prostřídala celá třída alespoň dvakrát.

2. VYUČOVACÍ HODINA

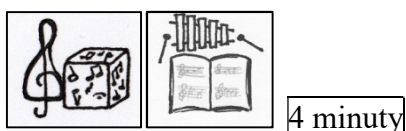
Slyšíš tón nebo zvuk?

Učitel vytváří tóny nebo zvuky – viz výše + struna kytary, napnuté lanko, zapínání zipu, psaní na klávesnici, mačkání PET láhve. Každé dítě má dvě kartičky, jednu se zeleným T (jako tón) a jednu s červeným Z (jako zvuk). Má za úkol zvednout správnou kartičku. Toto cvičení zvládne i prvňák, i když neumí číst. Kartičky rozpoznává podle barev.

Další způsoby kontroly: Učitel může pouze vyvolávat jednotlivé žáky. U šikovných nebo starších dětí můžeme zjišťovat správnost diktátem, kdy žáci píší T nebo Z, podle toho, co slyšeli.

Vytvoř tón nebo zvuk

Učitel vyzve žáka, aby utvořil tón. Ten má k dispozici různé hudební nástroje z Orffova instrumentáře a všechny předměty ve třídě. Po utvoření tónu vyvolá svého spolužáka a určí, zda od něj chce slyšet tón nebo zvuk.

Poslech skladeb Medvěd a Skřivánek

3 minuty

Cílem je vytvořit povědomí o vysokých a nízkých tónech.

Učitel zahraje na klavír nebo pustí nahrávku skladby Skřivánek z Alba pro mládež od P. I. Čajkovského (Obr. 4a) a po té skladbu Medvěd od V. Rebikova (Obr. 4b). Úkolem dětí je skladbičku nazvat po nějakém zvířátku, předvést a určit výšku melodické linie.

Skřivánek (Sedlák 1985, s. 258)

Obr. 4a

Medvěd (Sedlák 1985, s. 169)

Obr. 4b

Celý notový zápis skladby Medvěd naleznete v Příloze č. T5.

Vysoký X nízký tón

1 minuta

Nyní vyvodíme z předchozích skladeb výšku tónu tím, že je přiřazujeme k určité barvě, zvířeti, atd. Děti by měly samy přijít na to, co jim zahráný tón připomíná. Např. vysoký tón je jako ptáček, který cvrliká a nízký tón je jako medvěd, který se probouzí ze zimního spánku.

Je potřeba hrát na klavír tóny, které jsou od sebe vzdáleny zhruba 3 oktávy.

3. VYUČOVACÍ HODINA

Vysoký X nízký tón

2 minuty

Učitel hraje na klavír tóny vysoké a nízké a žáci rukou ukazují jejich výšku. Je možné používat pohybu. Při zaznění vysokého tónu si děti stoupnou na špičky, při tónu nízkém se posadí do dřepu.

Tónové vzdálenosti pomalu zkracujeme (přibližně v rozsahu dvou oktáv). Děti výšku určují ukazováním rukou nebo pohybem celého těla (viz výše).

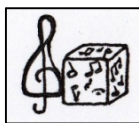
Siréna

1 minuta

Podle gest učitelovy ruky žáci zpívají vysoké nebo nízké tóny. U zpěvu vysokých tónů je potřeba zajistit správné tvoření hlavového tónu (jako meluzína).

Na dirigenta

3 minuty

Předchozí roli učitele převezme žák jako dirigent. Ostatní zpívají podle jeho gest ruky libovolné vysoké nebo nízké tóny.

Pro rychlejší prostřídání dětí doporučuji zpívat ve stoje na volném prostranství za lavicemi, aby se průběh činnosti nezdržoval překračováním tašek, příchodu k tabuli atd.

Reprodukce

4 minuty

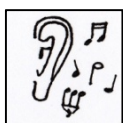
Konečně se s žáky dostáváme ke zpěvu tónů jako přípravě k intonaci. Žáci opakují tóny, které slyší, nejprve všichni dohromady, poté po skupinách. Samostatně zatím nezpívají, ale mohou, pokud sami chtějí.

Učitel tóny v rozsahu $e^1 - a^1$ buďto hraje na klavír nebo předzpívává.

Doporučené slabiky pro zpěv: **no, na**.

4. VYUČOVACÍ HODINA

Vysoké X nízké tóny

2 minuty

Stále zmenšujeme vzdálenosti mezi tóny. Děti ukazují výšku tónů pohybem ruky.

Na dirigenta

2 minuty

Před třídu nastoupí další děti, na které minule nepřišla řada, a třída zpívá vysoké či nízké tóny podle nich.

Reprodukce

2 minuty

Zapisování výšky tónů a zpěv podle zápisu

4 minuty

Žáky nezatěžujeme notovou osnovou, ale výšku tónů zapisují pomocí čárek _-. Vyvozujeme ze zvuků zvířat – slepice, osel, koza (viz obr. 5). Třída zpívá podle učitele, pak zkouší po skupinách. Při zpěvu si pro lepší názornost ukazují výšku tónů rukou.

KO KO KO KO

DÁK PÍ PÍ PÍ

í í

Á Á

MÉ MÉ

me me me me

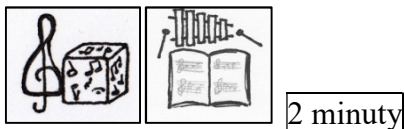

4. vyučovací hodina

Obr. 5

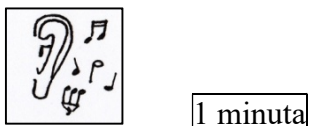
5. VYUČOVACÍ HODINA

Střílená

Učitel žákům „posílá“ (zpívá s ukázáním) tóny v rozsahu $d^1 - a^1$ na slabiku „pá“ a žák mu tón musí stejným způsobem vrátit. Pro lepší motivaci poslouží házečí míček.

Vysoké X nízké tóny

Učitel hraje tóny ve vzdálenosti čisté oktávy a děti rukou ukazují jejich výšku.

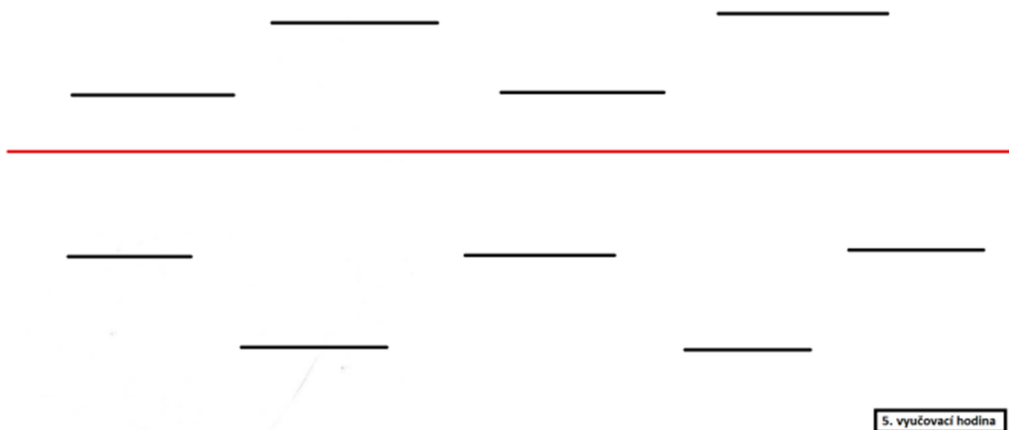
Zpěv podle čárkovaného zápisu

Nejprve s dětmi opakujeme intonaci podle zvuků zvířátek a připomeneme zápis výšky tónů.

Poté začneme intonovat bez pomoci zvířátek, ale jen podle samotných čárek (viz obr. 6).

Spodní tón = d^1 , vrchní tón = g^1 (interval čisté kvarty). Tyto tóny nejprve naučíme čistě intonovat a střídat. Až po té je zpíváme podle zápisu, ve kterém se prozatím neobjevují repetované tóny.

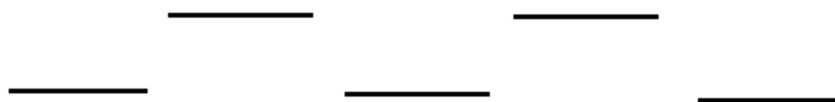
Obr. 6

Diktát

3 minuty

Děti dostanou kus nelinkovaného papíru a jejich úkolem je zapsat slyšenou melodii sestavenou z tónu c^1 a c^2 (tóny mezi nimiž je větší vzdálenost) viz obr. 7. Dětem je třeba vysvětlit, že čárky píšeme stejně jako písmenka, tj. plynou za sebou, ale jejich výška odpovídá výšce zahráných tónů.

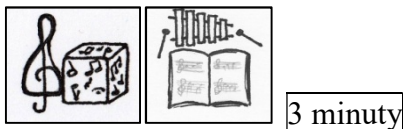

TEST - 5. vyučovací hodina

Obr. 7

6. A 7. VYUČOVACÍ HODINA

Ohníček

Ohníček je míček (nejlépe červeno žluté barvy), který si musí děti mezi sebou předávat. S míčkem si předávají i tón. Děti mohou sedět v lavicích, nebo lépe stát v kruhu či oválu. První zazpívá učitelka a následující děti si musí tento tón předávat, dokud mezi ně učitelka nepříjde a tón nezmění. Tón by nikdy neměl přestat znít a to ani při předávání, jinak Ohníček vzplane a bude pálit do rukou.

Cílem je přimět děti správně tvořit tón, intonačně se doladřovat ke svým kamarádům a také vycítit, kdy mají se svým zpěvem skončit. Každý žák by se měl vystřídat alespoň dvakrát.

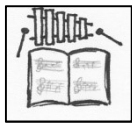
Jaký tón je vyšší?

Již se dostáváme do sluchové analýzy tónů v rámci jedné oktávy.

Učitelka zahraje dva tóny a na dětech je, aby poznaly, jaký je vyšší a jaký nižší. Děti si je mohou také zaintonovat, pokud jsou přiměřené k jejich rozsahu. Nejprve analyzujeme všichni dohromady, později samostatně a to tak, že pokud je první tón vyšší, děti zvednou jednu ruku, pokud je vyšší druhý tón, zvednou obě ruce.

Zpěv podle čárkovaného zápisu

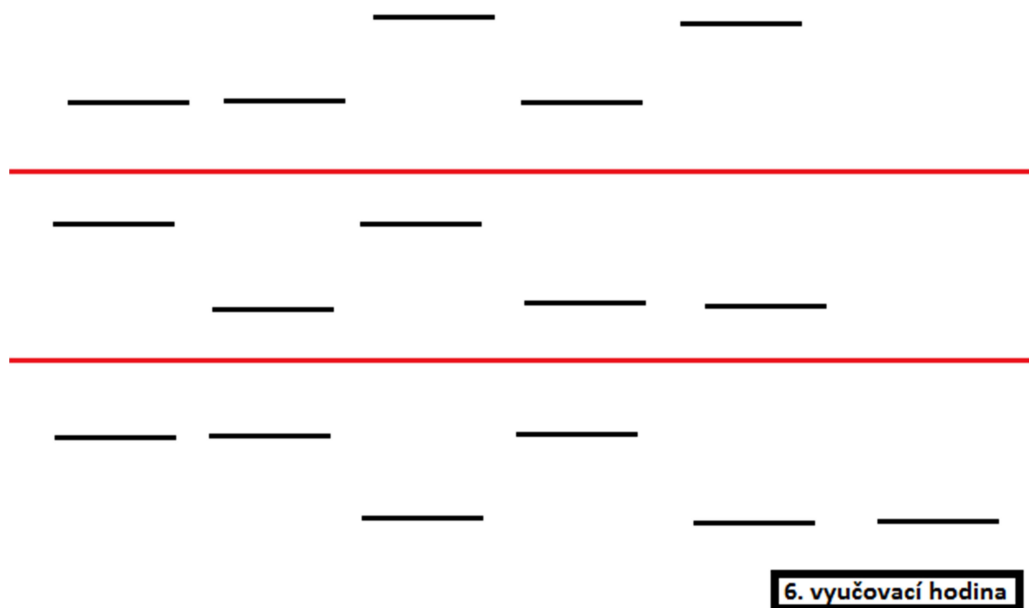

3 minuty

V zapsaných melodiích (obr. 8), které intonujeme na e^1 a gis^1 (jejich zpěv zase předem nacvičíme), se poprvé objeví repetovaný tón na začátku nebo na konci. Toto nové učivo je třeba vyvodit:

Dětem ukážeme zápis a nejprve se jich zeptáme, co znamenají ty dvě čárky na začátku cvičení. Proč jsou stejně vysoko? Děti mají přijít na to, že se jedná o stejné tóny. Zkusíme si je zprvu zazpívat a u toho ukazujeme rukou před hrudníkem stále ve stejné výšce. Zpěv dvou stejných tónů můžeme připodobnit k tomu, že zpíváme stále jeden tón, během kterého se ale musíme nadechnout, takže ho tím přerušíme a pak zpíváme stále dál.

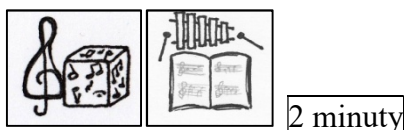
Vyvodíme 6. hodinu a během 7. hodiny procvičujeme, upevňujeme tak, aby bylo dítě schopné zazpívat cvičení alespoň ve dvojici se spolužákem.

Obr. 8

8. VYUČOVACÍ HODINA

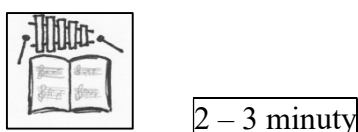
Střílená

Rozsah: $d^1 - a^1$

Melodické motivy se skládají ze dvou tónů různě se střídajících.

Zpěv podle ruky

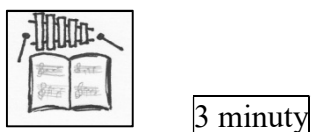

Děti podle učitelových pohybů ruky zpívají dohromady a i ve skupinách (zhruba po šesti) melodii složenou ze dvou tónů (např. es – g, d – fis, d – f,...). Zapojují se již repetované tóny.

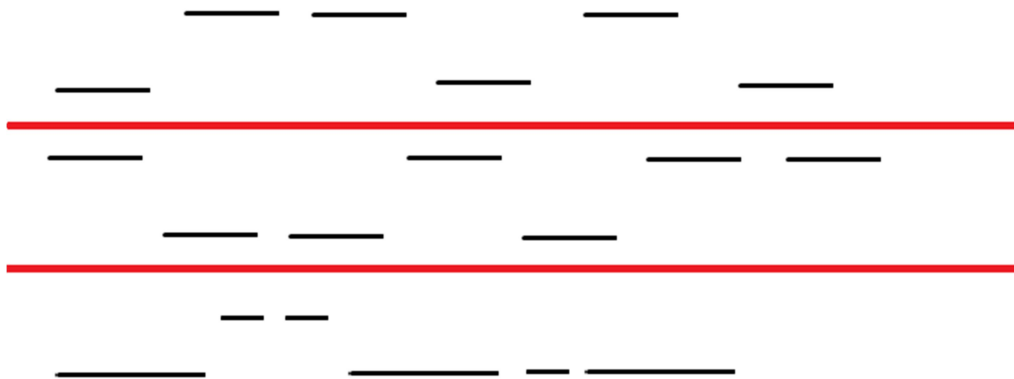
Je nutno se předem naučit střídat tóny, které budou děti zpívat. Učitel tedy dva tóny zazpívá i s gestem ruky a pak už žáci intonují podle jeho pohybů.

Učitel by měl ukazovat tak, aby na něj všichni žáci viděli. Jeho ruka by neměla klesat pod úroveň pasu.

Zpěv podle čárkovaného zápisu

Stejný způsob jako zpěv podle ruky, ale třída musí sledovat zápis (obr. 9). Zapojujeme již různé délky tónů, které naznačíme délkou čárky.

8. vyučovací hodina

Obr. 9

Diktát

2 – 3 minuty

Zadání pro učitele:

1. _____

2. c1 as1 | g1 cis1 | f1 f1 | e1 h1

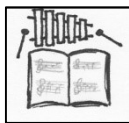
TEST - 8. vyuč. hodina

Obr. 10

1. učitelka hraje melodii složenou z c^1 a a^1 , děti ji zapisují pomocí systému čárek.
2. Poznej vyšší tón! – Učitelka zahraje dva tóny. Žáci si je nejprve zazpívají, mohou i ukázat rukou. Pokud je vyšší ten první, dítě napíše číslici 1, pokud je vyšší druhý, žák napíše číslici 2. Pokud žák uslyší dva stejné tóny, napíše pomlčku.

9. VYUČOVACÍ HODINA

Vyšší X nižší tón

3 minuty

Učitel předehraje nebo předzpívá 2 tóny, žáci je zopakují a rukou ukážou, jaký z nich je vyšší. 1. tón ukazují na hrudi, druhý povedou dolů nebo nahoru, to podle jeho výškového charakteru.

Nejprve provádí cvičení celá třída společně, dále žáci samostatně.

Diktát

3 minuty

Žáci dostanou již napsaný diktát (viz obr. 11) a jejich úkolem je zjistit, zda zapsané melodie korespondují se zhranou melodií (obr. 12), chyby zatím neopravují.

Pokud je melodie správně, zakroužkují číslo cvičení, pokud se ve cvičení vyskytuje chyba, číslo škrtnou.

Jméno: _____

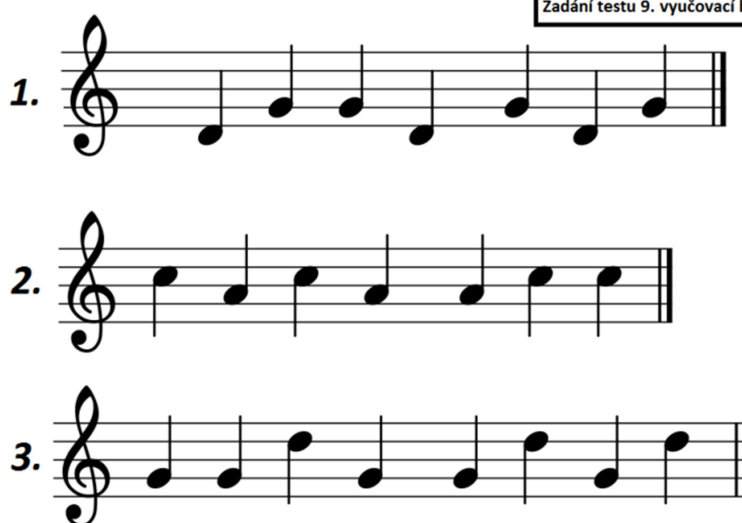
TEST - 9. vyučovací hodina

1.

2.

3.

Obr. 11

Obr. 12

Zpěv podle čárkovaného zápisu

4 minuty

Pracujeme se cvičeními použitými v testu. Promítneme je na tabuli, analyzujeme s žáky vyšší, nižší a stejně vysoké tóny a intonujeme na předem zadané tóny v rozsahu $d^1 - b^1$.

Doporučuji využívat zpěvných intervalů jako např. **m. 3, v. 3, č. 4** a maximálně **č. 5**.

10. VYUČOVACÍ HODINA

Zpěv podle ruky

2 minuty

Střídají se nejprve dva, později tři tóny. Zpívat by žáci měli v malých skupinách po čtyřech. Je potřeba je rozdělit tak, aby v každé skupině byl alespoň jeden žák, který nemá doposud s intonací problémy.

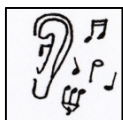
Analýza učitelova zpěvu

2 minuty

Učitel zpívá melodie ze dvou nebo tří tónů, mezi kterými zkracuje vzdálenosti (např. $d^1 - e^1$) a děti musí výšku tónů ukázat rukou před hrudí.

Najdi chybu

3 minuty

Na tabuli jsou zapsaná tři cvičení (obr. 13), učitel je hraje (na diatonické postupy nebo tóny z kvintakordu) a žáci mají zápis sledovat a zjistit, zda učitel neudělal někde chybu.

Pokud zapsaná melodie souhlasí se zahranou, žáci zvednou zelenou pastelku. Pokud nikoliv, tak pastelku červenou. Po takovém označení přichází na řadu otázka, kde je chyba.

Chyba by se měla vyskytovat buď na samém začátku, nebo konci cvičení, aby byla dobře identifikovatelná. Učitel vyvolá dobrovolníka, který chybu označí a přepíše.

10. vyučovací hodina

1. _____

2. _____

3. _____

Obr. 13

Zpěv podle čárkovaného zápisu

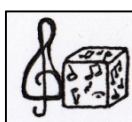

3 minuty

Učitel využije cvičení z předchozí činnosti a žáci podle zápisu zpívají na předem udané tóny. Nemělo by jim to dělat problémy, jelikož melodie slyšeli nejméně dvakrát. Proto by měli intonovat v menších skupinách.

11. VYUČOVACÍ HODINA

Střílená

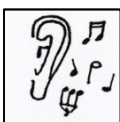

3 minuty

Rozsah: $d^1 - h^1$

Učitel „posílá“ popěvky ze tří tónů, nejlépe po sobě jdoucích jako přípravu na diatonické postupy. Žák musí popěvek zopakovat a ukázat rukou jeho melodický postup. Takto je nutno prozkoušet všechny žáky, třeba i ve dvojicích.

Zahraj píseň

7 minuty

Učitel promítne (nebo napíše) na tabuli několik popěvků (obr. 14) zapsané pomocí čar různé výšky i délky.

Nejprve je s dětmi zaintonují a po té je musí děti zahrát na dětské melodické nástroje (xylofon). Nejlepší způsob je, že si žák vyndá ozvučné kameny a nechá si na xylofonu pouze dvě nebo tři potřebné. Vybere si jednu z melodií, kterou zahraje a ostatní musí poznat, o jakou melodii se jednalo.

Není třeba, aby se vystřídal všechny děti, další hodinu se vyberou další.

1. _____

2. _____

3. _____

4. _____

Obr. 14

12. VYUČOVACÍ HODINA

Jedná se o hodinu před Vánočními prázdninami, kdy třída zpívá koledy. Z tohoto důvodu se na intonační výchovu neklade velký důraz, a proto je vhodné dokončit hru z předchozí hodiny, při které se intonace zopakuje.

Zahraj píseň

7 minut

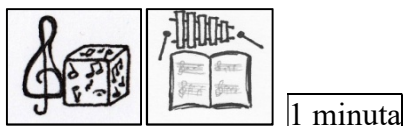
Viz minulá hodina

Učitel může promítnout i cvičení z předchozích hodin hudební výchovy a zároveň se jedná o opakování. Bylo by dobré, aby žák vybrané cvičení zahrál, spolužáci poznali a společně zaintonovali.

13. VYUČOVACÍ HODINA

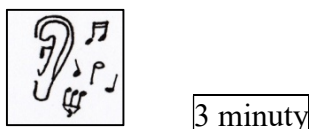
Po Vánočních prázdninách děti většinou zapomínají, co se před nimi naučily. Proto je potřeba v první povánoční hodině zopakovat vše potřebné, aby došlo k dobrému pochopení další nové látky a to stoupavé a klesavé melodie.

Siréna

Začíná se na jednom tónu. Děti zpívají podle pohybu učitelovy ruky, a když se ruka zastaví, musí se i zpěv zastavit na počátečním tónu.

Diktát

K zapisování začneme používat notovou osnovu. Nejlepší pomůckou pro tuto činnost je magnetická tabulka, ale bohužel ne každá škola jich má dostatečný počet. Proto odkazují na výrobu vlastních intonačních tabulek, jak popisuje kapitola 4. 7 v teoretické části této práce.

Práce s notovou osnovou by se měla propojovat s naukovým učivem zabývajícím se psaním a poznáváním not. Žáci tak získají poznatky o pěti linkách a čtyřech mezerách v notové osnově a tom, že každý tón, jinak vysoký, má své místo na nějaké z linek či mezer. Na to navazujeme v intonaci a pokoušíme se s dětmi dávat noty (kuličky) na přibližně správné linky nebo do mezer.

Učitel hraje dvojice tónů a úkolem žáků je analyzovat vyšší a nižší tón a zapsat je do tabulky. Polohu prvního tónu vždy společně určíme (např. dej notu na druhou linku).

Melodie klesající a stoupající

3 minuty

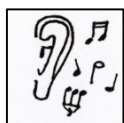
Učitel upozorní děti, aby poslouchaly. Zahraje jim 2 melodie o pěti tónech a na nich je, aby mu řekly, jaký je mezi nimi rozdíl. Jedna z melodií bude vzestupná, druhá sestupná. Žáci na tento rozdíl musí přijít sami!

Po rozdělení na melodie klesající a stoupající žáci určují melodický postup u dalších melodií, které učitel hraje.

Nemusí se jednat o řadu po sobě jdoucích tónů, ale mohou to být rozložené akordy apod.

Pokud děti analyzují melodii jako stoupající, stoupnou si na špičky a zvednou ruce, pokud je melodie klesající, posadí se do dřepu.

Poznej píseň

3 minuty

Učitel zahraje začátek písně a úkolem žáků je poznat její název, směr počáteční melodie a nakonec si celou píseň si společně zazpívají.

Stoupavá: Ovčáci, Vyletěla holubička, Kočka leze dírou

Klesavá: To je zlaté posvícení, Přijďte chlupci k nám (koleda)

Znáte ještě nějakou píseň, která na začátku klesá nebo stoupá?

14. VYUČOVACÍ HODINA

Stoupá nebo klesá?

2 minuty

Učitel zahraje stoupající nebo klesající řadu pěti tónů a žáci pohybem (do výponu nebo dřepu) předvádí její pohyb a hlasem opakují.

Pomůcka pro poznání směru melodie

1 minuta

Naučíme děti jednoduchý popěvek se slovy: Stoupá nahoru (1 – 2 – 3 – 4 – 5), klesá zas dolů (5 – 4 – 3 – 2 – 1).

Znáte nějaké písně, které začínají tímto popěvkem?

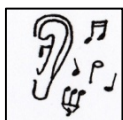

3 minuty

Kočka leze dírou, Kočka leze dolů.

Děti druhou zmiňovanou píseň většinou neznají, proto musí následovat její precizní nácvik pomocí imitační metody.

Diktát

4 minuty

Úkolem dětí je zapsat na svých tabulkách vzestupnou melodii, kterou si nejprve společně zazpívají, poté sestupnou melodii. Zatím nepočítáme za chybu, pokud tóny nejdou přesně za sebou, zaměřujeme se prozatím pouze na směr melodie.

Po každém zapsání melodie musí následovat její intonování.

15. VYUČOVACÍ HODINA

Opakování popěvků

2 minuty

Učitel předzpívá krátký motiv o 4 – 5 tónech, žáci opakují hromadně nebo po skupinách.

Je důležité myslet na správnou práci s hlasem, doporučuje se zpívat zpočátku sestupné melodie pro lepší navození hlavového tónu.

„Stoupá nahoru, klesá zas dolů“

1 minuta

Zopakování pomocné písně „Stoupá nahoru, klesá zas dolů“, a to i s ukazováním rukou.

Diktát

4 minuty

Žák musí samostatně na svou tabulku (viz minulé hodiny), „zapsat“ slyšenou řadu po sobě jdoucích tónů stoupavého nebo klesavého charakteru, kterou hraje učitel (doporučený počet: 3).

Pro kontrolu krátký motiv zapíšeme na tabuli a upozorníme děti, že se jedná o tóny, které jsou hned vedle sebe, proto je musíme psát jako souvislou řadu tónů (stejně jako část stupnice).

Po zápisu by měla přijít následná intonace a hra na klavír a xylofon nebo zvonkohru.

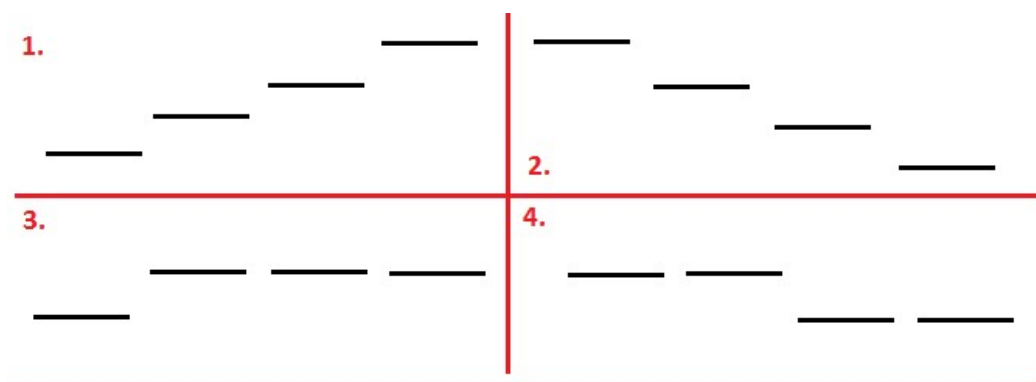
Hraji správně?

2 minuty

„Na tabuli nám řádil hudební šotek a melodie napsal s chybami. Zkuste je najít!“

Pokud je melodie na obr. 15 správná, zvednou děti nad hlavu zelenou pastelku, v případě chyby pastelku červenou. Společně chybu vyznačíme a cvičení zaintonujeme.

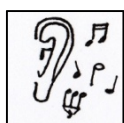

15. vyučovací hodina

Obr. 15

16. VYUČOVACÍ HODINA

Vyšší X nižší tón

3 minuty

Učitel hraje dva tóny od sebe různě vzdálené a žáci musí zaznačit do notové osnovy (tabulky), který z nich je vyšší, nižší, nebo zda jsou oba stejně vysoko.

Rozsah: $d^1 - c^2$. To aby děti mohly zapsané intervaly hned zpívat (na slabiku „no“).

„Stoupá nahoru, klesá zas dolů“

2 minuty

Zopakování pomocné písničky „Stoupá nahoru, klesá zas dolů“, a to i s ukazováním rukou a některé děti se jí pokusí zahrát na xylofon.

Poznej písničku

5 minut

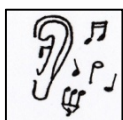
Učitel hraje písničku a děti musí jejich melodickou tendenci vyjádřit pohybem (do dřepu či výponu), zároveň je musí poznat. Následuje hromadné zpívání.

Klesající začátek: Ach není, tu není; Ráda, ráda; Už je to uděláno, To je zlaté posvícení; Kočka leze dolů

Stoupající začátek: Ovčáci; Teče voda; Kočka leze dírou; Vyletěla holubička; Sedí liška pod dubem

17. VYUČOVACÍ HODINA

Diktát

3 minuty

Žáci do svých tabulek zapíší melodii, kterou hraje učitel na klavír. Jedná se o diatonické postupy, např. f – g – a, g – f – e. Počáteční tón se předem určí, např. „Začínáme v první mezeře, na druhé lince“ atd.

Dbáme na to, aby byly tóny zapsány jako stupnicový chod, tj. vždy hned u sebe bez větších intervalových vzdáleností.

Již v nauce se děti učí zapisování tónů. Je třeba toto učivo propojovat s intonací a nacvičovat zápisy stupnicových chodů.

„Stoupá nahoru, klesá zas dolů“

2 minuty

A přidáme další část se slovy „Stále stejný tón“ (1 – 1 – 1 – 1 – 1).

Zároveň pohyb melodie ukazujeme rukou před tělem.

Intonační schody

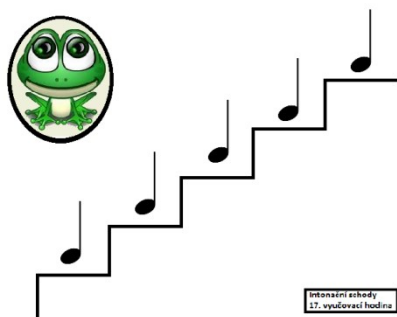
5 minut

Jelikož už jsou děti intonačně na vyšší úrovni, nemusí zpívat jen pomocí čárek. Již se z nich stávají malí hudebníci a ti zpívají podle not.

Na tabuli promítneme (nebo napíšeme) intonační schody o pěti stupních (obr. 16) a nejprve učitel předvede dětem, co je jejich úkolem. Učitel jako před každým zpěvem uvede třídu do tóniny a ukazovátkem míří na noty, které postupně tvoří vzestupnou či klesavou melodii. Děti je společně zpívají.

Prozatím se intonuje bez repetovaných tónů a konec krátkého hudebního motivu je nutno ukončit počátečním tónem.

Práci s intonačními schody prokládáme zpěvem podle ruky, která je již dětem známá. Tato činnost je založena na podobném principu jako intonační schody – používáme pěti tónů, z nich učitel utváří hudební motivy končící začátečním tónem.

Obr. 16

18. VYUČOVACÍ HODINA

Stoupá nebo klesá?

1 minuta

Úkolem žáka je pohybem (do dřepu či výponu) naznačit směr melodie, kterou hraje učitel.

Melodie jsou složené z pěti po sobě jdoucích tónů. Objevovat by se měly repetované tóny, na kterých musí žáci svůj pohyb zastavit.

Zpěv podle učitelovy ruky

3 minuty

Žáci nacvičují sestupné a vzestupné postupy po diatonické řadě o pěti tónech. Učitel nově zapojuje repetované tóny. Vždy je třeba udat tóninu buď malou kadencí, nebo jednoduše trojzvukem a také zahrát počáteční tón.

Žáky zkusíme jak pohromadě tak ve skupinách či dvojicích. Děti by si měly postupně zvykat zpívat samostatně a nebýt odkázány na ostatní.

Intonační schody

3 minuty

Na začátek dojde k připomenutí popěvku „Stoupá nahoru, ...“, který žáci zpívají a učitel jej na schodech ukazuje.

Následuje intonace řad tónů, které představuje učitel na schodech. Děti zpívají po menších skupinách nebo dobrovolně jednotlivě.

Píseň na intonačních schodech

3 minuty

Děti se podle učitelova ukazování naučí píseň, kterou budou jistě znát: Sedí liška pod dubem. Je však nejjednodušší a k našemu účelu postačí.

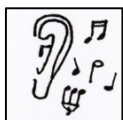
Cílem je děti především motivovat k poznání, že už umí zazpívat píseň z notového zápisu, i když zjednodušeného. Učitel dětem název písně předem nesdělí. Žáci zpívají jako celek a učitel na tónech intonačních schodů představuje píseň. Po dozpívání se děti zeptá, jestli někdo ví, co to je za písničku. Ten kdo si je jistý, pošeptá název učiteli. Pokud ostatní neví, nevadí. Zazpíváme si ji ještě jednou.

Po zopakování by ji měla poznat většina třídy. Pokud píseň někdo neznal, pochválíme ho za to, že se ji tak rychle naučil podle not.

Nakonec si píseň zazpíváme na slova, učitel však stále ukazuje na noty, které zrovna zpíváme. Žáci si tak lépe představí pohyb melodie.

19. VYUČOVACÍ HODINA

Diktát

3 minuty

Děti zapisují melodie, které hraje učitel (viz obr. 17). Před každou melodií by měl učitel zahrát daný trojzvuk a říct dětem, jakým tónem úryvek začíná. Melodie se skládají z pěti nebo šesti tónů, bez intonačních skoků a obsahují také repetované tóny. Tóny by měly děti zapsat v intervalech sekundy (případně primy), ne větších.

Obr. 17

Zpěv podle učitelovy ruky

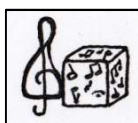

3 minuty

Děti rozdělíme do předem promyšlených šestic (v každé skupině by měli být alespoň 1 – 2 žáci hudebně nadaní a naopak 1 – 2 žáci, které považujeme za nezpěváky). Po skupinách zpívají podle pohybů ruky učitele. Před zpěvem učitel zahraje trojzvuk dané tóniny.

Je třeba zaměřit se na intonaci repetovaných tónů, které dělají dětem většinou problémy.

Na dirigenta

3 minuty

Vybraný žák převezme roli učitele a rukou předvádí vlastní melodii. Učitel musí předem zadat trojzvukem tóninu a také určit první tón, od kterého bude žák melodii vytvářet. Mělo by se vystřídat několik dětí, pouze dobrovolníků. Na ostatní přijde řada příště. Mohou si to zkusit doma před zrcadlem.

Intonační schody

4 minuty

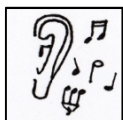
Zpěv po skupinách

Rozsah: $d^1 - c^2$

20. VYUČOVACÍ HODINA

Tato hodina připadla na týden po jarních prázdninách, proto s dětmi stále opakujeme učivo z minulých hodin.

Opakování popěvek

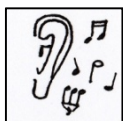
2 minuty

Cvičení na poznávání vyšších a nižších tónů.

Učitel zazpívá dvojici žáků dva tóny od sebe různě vzdáleny. Dvojice musí hudební motiv zopakovat a rukou ukázat, jaký tón je vyšší a jaký nižší. Po dvojicích se prostřídá celá třída

Rozsah: $d^1 - c^2$

Stoupá nebo klesá?

1 minuta

Učitel hraje nebo intonuje vzestupné či sestupné diatonické řady a žáci pohybem ruky ukazují jejich tendenci.

Zapojí se také tóny stejné výšky, které dělají dětem problémy.

Intonační schody

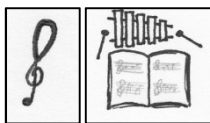

2 minuty

Zpěv po skupinách obdobně jako při předchozím cvičení

Rozsah: $d^1 - c^2$

Píseň na intonačních schodech

5 minut

Tentokrát se děti pomocí učitelova ukazování na intonačních schodech naučí neznámou slovenskou lidovou píseň Doliny, doliny (obr. 18). Učitel by měl tóny ukazovat v rytmu písně, avšak přesný rytmus se děti naučí v rytmickém výcviku. V další fázi hodiny dojde ke sloučení těchto složek a k připojení slov první sloky. Další dvě sloky k písni přidáme další vyučovací hodinu.

Píseň se skládá z deseti taktů. Je pro dětskou paměť příliš dlouhá a proto je nutné nacvičit s dětmi předvětí a závětí zvlášť. Prvních pět taktů opakujeme stále dokola, dokud se je žáci nenaučí bezpečně intonovat. Můžeme zkusit zpěv po čtyřech. Stejným způsobem nacvičujeme dalších pět taktů a následně spojíme do jednoho celku.

Doliny, doliny

Do-li-ny, do-li-ny, čo-že je pod ni - mi? Stu-de-ná vo-dí-čka te-če do - lu ni - mi.

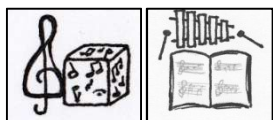
2. Doliny, doliny, ozývajte sa mi,
zariECKÍ mládenci, nezúfajte sa mi.

3. ZariECKÁ dolina smutná, neveselá,
nebola bych na nej, kebych nemusela.

Obr. 18

21. VYUČOVACÍ HODINA

Ohníček

2 minuty

Žáci si předávají míček a s ním tón, který nesmí přestat znít. Cílem je doladit svůj zpěv ke spolužákům. Do předávání učitel zasahuje a mění výšku tónů.

Zpěv podle učitelovy ruky

2 minuty

Učitel si vymýšlí a ukazuje melodie stoupající a klesající zahrnující i repetované tóny. Využívá pěti tónů, které různě opakuje.

Žáci zpívají po skupinách – po čtyřech.

Na dirigenta

3 minuty

Předchozí roli učitele převezme žák jako dirigent. Ostatní zpívají podle jeho gest ruky stoupavé nebo klesavé melodie.

Intonační schody

3 minuty

V této hodině se zaměříme na zpěv klesavé melodie, která dělá žákům většinou problémy, co se týče analýzy, intonace a čistoty přednesu.

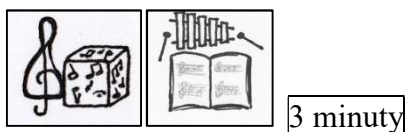
Nejprve žáci zaintonují pomocnou píseň „Stoupá nahoru, ...“. Vybereme jednoho žáka, který během zpívání třídy melodický postup ukazuje na schodech. Část „Klesá zas dolů“ zopakujeme vícekrát.

Pak učitel začíná ukazovat melodie od vrchního „schodu“ a žáci nezpívají na slova písně, ale na slabiku „no“.

Zpívá nejprve celý kolektiv, po té jednotlivé řady a menší skupinky.

21. VYUČOVACÍ HODINA

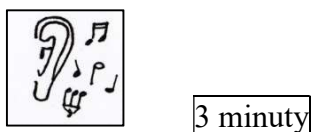
Probuzení ze zimního spánku

Motivace: „Jelikož je jaro a země se probouzí k životu, i my se musíme probudit. Všichni si teď položte hlavu na lavici a poslouchejte, jak se kolem vás příroda probouzí. Až se vítr dotkne vaší hlavy, vzbud'te se a zopakujte jeho písničku.“

Učitel prochází třídou, zpívá melodické motivy, a když se dotkne hlavy některého dítěte, to se musí posadit a motiv zopakovat. Pak zůstává dál sedět. Tímto způsobem učitel „probudí“ celou třídu.

Diktát

Od zadaného tónu žáci sestavují klesající a stoupající melodie, podle toho, co učitel hraje na klavír (viz obr. 19). Objevují se i repetované tóny.

Obr. 19

Zpěv podle intonační tabulky

Duben je měsícem, kdy dochází k intonaci v pravém slova smyslu. Žáci začínají zpívat z not. Toto učivo pro ně není úplnou novinkou, jelikož už od ledna zapisují

tóny do svých intonačních tabulek a mnohdy tyto zapsané melodie i zpívali. Nyní se však budeme zpěvu z not zabývat cíleně.

Učitel na tabuli promítne intonační tabulku (obr. 20), která je složená s řady tónů od g do a², barevně označí libovolný počáteční tón, od něj zahraje tónický kvintakord pro uvedení do tóniny a žáci na jeho ukazování zpívají.

Zpívat by se měly postupy v rozsahu 1. a 5. stupně, zatím bez repetovaných tónů.

Rozsah: d¹ – cis² ale zpívané tóny nemusí souhlasit se zápisem.

Obr. 20

22. VYUČOVACÍ HODINA

Opakování popěvek

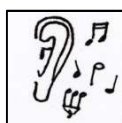

3 minuty

Učitel předzpívá krátký motiv o 4 – 5 tónech, žáci opakují po dvojicích.

Dbáme na správnou práci s hlasem – nekřičet, měkce nasazovat!

Diktát

3 minuty

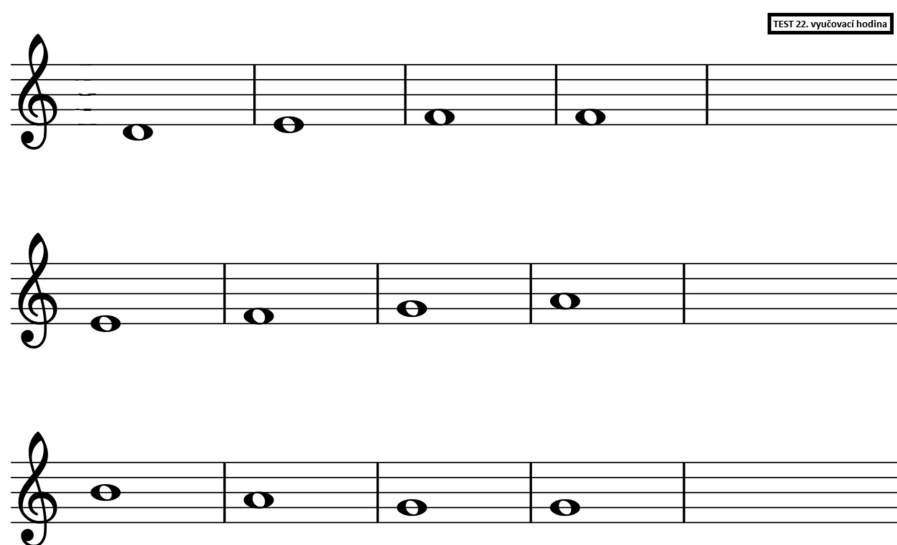
Žáci dostanou už předpřipravené notové zápisy (obr. 21) a jejich úkolem je dopsat poslední notu. V prvním případě se bude jednat o tón klesající, v druhém o tón stoupající a ve třetím cvičení musí doplnit tón ve stejné výšce s předchozím.

Zpěv z not

2 minuty

Učitel cvičení vybere a pak promítne na tabuli, s žáky společně noty doplní a zaintonují. Zpěv je třeba opakovat několikrát, do té doby, než se pěvecký projev třídy vyčistí a sjednotí. Neměl by však dělat problémy, jelikož cvičení děti několikrát slyšely.

Obr. 21

Zpěv podle intonační tabulky

2 minuty

Bude se jednat o zpěv jednoduchých lidových písní a žáci musí poznat, o jakou píseň se jedná. Učitel na tabulce rytmicky ukazuje tóny stejně jako na intonačních schodech a žáci intonují.

Písně: Sedí liška pod dubem, Kočka leze dírou, Doliny, doliny

23. VYUČOVACÍ HODINA

Zpěv podle učitelovy ruky

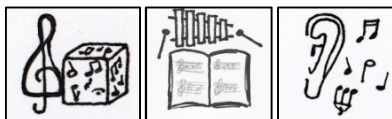

1 minuta

Učitel ukazuje sestupné, vzestupné melodie a repetované tóny, žáci zpívají společně. Učitel vymýšlí stále těžší a delší melodické úseky, mění počáteční tóny. Nezačíná pouze vzestupnou melodií, ale také melodií sestupnou.

Stále rozšiřujeme hlasový rozsah.

Na dirigenta

3 minuty

Žáci se rozdělí do skupin po 5 – 6. Každá skupinka je nyní sbor, najde si své místo ve třídě. Jeden ze skupiny je sbormistr, ostatní jsou členové sboru. Sbornistr rukou ukazuje krátké melodie a zároveň kontroluje, jestli je sbor zpívá správně. Takto se prostřídají všichni žáci ve skupině.

Je třeba dětem připomenout, že musí zpívat potichu, aby je jejich „konkurence“ neslyšela.

Zpěv z not

3 minuty

Děti zpívají po řadách postupy tónů. Každá řada má své noty, postupy jsou stejné, vždy ale od jiného tónu (viz obr. 22 a, b, c).

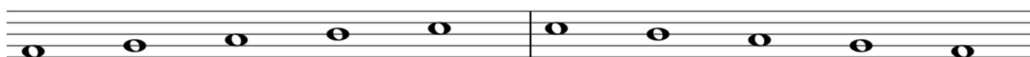
Je možno kombinovat tak, že nejprve zazpíváme druhý takt, pak první. To aby se děti naučily začínat melodií směrem dolů.

Obr. 22 a

Obr. 22 b

Obr. 22 c

Zpěv z not – píseň

3 minuty

Pomocí intonace se naučíme melodii lidové písně „Má maměnka cosi má“ (obr. 23). Při nácvičku melodie by se neměl řešit rytmus písně. V rytmickém výcviku nacvičíme rytmus písně a v další fázi naučené složky propojíme s textem.

Dále existuje varianta, při které se žáci naučí nejprve vytleskávat a deklamovat rytmus, poté se naučí melodickou linii již s použitím rytmické složky. Pokud jsou ale děti šikovné, je možné zpívat rovnou rytmickomelodicky, tedy zapsanou melodii na rytmické slabiky.

Poslední takt začíná volným nástupem třetího stupně. Proto ho z nácvičku nejprve vyřadíme a až později ho přidáme a dětem ukážeme, že poslední dva takty jsou stejné a tak se budou také stejně zpívat.

Noty celé písně se slovy jsou k dohledání v Příloze č. T6.

Obr. 23

24. VYUČOVACÍ HODINA

Dva minulé pátky se hudební výchova nekonala z důvodu květnových státních svátků. Z toho důvodu je nezbytné do hodiny zařadit opakovací cvičení, na kterých si děti připomenou dosud probrané učivo.

Diktát

3 minuty

1. Analyzování vyšších a nižších tónů – učitel hraje 3 – 4 dvojice tónů a žáci je zapíší na své tabulky. První tón je známý.
2. Zápis melodií (obr. 24) – od předem daného tónu zapisují podle sluchu melodie. Učitel žákům předem sdělí, že potřebují 6 notiček.

24. vyučovací hodina
Zadání pro učitele

Obr. 24

Zpěv podle intonační tabulky

3 – 4 minuty

Učitel ukazuje na tóny tvořící dohromady písně. Úkolem dětí je podle not intonovat a písně poznat. Poté musí dojít ke sborovému zpívání daných písní.

Písně: Doliny, doliny, Kočka leze dolů, Vyletěla holubička, Má maměnka cosi má

Zpěv z not

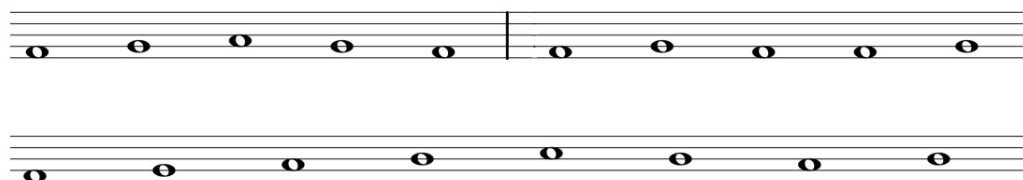

3 – 4 minuty

Žáci intonují cvičení (obr. 25) ve skupinách po šesti, po té dohromady. Neustále melodie opakujeme a střídáme tóniny udané klavírem.

Dobrovolníci mohou zkusit zaintonovat sami.

K účelu zpěvu z not dobře poslouží **melodické kostky**. Návod k jejich výrobě naleznete v Příloze č. T9.

Obr. 25

25. VYUČOVACÍ HODINA

Zpěv podle učitelovy ruky

2 minuty

Nejlépe po čtveřicích, pak po dvojicích.

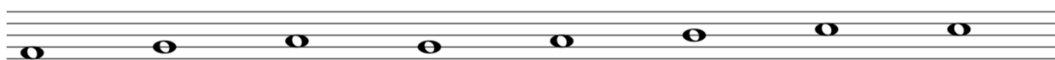
Zpěv z not (nebo podle melodických kostek)

3 – 4 minuty

Děti budou již zpívat samostatně, ale nenutíme ty, co doopravdy nechtějí. Mohou jít až příští hodinu. Prostřídat by se během několika hodin měly všechny děti.

Využijeme materiály z minulé hodiny (obr. 25) a přidáme další cvičení (obr. 26).

Obr. 26

Zpěv z not – píseň

4 – 5 minut

Učitel žáky intonační metodou naučí další novou píseň „Žezuličko, kde jsi byla“ (obr. 27) a to stejným způsobem jako předchozí „Má maměnka cosi má“.

Noty celé písně se slovy a akordy jsou k dohledání v Příloze č. T7.

Obr. 27

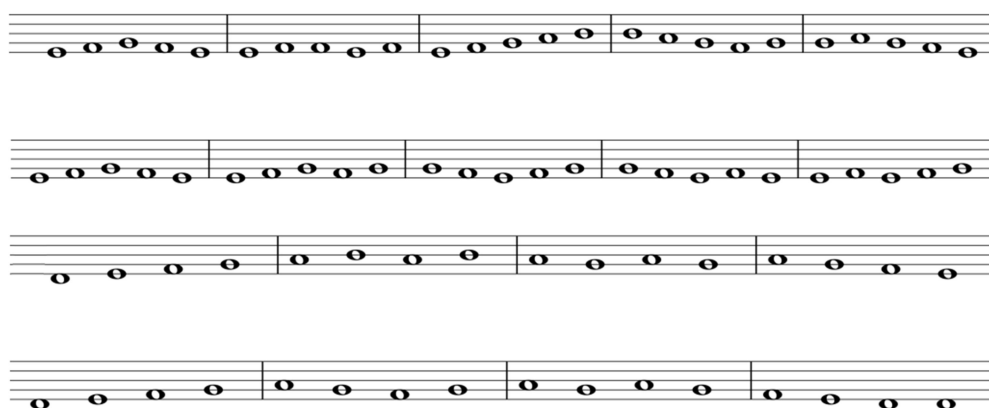
26. VYUČOVACÍ HODINA

Zpěv z not

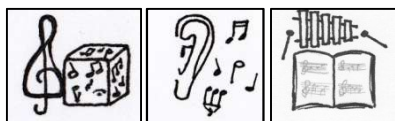
3 minuty

Žáci zpívají po řadách melodie zapsané na tabuli (obr. 28). Učitel se snaží na tóny neukazovat, ale pouze tleskat tempo intonovaných tónů.

Obr. 28

Rozstříhaná písnička

7 minut

Třidu rozdělíme do šesti skupin tak, aby v každé skupině byl jak žák hudebně nadaný, tak žák nenadaný.

Učitel zapíše melodie známých písniček (Kočka leze dolů, Má maměnka cosi má, Žežuličko, kde jsi byla) do notové osnovy a rozstříhá je na několik částí. Je ale potřeba šest písní pro šest skupin, a proto se bude ve hře vyskytovat každá píseň dvakrát. Každá rozstříhaná píseň bude označena svou barvou (Kočka leze dolů – modrá a červená, Má maměnka cosi má – černá a žlutá, Žežuličko, kde jsi byla – zelená a oranžová).

Zápisy písní „Má maměnka cosi má“, „Žežuličko, kde jsi byla“ jsou k dispozici v přípravách na předešlé hodiny. Kočka leze dolů je na obrázku 29.

Jednotlivé části písní jsou rozházeny různě po třídě a každá skupina si musí písničku své barvy štafetově najít, společně složit, samozřejmě zjistit o jakou píseň se jedná a zaintonovat spolužákům, zda i oni poznají její název.

Nakonec si všechny tři písně promítneme na tabuli a zazpíváme s doprovodem klavíru.

Obr. 29

27. VYUČOVACÍ HODINA

Zpěv podle notovky

4 minuty

S notovkou seznamuje kapitola 4. 7 v teoretické části této práce. Učitel udá trojzvukem tóninu a posouvá ji po notové osnově. Žáci tyto melodie, složené ze sestupných, vzestupných postupů a repetovaných tónů, zpívají. Učitel k notování používá rozsah celé oktávy.

Poznej píseň

3 minuty

Učitel hraje známé lidové písně, žáci je poznávají. Po té si je společně zazpívají a ukazují rukou jejich melodický pohyb.

Poznej píseň

3 minuty

Každý žák dostane svůj list se třemi písněmi (obr. 30). Jedná se o písně: Kočka leze dírou, Kočka leze dolů, Žezuličko, kde jsi byla. Ze zápisu musí určit název písně. Melodii si musí zaintonovat pro sebe. Písně byly opakovány při předchozí činnosti a také během hry z minulé hodiny.

Poznej píseň

Obr. 30

28. VYUČOVACÍ HODINA

Diktát

2 minuty

Žáci mají podle sluchu složit dvě melodie o šesti tónech, které hraje učitel (viz obr. 31).

Obr. 31

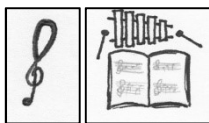
Zpěv podle notovky

4 minuty

Učitel vyvolává žáky samostatně a notuje mu melodické motivy v rozsahu $d^1 - d^2$. Ostatní žáci kontrolují a po každém žákovi motiv zopakují již bez učitelova ukazování. Tím si procvičují svoji hudební paměť.

Zpěv z not – píseň

4 minuty

Třída se intonací naučí poslední píseň v tomto školním roce a to: Když jsem já šel k mé panence (obr. 32). Způsob nácviiku zůstává stejný jako u předešlých písní.

Doporučuji předně naučit rytmus a pak k němu přidat melodickou linii.

Zápis celé písně i se slovy v Příloze č. T8.

Když jsem já šel k mé panence

Lidová

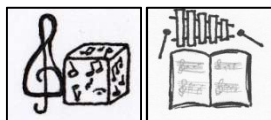

Obr. 32

29. VYUČOVACÍ HODINA

Mělo by se jednat o opakovací hodinu, jelikož další hodina hudební výchovy bude již závěrečná a při ní se budou opakovat všechny písně naučené za celý školní rok i s doprovody. Na intonační výcvik tak nezbude čas.

Střílená

2 – 3 minuty

Hru obměníme způsobem, že děti si „hází“ mezi sebou, vymýšlí své melodické motivy.

Činnost vypadá tak, že jeden žák „hodí“ melodii po spolužákovi, ten mu ji vrátí a hned vzápětí „hodí“ na jiného spolužáka novou melodii.

Opakování intonace písně Když jsem já šel k mé panence

1 – 2 minuty

Zpěv z not nebo podle melodických kostek

3 minuty

Žáci zpívají samostatně podle melodických kostek nebo zápisu na tabuli (obr. 33).

Obr. 33

Zpěv podle notovky

3 minuty

Způsob stejný jako v minulé hodině.

Příloha č. T5

The Bears

no. 4 from Les etrennes de Noel

Vladimir Ivanovitch Rebikov

1866 - 1920

Andante ♩ = 80

mf *pesante*

9

f

17

mf

22

||

SibeliusMusic.com

Copyright © 2006 Blue Jay Music
Listen to the solo piano music of Alvin Lloyd Masters

Dostupné z: <http://www.scoreexchange.com/png/scores/7/6/8/52867/0/1.png>. [cit. 2014-09-29].

Přílohač. T6

Má maměnka cosi má

Má ma - mě - nka co - si má, co - si má, scho - va - la to do se - na do se - na.
A by - ly to o - ře - chy, o - ře - chy by - lo jich tam dva mě - chy, dva mě - chy.

Příloha č. T7

Žežuličko

Česká z Plzeňska

C F C G C G C

Že - žu - lič - ko - kde jsi by - la, žes tak dlou - ho ne - ku - ka - la? Ku - ku, ku - ku,

ku - ku, ku - ku, ku - ku.

Příloha č. T8

Když jsem já šel k mé panence

Lidová

8

Když jsem já šel k mé pa - nen - ce, o - na pek - la vdol - ky. Já ji pro - sil

6

o kou - sí - ček, o - na že jsou hor - ký.

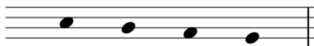

The image shows a musical score for a folk song. It consists of two staves of music in a 2/4 time signature with a key signature of one flat (B-flat). The first staff begins with a treble clef, a key signature of one flat, and a 2/4 time signature. The melody is written in a simple, folk-like style. The lyrics are written below the notes. The second staff continues the melody and lyrics. The lyrics are: 'Když jsem já šel k mé pa - nen - ce, o - na pek - la vdol - ky. Já ji pro - sil o kou - sí - ček, o - na že jsou hor - ký.' The score ends with a double bar line.

Příloha č. T9

Melodické kostky jsou utvořené ze čtyř kvádrů. Osvědčilo se mi použít tetrapaky od čerstvého mléka. Mají základnu čtverce a pro využití na melodické kostky jsou perfektním a jednoduchým materiálem. Tetrapaky obalíme papírem, napíšeme na ně notovou osnovu. Kvádry se položí na šířku vedle sebe a napříč nimi se povede pružná guma zakončená uzly zvenku melodických kostek. Každá obdélníková strana kvádrů nese zápis jiné melodie. Na obr. 34 vidíte zápis jednotlivých diatonických postupů pro jednotlivé strany melodických kostek.

S kostkami se pracuje tak, že učitel nastaví zpívanou melodii, po zainonování kostky první žák v intonaci pokračuje, ale učitel tu první pootočí na jiný zápis. Takto se pokračuje stále dál a zpěv žáků se nepřerušuje.

Otáčení kostek by mělo být pohotové a nemělo by vyrušovat děti při zpěvu. Jedná se o náročnou práci, kterou by si měl učitel nejprve doma nacvičit.

1. kostky	2. kostky	3. kostky	4. kostky
			
			
			
			

Obr. 34